

809-10-11

Book for the ...

AVVDL KOMMUNISI

No 8

AGUS

No 8

8-9-10-11

Bykil çer eyzinin, prolefarlarb, siriginder.

423

AVUL KOMMUNISI

№ II

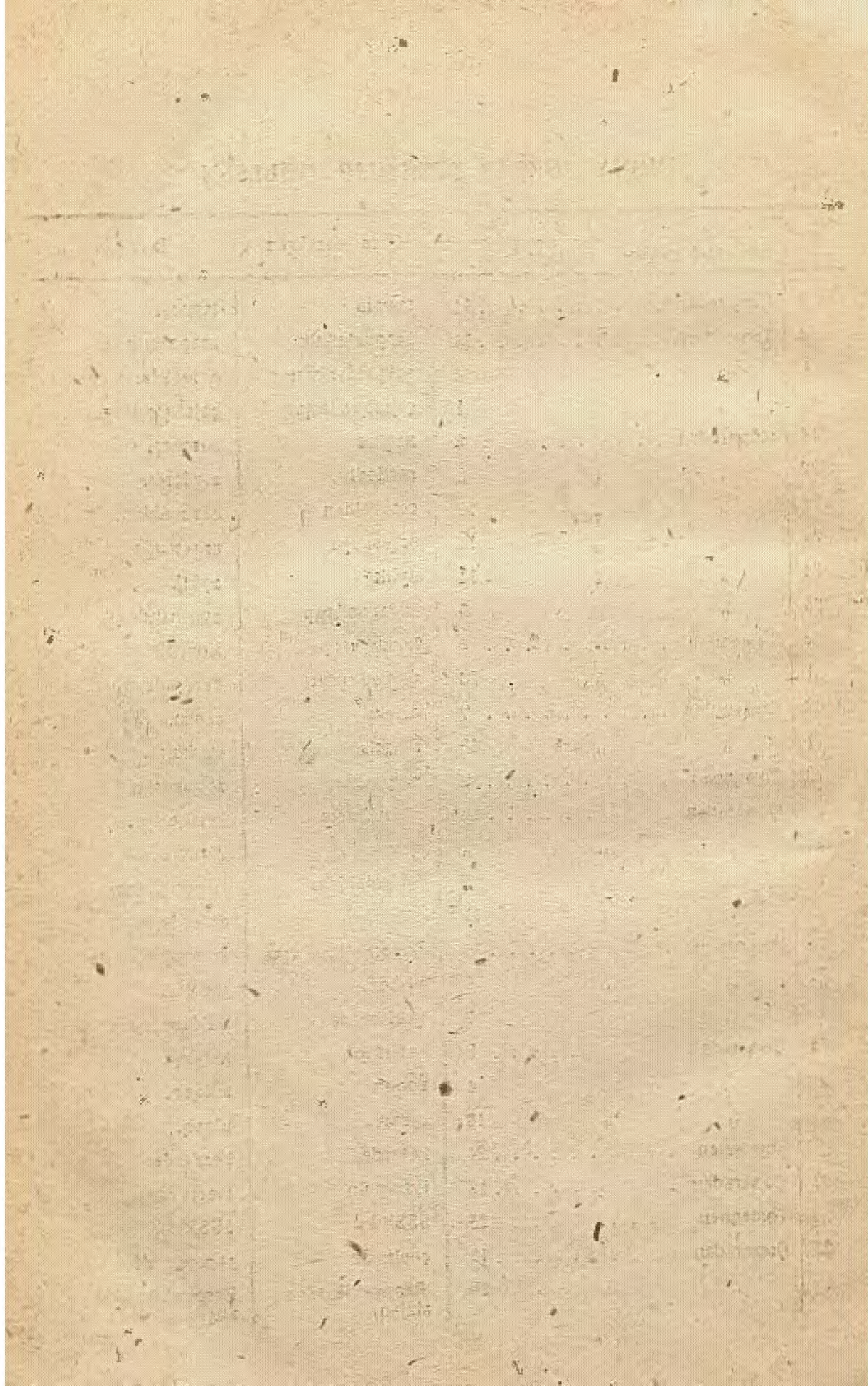
NOJABIR

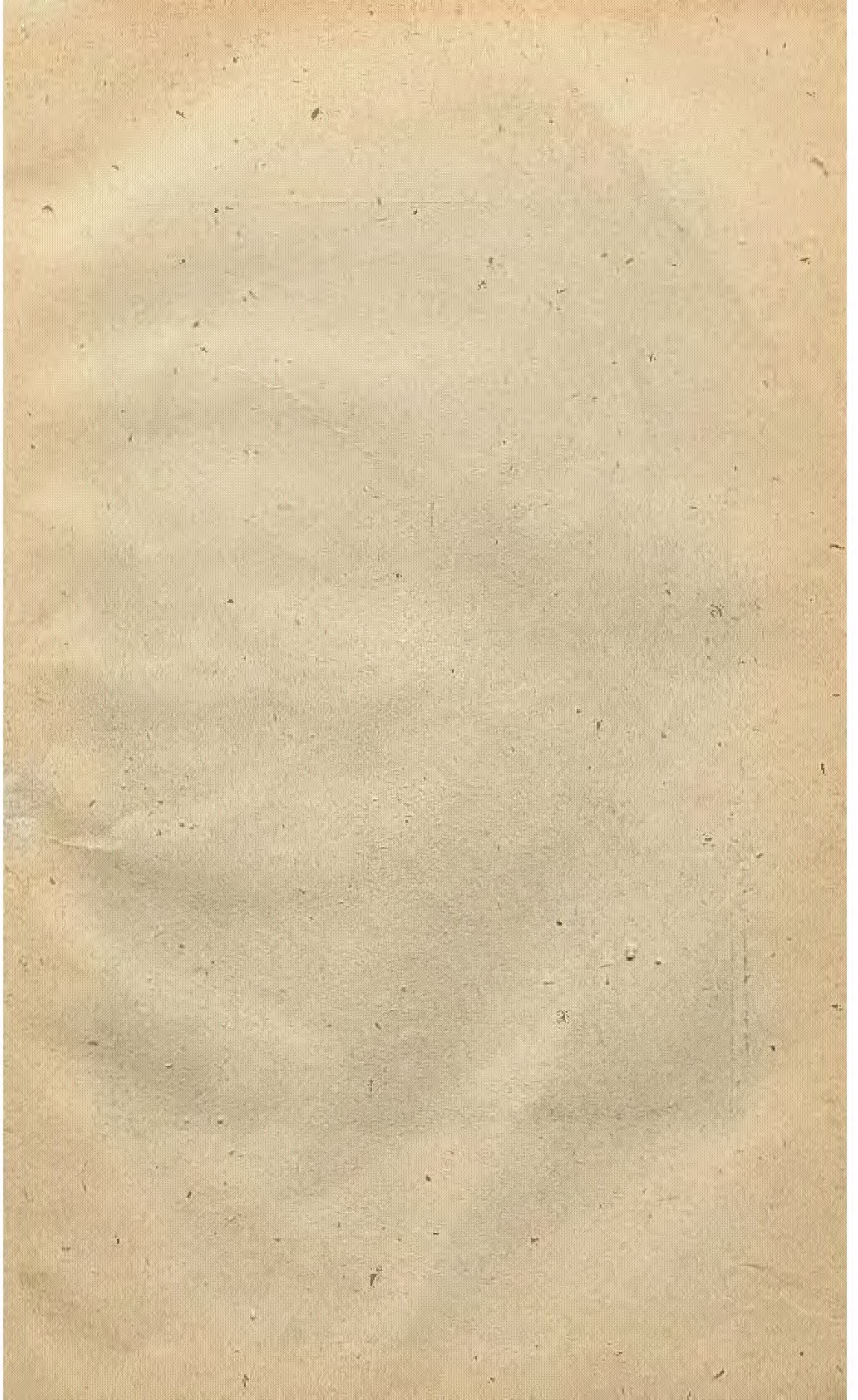
№ II

GAZET-ÇORNAL BASPASB
ALMATB 1936 ç.

МБНА СӨЗДЕР ТҮЗЕТИЛІП ОҚЫЛСЫН

Беті	Қ о л ы		Қате басылған	Д и т ы с ы
	Осы қауыптан санағанда			
3	Қоғарыдан	11	tamarь	tamьrь.
4	Төменнен	14	kropostniklik	krepостniklik.
8	"	4	qalqozdar mei	qalqozdar men.
13	"	1	çajьloqandьoqь	çojьloqandьoqь.
14	Қоғарыдан	2	basqaca	basqaca.
22	"	2	sөzdedi	sөzderdi.
26	"	19	caruvaldьn	caruvьldьn.
32	"	14	arqasьnpa	arqasьnda.
34	"	14	vylik	vykil.
36	"	5	avdanьndaoqь	avdanьndaoqь.
23	Төменнен	12	konstijutsija	Konstijutsija.
21	"	26	dəreçe qana	dəreçede qana.
63	Қоғарыдан	7	casьn	casan.
71	"	19	Markis	marksis.
73	Төменнен	9	soçьsьnьn	soçьsьnьn.
"	Қоғарыдан	10	kəbьnde tьz	keьlne tьs.
"	"	"	qaruvьdь	qaruvьdь.
"	"	"	Imperjalizm	Imperjalizm.
"	"	11	aldьnda	aldьnda.
74	Төменнен	10	Imperjalizmge	Imperjalizmge.
"	"	8	yjskeni	yjkeni.
"	"	7	qaldьnnaoçьsь	qaldьnnaoçьsь.
75	Қоғарыдан	2	keterlip	keterip.
"	"	4	bolqan	bolqan.
"	"	16	ultьn	ultьq.
"	Төменнен	24	kezerde	kezderde.
22	Қоғарыдан	12	tyzetyvln	tyzetyvdin.
"	Төменнен	25	SSSRdo	SSSR da.
23	Қоғарыдан	12	çənin de	çəninen de.
"	"	29	Respyblikasьna alajьq	Respyblikasьn alajьq.

LENIN men STALIN

Өктәбир революцсиясы туwралы.

В. J. Ленин. Сумьсьь Солдат Депуьтаттарынын Петроград Советинин мажлисинде 1917-сылы, 7 ноябрь (25-өктәбир) кунги ваяндамасы.

Солдатар! Сумьсьь сына қара — сыруа революцсиясы болып отыр, бул революцсиянын қасеттиги туwралы болшевиктер ат қасап да айттып келген.

Бул сумьсьь сына қара сыруа революцсиясынды қандай маңызды бар? Алды мен бул төңкеристин маңызды сол — биздин өзимиздин менчикти укиметимиз, Советтик укимет болды, бул укиметке буржуазиянын ес бир қатысы болмайды. Езилген буржуа укиметти өздері қурады. Ески мемлекет аппараты тамары мен қыратылады, совет укымдары тыринде сына басқару аппараты қурылады.

Енди Ресеј тарыққылы сына дәври туwады, сытыр осы уынци отыс революцсиясы сайып келгенде сotsиялизмнин сынып сықуына сыткیزیви тийіс.

Кезекте турған міндетимиздин бири — соқысты дереу тоқтатуу қасеттиги болып отыр. Бірақ қазирги капиталистик тәртіп пен тық ваяланьсты бул соқысты тоқтатуу уын, сол капиталдын өзін сынуу керек екендиги сырттын барине мәлим. Бул исте Италия, Ангилия сына Германияда осы куннин өзінде-ақ васталып, қанатын қажоған сумьсььлардын сыер сызилік қозғалысы бизге көмектеседи.

Әдил битимди дереу сысав туwралы биздин қалық аралық демократияға сысақан усыньсымызды қалық аралық пролетарият буржуазиясы қаж сыерде вольса да сын-тәни мен қостайды. Пролетарияттын осы сенимин нықайтуу уын сысытын сырттардын барлықын да дереу сырижалав керек.

Ресејдеги қара сырувалардын орасан көпчилиги, капиталистерге оынсық вольуымыз сыер, — биз сумьсььлар мен бирге аттанамыз деди. Биз помещиктердин менцигин сыжатын бир декрет сықаруу арқылы қара сыруваларды өзимизге сенетин етемиз. Тек сумьсььлар мен одақтасыған кунде қана өздеринин азаттық тәне алатындықын қара сырувалар тысинди. Биз өндириске сумьсььлардын сын ваяқлауын укымдастырамыз.

Биз енди укымақтасып сумьь истеуге укрендик. Буған сығын арада қана болып өткен революцсия кунә. Бизде барлық вәгеттерди сынып, пролетариятты дуніе сызилік революцсияға сыткизетин көпчилик укымнын күси бар.

Қазир биз Ресејде пролетарлық сotsиялистик мемлекетти қуруу иси мен айналысуымыз керек.

Дуніе сызилік сotsиялистик революцсия сысасын!

2012.11

J. B. Stalin. Ekprindi qalqozsylardyn vykll odaqtlyq birinci sijeznde 1933-çyly 19-pestral kyni söllegen sözinen.

Sony men, qalqozdar çolyna tysyv ycin, aldy men Öktävir revolyutsijasyn çasav, kapitalister men romessikterdi vijlikten qulatyv, çetleri men zavıttaryn tartıv alıv, çana önerli kesipty çolqa çojıv kerek boldı.

Çana çolqa, qalqoz çolyna vet alıvdyñ özi de osy Öktävir revolyutsijasynan vermen çaraj çana bastaldı. Bul vet alıstyn vudan ye çyl vırvn çana kyc alıv, arıstegeninıñ zeveri: tek sol çarsanda çana Öktävir revolyutsijasynıñ çaruvacsylıq netijceleri çulacsyn çajıv çarılqqa çyqtı, elimizdiñ indystrijasyn sol çarsanda çana ilgeri bastırvıvqa tymkindigimiz boldı.

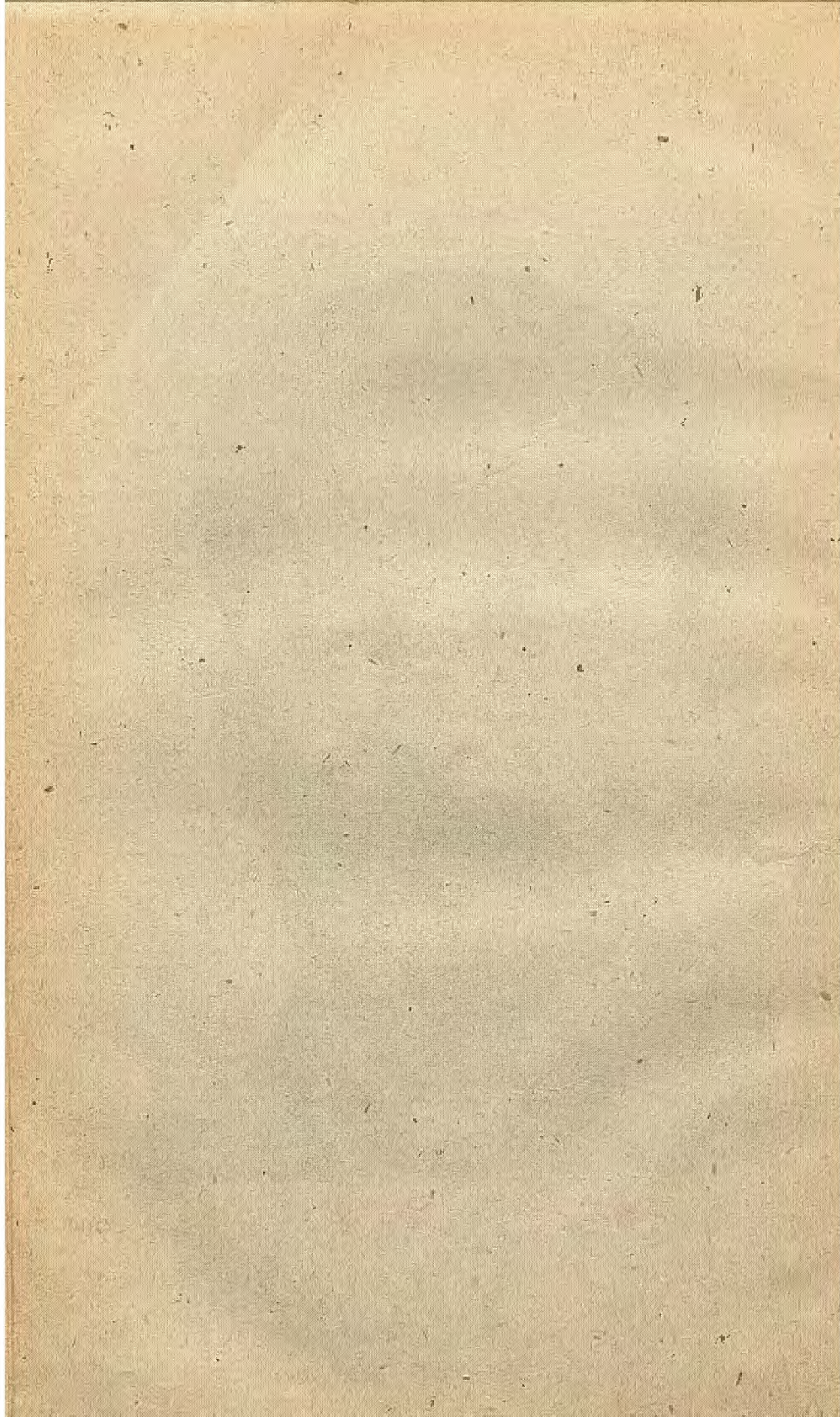
El-eldin tarılqıv talaj revolyutsijasyn viledi. Olardyn Öktävir revolyutsijasynan özgeligi—olardyn väri de syñar çaq revolyutsija volqan. Evreksilerdi çanavdyñ bir tyrinıñ ornyn ekinci tyri vasyv otırvqan, biraq, çanavcsylıqtıñ özi çojılmaqan volatyn. Çanavcsylar men ezyvcilerdiñ virevlerinıñ ornyn ekinçileri vasyv otırvqan, biraq çanavcsy, ezyvci degenderdiñ özderi çojılmaqan. Çanavcsylıq atavılın çojıv, çanavcsy, ezyvcilerdiñ çandajın volsa da, värin de çurtıvdy maqsat etken revolyutsija—tek Öktävir revolyutsijasyn çana boldı.

Quldar revolyutsijasyn qul ijelerin çurtıv, evreksilerdi çanavdyñ qul ijelenyvcilik tyrin çojdı. Biraq vilardyn ornyna krepostnikterdi, çanavdyñ krepostniktik tyrin ornattı. Çanavcsylardyn virevleri ketip, olardyn orındaryn ekinci virevleri vastı. Qul ijeleri deviriniñ „zany“ qul ijelerinıñ quldardıñ etirıvıne ruqsat bergen. Krepostniktik tertiviniñ „zany“ krepostnikterdiñ krepostnojlardıñ satıvına „çana“ ruqsat bergen. Krepostnoj çaruvalaryn revolyutsijasyn krepostnikterdi çurtıv, çanavcsylıqtıñ krepostniktik tyrin çojdı. Biraq olardyn ornyna kapitalisterdi çane romessikterdi çojdı. Evreksilerdi çanavdyñ kapitalistik, romessiktik tyrin ornattı. Syjtip çanavcsylardyn virevleri ketip, olardyn orındaryn ekinci virevleri vastı. Krepostniktik tertiviniñ „zany“ krepostnojlardıñ satıvqa ruqsat etken edi. Kapitalister tertiviniñ „zany“ evreksilerdi çımsıv çaldırvıvqa, çoçcsylıqqa urıvıv, çyılncsılıqqa tysırvıvge, kyjzelıvıvge, actan etirıvıvge „çana“ ruqsat etedi.

Çanavcsylardyn bir tyrlisin ekinci tyrlisine avestıvıv, evreksilerdi çanavdyñ bir tyri ornyna ekinci tyrin ornata vermej çanavcsylıq atavılın tygel çurtıv, çanavcsylardyn çandajın volsa da, eskisiniñ de, çanasılın da värinıñ çarasyn ecirip, myldem çojıvdy, vajlardyn, ezyvcilerdiñ çandajın çana volsa da tygel çurtıv vitırv meselesin çolqa alqan—tek bizdiñ Sovettik revolyutsija çana, bizdiñ Öktävir revolyutsijasyn çana.

АУЛ КОММУНИСИ

„АУЛЬНЫЙ КОММУНИСТ“

Партийно-массовый журнал
орган казкрайкома ВКП(б)

№ 11

QAZAQYSTAN ӨLKELIK PARTIJA KOMIY-
TETININ PARTIJA KӨPСILIK ҚORNALЬ.

1936

Аянда бир рет сьзядь 5-сы сьзювь.

SSR ODAQЫ KONSTIJTUTSIJASYНЫҢ PROEKTI TUVRALЬ J. B. STALIN қoldastьn BAJANDAMASY

*(Sovetterdin vykil odaqtoq tötence VIII-sijezinde
1936-ç. nojabirdin 25 kuni çasaqan vajandamasь)*

(STALIN қoldastьn triybunnaqa kelyvin vykil zaldaqь qalyq uzaq duv ovatsija men qarsь aldь. Zaldaqь otyroqan çurttaь väri ornьnan turdь. Çan çaqtan: «STALIN қoldasqa uvra!», «STALIN қoldas çasasьn!», «Ulь STALIN çasasьn!», «Ulь danьcran STALIN қoldasqa uvra!», «Bijvat!», «Roť pront!», «STALIN қoldastьn örkeni өssin!», degen aьqajlar köterildi).

I

Konstijtutsija Komijssijasьnьn қurьluvь çana onyң mindetteri

Coldastar!

Çasaqan proektisi ösь. Sijezdin qaravьna verilip otyroqan Konstijtutsija Komijssijasь, ezderinizge mälim, SSR Odaqь Sovetterinin VII Sijezinin arnavly қavlyсь voьnca қurьlqan volatьn. Bul қavly 1935-çylyqь revraldьn 6-da қavьldanqan. Bul қavlyda vьlaj delingen volatьn.

«1. SSR Odaqьnьn Konstijtutsijasьna mьnadaj vaqьtta өзgerister engizilsin:

a) tolyq ten volmaj kelgen sajlav ornьna — ten sajlav, көр satьly ornьna-tөte sajlav, асьq sajlav ornьna-çavьq sajlav tәrtibin iske асьra-tyн volьp, sajlav sijstemasь vurbьnqьdan da әri demokratijalandьryсьn;

b) Konstijtutsijanь SSSR daqь tap kycterinin kәzirgi өз ara salma-çьna qaraj (sotsijalistik çana industrijanьn қurьluvь, kuvlaktardьn қьjratьluvь, қalqoz қurьlyсьnьn çenyvi, совет қоқамьnьn negizi volqan sotsijalistik mençiktin vekuvi çana vasqalar) yjlestiretin volьp, Konstijtutsijanьn әlevmettik-ekonomijkaьq negizderi аjқьndalyр belgilensin.

2. SSR Odaqьnьn Ortalyq Atqaruv Komijteti Konstijtutsija Komijssijasьn sajlav, ol Komijssija birinci punktta көсетilgen negizdәr voьnca Konstijtutsijanьn tyzetilgen tekstin çasar, SSR Odaqьnьn Ortalyq Atqaruv Komijteti Sessijasьnьn vekiťyvine salatьn volсьn.

3. SSR Odaqındaqı sovet ykmeti otındarın kezektegi en tajav sajlav çana sajlav sisteması negizinde atkizilsin».

Bul 1935-çyloq rebraldın 6-da volqan edi. Oıb qavlı qavıdanıqannan kejin bir kynnın son, vasqaca ajtqanda 1935-çyloq rebraldın 7-kynı, SSR Odaqın Ortalyq Atqaruv Komijtetinin Birinci Sessijası çynaldı, sonda SSSR Sovetterinin VII Sijezinin qavlısın otındav ycin, sessija 31 adamnan Konstitutsija Komijssijasın qurdı. SSSR dın tyzetilgen Konstitutsijasın proektin çasav mindetin Sessija sol Konstitutsija Komijssijasına tapsırdı.

Konstitutsija Komijssijası iske kiriskende özinin isin osındaj resmij negizderge çana SSSR çoqarqı otının osındaj difrektijvalarına syjenip isteolge tijis boldı.

Sonı men, Konstitutsija Komijssijası 1924-çyly qavıdanıp, kış vaqıtqa dejin qoldanıp kelgen Konstitutsijaqa özgerister engizyve tijisti boldı, özgerister engizgende, SSR Odaq ömirinin 1924-çyldan os kunge dejingi dävırde sotsijalizmge vet alqan özgeristerin eskeryv kerék boldı.

II.

1924-çyldan 1936 çyloq dejingi dävırde SSSR ömirinde volqan özgerister

1924-çyldan 1936-çyloq dejingi dävırde SSSR ömirinde volqan çana Konstitutsija Komijssijası özinin çasaqan Konstitutsija proektinde kösetyve tijisti volqan özgerister qandaj?

Bul özgeristerdin mani qandaj?

1924-çyly nemememiz çar edi?

Oı kez NEP tin birinci däviri edi, onda Sovet ykmeti, sotsijalizmi varınca erkendete otıp, kapitalizmın bir az çandanuvına çol berçen edi, Sovet ykmeti çaruvacılıqın eki sistemasın, kapitalistik sistema men sotsijalistik sistemаны besekelesyvi ystinde, sotsijalistik sistemaqa kapitalistik sistemаны çendiryvdi uymdastıruvdı közdegen edi. Ondaqı mindet-osı besekenin ystinde sotsijalizmın pozitsijaların nıojıtuı, kapitalistik elementterdi çojuv, qaly çaruvacılıqın negizgi sisteması retinde sotsijalistik sistemаны çenyvin ajaqtatuv edi.

Onda vizdin önerli kəsıvımdın, esirese avır önerli kəsıvımdın kyfi camalı edi. Ras, önerli kəsıvımız az-azdap qalırna çetip kele çatqan edi, vıraç, produksijasın soçıstan vurıncı däreçege çetkizyvden öli de alsı edi. Önerli kəsıvımız artta qalqan eski çana çarık teqnika negizine syjençen edi. Örijne, önerli kəsıvımız sotsijalizmge vet alıp erkendev de edi. Önerli kəsıvımdın sotsijalistik sektorın mençikti salmaqı onda 30 protsentin çamasında edi. Al, kapitalizm sektorı qanca degen men de, önerli kəsıptin keminde 20 protsentine ije edi.

Avıl çaruvacılıqımdızın çajı munan da naçar kyjde edi. Ras, pomeçikter tavı sol kynnın özinde-aç çojıp vitken edi, vıraç onı esesine avıl çaruvacılıq kapitalisterinin tavı kuvlaktar tavı alde volsa ajtarlıqtaj ädevir kyc edi. Bykil avıl çaruvacılıqı tutas alqanda, onı özi sonda orta çaslar zamanındaqı mecev teqnikalı usaq çeke qara çarualardın usı-qyly çoç muqıjtı sçyldı edi. Qalqozdar mei sarpqozdar osı muqıjtı içinde çeke muqat, kiclene aralca sçyldı edi, vilardın, çynı ajtqanda, qaly çaruvacılıqımdızda ajtarlıqtaj elevli manıze çoç edi. Qalqozdar men sarpqozdar alsız edi, kuvlak alde volsa kycti edi. Biz onda

kuvlaktardı çojıv çajın ängime etkenimiz çoq, kuvlaktardı teçev çajın ängime etken edik.

Elimizdeki tavar oвороты çajında da oслнъ ajıuv kerek. Tavarloворотында sotsijalistik sektorımız 50—60 protsent qana edi, odan көр emes edi, qalqanınıñ väri көрестердин, spekyvlenttardın, çana basqa çekecelerдин qolında edi.

Ekonomijkaımızdın kuji 1924-çыль osındaı edi.

Közir, 1936-çыль nemenemiz var?

Eger ondaqı dövir NEP tin birinci döviri, NEP tin bas kézi, kapijtalizminin bir az çandıanojan döviri bolsa, közirgi dövir NEP tin sonqı döviri, NEP tin aqırbı, qalıq carıvacsılyqınıñ varlıq speralarında kapijtalizminin tolyq çojılqan döviri volıp otyr.

Maselen, osı dövirдин icinde өнерli käsibimiz өsip, alıp kycke ajnaldı. Endi өнерli käsibimiz әsiz, teqniika quralı nacar devge volmajdı. Qajta, өнерli käsibimiz közir çana, osı zamandaqı vaj teqniika negizine syjenip otyr, avır industrijaımız qattı өrkendevli, macijna çasavcy өнерli käsibimiz odanda көбірек өrkendevli volıp otyr. En negizdisi sol-kapijtalizm өнерli käsibimizдин sperasınan myldem alastaldı, al, өndiristin sotsijalistik pormasы közir өнерli käsibimizde tek өzi qana ystem sijstema volıp otyr. Produvksija kölemin alıp qaraqanda, bizдин közirgi sotsijalistik industrijaımız soqıstan burınqı vaqıttaqı industrijadan çeti eseden artıq asıp tysip otyr, bul paktıñ usaq närese devge volmajdı.

Avıl carıvacsılyqı çeninde teqniikasы nacar çana kuvlak zorıqı çytir turqan usaq çeke qara carıvalar muqıjтыннı ornında közir varlıqынı çartımap otyrqn qalqozdar men sapqozdar sijstemasы sıqıldı çer çyzindegi en iri, macijnalanojan, çana teqniika men quraldanojan өndirisimiz var. Çırtтын värine mälim, avıl carıvacsılyqında kuvlaktar çojıldı, al, orta qasylar zamanındaqı mecev teqniikasы var usaq çeke qara carıvalar sektorınıñ közirgi alıp otyrqn ornı camalı, onıñ ber çaqında, egis köleminin mälcerin alıp qaraqanda, avıl carıvacsılyqında munıñ mençikti salmaqı 2-3 protsentten asıajdı. Qalqozdar qaravında közir 6 million 700 мың at kycindik quvatı var 316 мың traktor var, al, sapqozdar men qosıp esep tegende, 7 million 580 мың at kycindik quvatı var 400 мыңnan asa traktor var, bul paktıñ atar әtrevge volmajdı.

Al, elimizdeki tavar oворотына kelsek, көрестер мен spekyvlenttar бул saladan myide alastaldı. Bykil tavar oвороты közir memlekettin, kooperatsija men qalqozdardın qolında. Çana, совет savdasы, spekyvlenttarsыз savda, kapijtalistersız savda, tuvıp, өrkendedi.

Sonı men, qalıq carıvacsılyqınıñ varlıq speralarında sotsijalistik sijstemanıñ tolyq çengendigi közir paktı volıp otyr.

Al, bul ne degen söz?

Bul adamdı adamınнı eksploatatsija çasavcy çojıldı, qurtıldı, al, өndiris quraldarы мен saımandarыннı sotsijalistik mençigi bizдин совет qoqamınıñ bulçыtılmas värik negizi volıp väkidi degen söz (Uzaq qol çapalaqtav).

SSSR qalıq carıvacsılyqı çenindegi osı ajtylqan varlıq өзgeristerдин nätijesinde, bizдин ekonomijkaımız közir çana, sotsijalistik ekonomijka, kriizister men çumьssызdıqtı bilmejtin, çoqılyq pen kyzevcilikti bilmejtin çana azamattardın avqattı, mädenijetti turmьsqa çetyvine kerekti varlıq mümkindilikterdi verıvcı ekonomijka volıp otyr.

1924-çыдан 1936-çыqа dejingi dövirдин icinde ekonomijkaımız çeninde volqan өзgerister negizinde osındaı.

SSSR ekonomikasы çenindegi osı өзgeristerge saıkes, bizдин qoqamımızdın tap qurılısы da (struktıvrasы da) өзgerdi.

Pomeccikter tavы, өзderinizge mälim, azamat soqıssыннı ojdaqıdaj

çenip ajaqtaluvy netijesinde aq çojylyqan. Basqa eksplotator taptarça kelsek, olar da pomecikter tawyny ajaqyn çueqan. Önerli käsipte kapijtalister taw çoqaldy. Awy çaruwacyslyqynda kuylaktar taw çoqaldy. Tawar owrotynynda köpester men spekuwlenttar çoqaldy. Sony men, eksplotator taptardyň wari de çojyldy.

Çumьscь taw qaldy.

Qara çarualar taw qaldy.

Intelligentsija qaldy.

Biraq, oş waqyttyn icinde bul älevmettik toptar ec qandaj özgeriske usyraqan çoq, bular wuryň, mäselen, kapijtalizm döwirinde, qandaj bolsa, sol kyjinde qaldy, dep ojlav qata wolar edi.

Mäselen, SSSR dñ çumьscь tawny alajyq. Muny eski daqdy men köwneşe proletarijat dep atawcslyq var. Al, proletarijat degen ne? Proletarijat degenimiz öndiris quraldary men sajmandary kapijtalister qolynda wolyan çana kapijtalister proletarijatt eksplotatsija çasap otyrçan çaruwacyslyq sijstemasynda öndiris quraldary men sajmanny ije emes tap. Proletarijat degenimiz-kapijtalisterdin eksplotatsijasynadaq tap. Al, bizde kapijtalister taw, özderinizge malim, çojylyqan, öndiris quraldary men sajmandary kapijtalisterdin qolyňan tartyp alnyr, memleketke berilgen, bul memlekettin çeteki kyçi çumьscь taw. Olaj bolsa, çumьscь tawny eksplotatsija çasaj alarlyqtaj kapijtalister taw endi çoq. Olaj bolsa, bizdin çumьscь tawnda öndiris quraldary men sajmandaryny çoq emestigi wylaj tursyn, qajta bizdin çumьscь taw wykil qalyq pen birge sol öndiris quraldary men sajmandaryna ije wolyr otyr. Al, çumьscь taw bularça ije wolyr otyrsa, kapijtalister taw çojylysa, çumьscь tawny eksplotatsija çasawça ec qandaj mymkincilik qalyqan çoq. Endece bizdin çumьscь tawny proletarijat dep atawça wola ma? Örijne walmajdy. Proletarijat özin özi azattlyqqa çetkizywi yein, kapijtalister tawny çyratuwça tijis, kapijtalisterdin öndiris quraldary men sajmandaryny tartyp aluwça çana proletarijatt tuwqyzatyn öndiris çaqdajlaryny çojuwça tijis, dep Marks aytçan wolatyn. SSSR dñ çumьscь taw özin azattlyqqa çetkizywdin, oş çartlaryny kəzirdin özinde çyzege asyrdy deyme wola ma? Sez çoq, wolady çana solaj woluwoja tijis. Al, bul ne degen sez? Bul-SSSR dñ proletarijatt myldem çana tapça ajnaldy, çaruwacyslyqny kapijtalistik sijstemasyň qurtçan, öndiris quraldary men sajmandarynyň sotsijalistik mencygin ornatyp bekitken çana sowet qoçamny kommuwnizim çoly men çyrgizip kele çatçan SSSR çumьscь tawna ajnaldy degen sez.

Minekej körip otyrsyzdar, SSSR dñ çumьscь taw-myldem çana, eksplotatsijadan azat çumьscь taw, adam walaşynyň tarlyqy äli mundaj çumьscь tawny bilgen emes.

Qara çarualar çajyndaq mäsелеge kelejik. Teginde qara çarualary usaq öndirywçilerdin, mynadaj taw-bul tartyň myceleri öte usaq, wykil eldin walyq çerine wtyraçan, özderinin teqniikas mecev usaq çaruwacyslyqtarynda çalqyz-çalqyzdan çuçnyr çyredi, çeke mencyktin quly wolady çana pomecikterdin, kuylaktardyň, köpesterdin, spekuwlenttardyň, ösimçorlardyň wasqa da sondajlardyň ceksiz eksplotatsijasynada çyredi, dejtindik var. Snynda da kapijtal elderindegi qara çarualar, olardyň negizgi wuqarasyň alr qaraçanda, däl ösyndaj tap. Bizdin oş kyngi qara çarualarymyz, sowet qara çarualarynyň negizgi wuqarasyň, däl ösyndaj qara çarualarça uqsajdy deyme wola ma? Çoq, wylaj deyme walmajdy. Mundaj qara çarualar bizde qazır çoq. Bizdin sowet qara çarualary myldem çana qara çarualar. Qara çarualardy eksplotatsija çasaj alarlyq pomecikter men kuylaktar, köpester men ösimçorlar bizde endi çoq. Olaj bolsa, bizdin qara çarualarymyz eksplotatsijadan azat qara çarua. Onan son, bizdin sowet qara çarualarynyň orasan köpeiligi qalqozcs

qara caruva, başqaça aytqanda, bular öziniñ cümlesı men devletin çeke enbek pen mecev teqniñka negizine qurıp otırqan çoq, kollektipti enbek pen osı zamandaqı çana teqniñka negizine qurıp otır. Aqırında, bizdin qara caruvalar caruvacılıqlıñ negizi çeke mencikte emes, kollektipti enbek arqasında osip cetilgen kollektipti mencikte.

Minekej körip otırsızdar, sovet qara caruvaları myldem çana qara caruva, adam balasınıñ tarıjqı azır mundaı qara caruvanı bilgen emes.

Aqırında, intelligentsiya çajındaqı maselege, inçener-teqnik cızmetciler çajındaqı, мәdenijet majdanıñ cızmetcileri çajındaqı, çalır cızmetciler çana başqa sondaylar çajındaqı maselege kelejik. Otken dövirdin icinde intelligentsiya da ylkен-ylkен өзgeristerge uçradı. Bul intelligentsiya öziniñ tap tileginen çoqarı qojuvqa tırısqaп, cınında көpciligi pomeccikter men kapijtalisterge cızmet etken eski qurısqaп intelligentsiya emes. Bizdin sovet intelligentsijası myldem çana intelligentsiya, cümlesı tavı men, qara caruva men vite qajnasqaп intelligentsiya. Birinciden, intelligentsiyanıñ sostavı өзgerdi. Dvorандar men burçuvazija arasınan cıqqandar bizdin sovet intelligentsijasınıñ icinde camalı çana protsent. Sovet intelligentsijasınıñ 80—90 protsentı cümlesı tavınan, qara caruvalardan çana enbekcilerdin өзge slojlarınan cıqqandar. Aqırında, intelligentsiya cızmetiniñ qarakteriniñ özi de өзgerdi. Burın intelligentsiya vaj taptarqa cızmet etyvgе tijisti volatın, yjtkeni intelligentsijaqa vudan başqa çol çoq volatın. Kәzir intelligentsiya qalıqqa cızmet istevge tijis, yjtkeni endi eksploatator taptar çoqaldı. Dәl sonıñ ycin intelligentsiya kәzir sovet qojamınıñ teң pravolı mycesı volıp otır, munda intelligentsiya cümlesılar men, qara caruvalar men birlesip, kyc qosıp, tapsız çana sotsijalistik qojam ornatsıp çatır.

Minekej körip otırsızdar, bul myldem çana, enbekci intelligentsiya, mundaı intelligentsiyanı çer carındaqı ec bir elden tava almajsızdar.

Osı otken vaqıttın icinde sovet qojamınıñ tap qurılısı çoninde volqan өзgerister osı.

— Bul өзgerister neni көrsetip otır?

Bular, aldı men, cümlesı tavı men qara caruvanıñ arasındaqı, sol sıqıldı osı taptar men intelligentsiyanıñ arasındaqı cекter осip vара çatqandıqlı, al, burındaqı taptaq erekeliktin çoqalıp vара çatqandıqlı көrsetedi. Bul-osı әlevmettik toptardıñ arası varaqan saıñ çaqındaqı vара çatqandıqlı көrsetedi.

Bular, ekinçiden, osı әlevmettik toptardıñ arasındaqı ekonomijka qajcılıqtарыñ кемip, осip vара çatqandıqlı көрsetedi.

Bular, ақırında, osıлардыñ arasındaqı saıasıj qajcılıqtардыñ da кемip, осip vара çatqandıqlı көрsetedi.

SSSR дьñ tap qurılısı çonindegi өзgeristerdin çajı osı.

Тақı da bir çондеgi өзgerister tuvralı bir nece söz айтıp өтпесек, SSSR дьñ qojam өmirindegi өзgeristerdin syvreti tolıq volıp cıqqas edi. Menin айтajыñ деп турqаныñ SSSR дақı ultтардыñ өз ара qатынастары çajı. Sovetter oдаqында, өздерinizge мәlim, 60 camalı ult, ult toptары мен qalıqtар var. Sovet memleketi-көp ultı memleket. Әrijne, SSSR дақı qalıqtардыñ өз ара qатынасы çajындаqı masele viz ycin birinci дәреçeli маңызды masele volmaj тура almajды.

Sovetti sotsijalistik respublijkalar oдаqı, өздерinizge мәlim, 1922-çылы SSSR sovetteriniñ 1 sıjezinde qurılıqan volatın. Sovetter oдаqı SSSR qalıqtарыñ teңdigi мен bqtıjarılıыq voıñca qurılıqan volatın. 1924-çылы qavылданып, kәzirge dejin qoldанылып kelgen Konstıtutsija-SSSR дьñ birinci Konstıtutsijası. Оı дәvir — qalıqtардыñ arasındaqı qатынастардыñ көңildegidej volıp durıstalmaqan kezı, ulı otıstarqa senbevciliktin sarqılı çoqalıp çetpegen kez, sentrden irgesin аvıлаq salmaq-

сь кыцтердин элде болса әрекет истер қатқан кеzi болатын. Осындай қақ-
дайлarda, экономика, саясат қана соқьс қөиндеgi өз ара қәрдөм негизи
мен елимиздеgi барьқ қалықтардь көр ултыь бир мемлекетке бириктирип,
қалықтардьн туыьсқандьқ ытымақьн дурьстав керек болған еди. Совет
укимети бул қимьстьн қыьндықтарьн көрмеј қалған соқ. Совет укимети-
ниң алдында дурьсқазия елдериндеgi көр ултыь мемлекеттердин кенілде-
гидеј вольр сықрақан тәқирьжелери болдь. Совет укиетиниң алдында бирьн-
оқь Австро-Венгрияньн ис сықрай қалған тәқирьжеси болдь. Сонда да, совет
укимети көр ултыь мемлекет қасав тәқирьжесине киристи, уйткені, сotsијализм
негизинде туықан көр ултыь мемлекет сыпын барьқьнан қана қандайьнан
болса да сьринвей өтуьге тийс екөндигин совет укиети билген еди.

Содан вери 14 қыл өтті. Бул дәвир тәқирьжени сынар көруьге қетерлик
дәвир. Сонь мен, не вольр сықты? Бул өткен дәвир-сotsијализм негизине
қирьлған көр ултыь мемлекет қасав тәқирьжеси тольқ ојдақьдај вольр
сыққандьқьн кымәнсиз көрsetti. Бул-Лениндик улт саясатыньн кымәнсиз
тавьсь (Узақ қол сапалақтав).

Бул тавьсқа қетувимиздин мәніси қалај?

Улт-ултыьн арасьндаоқь қаңқалдын негизги ұьмдастьруевсьсь волөған
эксплоататор тартардьн соқтыоқь; улт-ултыьн бир бирине сенбевцилигин қол-
дар, ултыьдық ивьтын қоздыра веретин эксплуатацияньн соқтыоқь; укимет
васында қилдықтың қандај туьине болса да қав қана интернасьиональизм
ийдејаларьн ајьнмај қьргизувси қимьсьсь тавьньн турқандьқь, сарувасыльқ
қана қоқам өмириниң барьқ саласында қалықтардьн өз ара қәрдөминиң
исте қьзеге асувь; ақьльнда, СССР қалықтарьньн туьи ултыьқ, мазмунь сots-
ијалистик улт мәденијетиниң көркејуви, осылардьн барьқь мен осы сықьлды
рәкторлардьн арқасында СССР қалықтарьньн кескени мүлдем өзгерди,
оларда бир бирине сенбевцилик сезими соқалдь, оларда өз ара достьқ сезими
күсөјди, сьуйтир бир ьнқай одақтық мемлекет сийстемасында қалықтардьн сы
туыьсқандьқ ытымақь қарасть.

Осыньн нәтијесинде кәзир әвден қуральр, барьқ сыппан сьринвей өткен
көр ултыь сotsијалистик мемлекетимиз бар, бул мемлекеттин вериктиги ды-
нијениң қай қериндеgi қандај улт мемлекетин болса да қьзьқтырқандај.
(Дув қол сапалақтав).

Осы өткен дәвирдин ичинде СССР даоқь ултыардьн өз ара қатынась қө-
нинде болған өзгеристер осындај.

1924-сылдан 1936-сылға дејинги дәвирдин ичинде СССР даоқь сарувасыльқ
қана қоқам-саясат өмири қөинде болған өзгеристердин қалпы қорьтын-
дысь осы.

III.

Конstitutsия proektинин негизги өзгөцелikleri

СССР өмириндеgi осы өзгеристердин барьқь қана Конstitutsияньн
proektинде қалај көрsetildi?

Басқаса ајтқанда: осы Шьездин қаравьна верилир өтырған Конstitут-
сия proektинин негизги өзгөцелikleri қандај?

Конstitutsия Комијссиясьна 1924-сылқы Конstitutsия текстине өзге-
ристер енгизув isi тасыгыльр еди. Конstitutsия Комијссиясьнын истеген
исиниң нәтијесинде Конstitutsияньн қана тексти, СССР дың қана Конstitут-
сиясьньн proekti қасальр сықты. Қана Конstitutsияньн proektин қаса-
қанда, Конstitutsия Комијссиясь-Конstitutsияньн программа мен са-
тастырмав керек екөндигине сьјенди. Бул-программа мен Конstitutsия-
ньн арасьнда улкен ајьрмәсыльқ бар деген сөз. Программа әзир соқты,

kelecekte tavır, çenip aluv kerek volatın tavıstı angime etetin bolsa, Konstijutsija, münin kerisince, kázirdin özinde ne varın, kázirdin özinde qol çetken, çenip alınqan tavıstı angime etyvge tijis. Programma kəbinese kelecektegini ajtadı, Konstijutsija kəzirgini ajtadı.

Munı ajqın kərsetyv ycin eki mısıl keltirejik.

Bizdin sovet qoqamı kázirdin özinde sotsijalizmdi negizinde iske asırdı, sotsijalistik qurılıstı çasadı, basqaca ajtqanda marksijsterdin kommunistiknıñ birinci ja tımengi pazası deytinin iske asırdı. Demek, bizde osı künin özinde kommunistiknıñ birinci pazası, sotsijalizm negizinde iske asırdı (**Uzaq qol caralaqtav**). Kommunistiknıñ bul pazası negizgi prinsipi, ezderinizge məlim, «ər kimnen qolınan kelgenine qaraj, ər kimgə enbegine qaraj» degen pormuvla. Bizdin Konstijutsijamız osı paktı, sotsijalizmniñ ornattıluv paktın kərsetyvge tijis pe? Bizdin Konstijutsijamız osı tavısqı syjenyvge tijis pe? Səzsiz tijis. Tijis, yjtkeni sotsijalizm SSSR ycin kázirdin özinde aq qol çetken, çenip alınqan tavır volır otır.

Biraq, sovet qoqamı, kelecekte kommunistiknıñ çoqarqı pazasını iske asıruv maqsatın kəzdep otırsa da, ystem prinsipi «ər kimnen qolınan kelgenine qaraj, ər kimgə kereğine qaraj» degen pormuvla volatın kommunistiknıñ çoqarqı pazasını əli iske asırqan çoq. Bizdin Konstijutsijamız kommunistiknıñ əzir çoq, biraq əlde bolsa çenip alınuvqa, qol çetyvge tijisti çoqarqı pazasını syjene ala ma? Çoq, syjene almajdı, yjtkeni kommunistiknıñ çoqarqı pazası SSSR ycin əzir iske asırlımaqan kelecekte iske asırlıvuqa tijisti paza volır otır. Programmaqı ja kelecekte qol çetyvge tijisti tavıstar çajındaqı deklarasiyaqı ajnalır ketkisi kelmese, bizdin Konstijutsijamız buqan syjene almajdı.

Bizdin Konstijutsijamızdın dəl kəzirgi tarıqı kezendege çenberi osı.

Sonı men, çana Konstijutsijanın proekti vasmızdan kecirgen çolımızdın qorıtındı, kázirdin özinde çenip alınqan tavıstardın qorıtındı volır otır. Olaj bolsa, proektimiz kázirdin özinde is çyzinde tavıqan tavıstardı tırkev çana solardı zañ retinde vajandı etyv voladı (**Duv qol caralaqtav**).

SSSR dın çana Konstijutsijası proektinin birinci ezgeceligi osı.

Onan son. Burçuvazija elderinin konstijutsijaları teginde kapitalistik qurılıstın bulıması çajındaqı seninge syjenedi. Bul konstijutsijalardı vastı negizi-kapitalizmniñ prinsipteri, sonıñ negizgi tirekleri: çerdin, ormandardıñ, pəvrikterdin, zavıttardıñ çana basqı endiris quraldarı men sajmandarın çeke menciği; adamı adamın eksploatatsija çasavı; eksploatatorlar men eksploatatsijalanuvçılardıñ voluvı; qoqamın bir polıvsinde enbeki kərciliktin muqtaç-çoqsıqta voluvı, ekinçi polıvsinde enbek etrejtin, biraq muñ-muqtaç çoq, azıqlıq sən-saltanatı; taqı-taqılar, taqı-taqılar. Bul konstijutsijalar kapitalizmniñ osı çana osılar sıqıldı tireklerine syjenedi. Bul konstijutsijalar osılardı kərsetedı, bul konstijutsijalar osılardı zañ retinde vajandı etip otıradı.

Bulardaı emes, SSSR dın çana Konstijutsijasın proekti SSSR da kapitalistik qurılıstın çajındaqı paktına, sotsijalistik qurılıstın çengendik paktına syjenip otır. SSSR dın çana Konstijutsijası proektinin vastı negizi-sotsijalizmniñ prinsipteri, sonıñ kázirdin özinde qol çetken, iske asırlıqan negizgi tirekleri: çerdin, ormandardıñ, pəvrikterdin, zavıttardıñ çana basqı endiris quraldarı men sajmandarın sotsijalistik menciği; eksploatatsijanın çana eksploatator taptardıñ çajındaqı; kərciliktin çoqsıqta çana azıqlıq sən-saltanatın çajındaqı; çimşezdıtın çajındaqı; «enbek etrejen icip çemejdi»

daý eskertývler men çek çojyvdan taza, bul proekt azamattardı aktıjı ja passıjı demejdi. Bul ycin varlıq azamattar aktıjı. Bul proektı erkek pen ajeidin, «otırqı» men «otırqı emestin», aidi men alsızdin, oqıqan men oqımaqannın pravoları arasında ajırmacılıq var dep tanımaıdı. Bul proekt ycin varlıq azamattardı pravoları ten. Er bir azamattın çojam icindegi kuyın al-avqatı, ult tegi, cınlı, qızmet ornı belgilemejdi, öz vashın qolınan keler isi men öz vashın enbegi belgilejdi.

Aqında, çana Konstıtutsija proektinin taqı da bir özgeceligi var. Burçuvazijalıq konstıtutsijalar, teginde azamattardı pormaldı pravoların ajır çana çojadı, sol pravoları iske asıruv çaqdajlarının qamın, iske asıruv mümkindiliginin qamın, iske asıruv quraldarının qamın ojlamaıdı. Azamattar bir, biri men ten dejidı, vıraç çojajın men cımısevinin arasında, pomeccik pen çara carıvanın arasında, alqacqılardın qolında vajlıq çana çojam icindegi sajasıj salmaq turoqanda, ekincilerdin qolında mınlı ekevi de çoj volır turoqanda, alqacqılar eksplotator, ekincileri eksplotatsijalanıvır volır otırqanda, bulardı arasında naçız tendik vola almaıtındıqın imıtadı. Nemese taqında: söz, cınlı çana vaspa söz vostandıqı dejidı, vıraç qaravında cınlı çasajın ılaıqtı yjleri volıvına, çaqı vaspaqanalar, çeterlikteç vaspa çaqazı çana vaspa sonđajlar volıvına mümkindigi volmasa, cımıseç tavı ycin bul vostandıqtardı vardi de vos söz volır ısqatındıqın imıtadı.

Çana Konstıtutsija proektinin özgeceligi sol-bul proektı azamattardı pormaldı pravoların ajıruv men çana toqtalıp otırqan çoj, bul proekt osı pravoları qamtamasız etyv çajındaqı mäselege, osı pravoları iske asıruv çajındaqı mäselege salmaqta salır otır. Bul proekt azamattardı pravoların tendigin çur çarjalap çana çojır otırqan çoj, sonın ystine eksplotatsija reçiminin çojlıqandıq paktıvın, azamattardı qandıj eksplotatsijadan volsa da azat etilgenlik paktıvın zan retinde vajandı etip, sol tendikti qamtamasız da etip otır. Bul proekt enbek etyv pravoların çur çarjalap çana çojır otırqan çoj, sonın ystine sovet çojamında krijis çojlıqandıq paktıvın, cımıseçzıdıqın çojlıqandıq paktıvın zan retinde vajandı etip, sol pravoları qamtamasız da etip otır. Bul proekt demokratijalıq vostandıqtardı çur çarjalap çana çojır otırqan çoj, sonın ystine bul vostandıqtardı belgili zattıq quraldar men qamtamasız da etip otır. Sonđıqtan, çana Konstıtutsija proektinin demokratijımı «kadyvilgi» çana «çurt tanıqan» çarlı rettegi demokratijım emes, sotsijalistik demokratijım volır otırqanı tısınikti.

SSSR çana Konstıtutsijası proektinin negizgi özgecelikteri osılar:

1924-çıldan 1936-çılqa dejingi davırde SSSR dın carıvacılıq çana çojam-sajasat omirinde çyzege asqan ilgerilegendik pen özgerister çana Konstıtutsijanın proektinde osıaj kersetilip otır.

IV.

Konstıtutsijanın proektine burçuvazijanın sını

Konstıtutsijanın proektine burçuvazijanın verip otırqan sını tıvralı bir necce söz ajta ketejik.

Konstıtutsijanın proektine çet elderdin burçuvazijalıq vaspa sözi çajı çarap otırqandıqı çajındaqı mäselein belgili kenil velerlik mäsele ekendigi sözsiz. Çet el vaspa sözi burçuvazija elderindegi çajlıqın ar tırlı slojlarının çurtılıq pikirin kersetetindikten, bizdin Konstıtutsija proektine sol vaspa sözdin çarlı ajtqan sındarına kenil belmeç öte almaıtıvız.

Konstijutsiyanıň proektine cet el waspa söziniň kersetken reaksiyasyna birinçi belgileri-Konstijutsiyanıň proektin awyzga alnawga tırbısqan belgileri bir tendensijada körindi. Bul arada men en reaksiyası waspa sözdi, pacisterdin waspa sözin aytıp turmın. Sıncılardın bul tovy Konstijutsiyanıň proekti tüwraly tek yndemej qaluvdy, proektiniň özi bolmaqan sıqyldy, teginde çaratylysta çoq narse sıqyldy körip otyra bergywdi çaqı kordi. Yndemej qalqandıq-sınaqandıq emes devciler volar. Biraq, bulaj dev durıy emes. Yndemej qaluv adisi de, eskermevciliktiň ajırbıqca bir tasili netinde, sınavdın bir tyri, ras, aqymaqtyq çana kisi kylerlik bolqan men de, ajtevir sınavdın bir tyri **(Çalpy kylki. Qol caralaqtav)**. Biraq, olar yndemej qaluv adisinen ec narse sıqara alqan çoq. Aqırbında kelip, olar kömejin asıp, qajırbı qavar volsa da, ajtraj volmadı, SSSR Konstijutsijasynyň proekti-var narse, var çana emes, çurtıy vuzıy, zıjanyň tiygize bastaqan narse, dep vykil çer çyzine ajtraj otyra almadı. Bulaj volmasqa mymkin de emes edi, yjtkeni, ne degen men de çer çyzinde bir çurtıybyq pikiri, oquvcılar, kedingi adamdar var, bular paktı tüwraly sındıqıtı bilgisi keledi, bulardy aldav çıspaqında kör ustap otyrudın ec qandaj mymkindigi çoq. Aldav men uzaqqa vara almajın...

Sıncılardın **ekinci** tovy Konstijutsija proektiniň sınynda dynijede var ekendigin moıyndap otyr, biraq bul top proektini onca ylken çızyqıtı emes dep otyr, yjtkeni, zatına kelgende proektiniň özi Konstijutsiyanıň proekti emes, qur çaqaz, qurçaq vade, belgileri manear çasap, çurtıy aldav ycin sıojarılıp otyrqan narse, deidi. Onın ver çaqında, bular SSSR vudan çaqıy proektini vere almaq ta emes edi, yjtkeni SSSR dın özi memleket emes, var voqan-çaqırbıjalyq uqym **(Çalpy kylki)**, al, onın özi memleket bolmaqanman kejin, onın Konstijutsijası da sıny Konstijutsija vola almaq emes, deidi. Sıncılardın bul tovyň tiyriçnij ekili german orijtsiozı «Dejice dijplomatije-polijtiçe korres pondents» çornaly volıp otyr, bul tanırbıqalyq narse volsa da, osılay volıp otyr. Bul çornal-SSSR Konstijutsijasynyň proekti qurçaq vade, aldav «potemkin derevnesi» dep tüvra aytıp otyr. Bul çornal ec bir irkilmesten-SSSR memleket emes, SSSR «anıq belgilengen çaqırbıjalyq uqym çana» deidi **(Çalpy kylki)**, sondıqtan SSSR dın Konstijutsijası sıny Konstijutsija dep tanıyqa volmajdy, deidi.

Mundaj sıny-sıymaqtar tüwraly ne devge volady?

Osıstın ul çazıvcsıy Cedriyn özini ertegi-angimeleriniň birinde aqıly öte samaly, özi topas, biraq, özin özi tım çoqarıl sanajtıp er kėkirek vujrokrat-eser-soqtın tiyrip kersetken. Osı vujrokrat, «özine qarajıan ovılysta «tərtip ren tırbıstıq» ornatıp, mındaqan adam dı çırbı, san-san qalany ertegennen kejin, çan çaqıy qaranqan, kėz usında Əmerijkanı kėrgen, bul el, erijne, onca ajgili emes, vaqsa, onda qalyqıtı tolqıtatın vostandıq degender volqan, onda memlekettin basqarıluv adisteri de basqaca volıp sıqıqan. Vujrokrat, Əmerijkanı kėrip ıza volıp: bul netken el, qajdan sıqıqan el, qandaj zanqa syjenip emir syrip otyrqan el?-degen **(Çalpy kylki. Qol caralaqtav)**. Erijne, bul el bir necı qasıl vırbı kezdej soq tavılyp qalqan el, biraq, sonda da, onın özi tygil atı da ocyvi ycin, onı qajta çavıp fastavqa volmaj ma eken? **(Çalpy kylki)**. Osıly ajtıp, «Əmerijka qajtadan çavılyın!» degen rezolyısija salqan **(Çalpy kylki)**.

Menin oıymca, «Dejice dijplomatije-polijtiçe korrespondents» çornalındaq mırzalar Cedriynın dıl sol vujrokratınan ajıymajdy **(Çalpy kylki, maquldaqan qol caralaqtav)**. Bul mırzalarqa SSSR kėpten veri kėzge sıqıqan syjeldej voldı. Sovetter odaqy, vykil çer çyziniň çımbıcsıy tavıy azattıq tıvqın verip, çımbıcsıy tavıy dıspandarı ızalandyrbı, majak volıp tırqarılma 19 çıl voldı. Sonı men, mının, SSSR dın özi, çaj emir syrip çana tırqan çoq-av, tipti esip, esip çana emes-av, tipti ydep erge vasıp, ydep erge vasıp çana emes-av, çana Konstijutsiyanıň proek-

tin sığarır otır. Bul proekti ezilgen taptardı ojatır, solarqa çana ymit berip otır (Qol caralaqtav). Munı keri otırır german opıtsiozındaqı mızalar qalaj kújinbesin? Bul netken el, qandaj zańqa syjenip emir sytır otır (Çalır kılki), bul el 1917-çyqı Öktábirde acısa, ózi tygil, atı da ócyvi ycin, bul eldi qajta çavır tastavqa volmaj ma eken?-dep cıvladı bular. Osır ajır, qavır çasadı: SSSR qajtadan çavılsın, SSSR memleket retinde çoq, SSSR dın çaj çana çaqırapıjalıq uqym ekendigi çalır çırtqa çarjalansın!-dedi (Çalır kılki).

Əmerijka qajtadan çavılsın dep rezolytsija qondırsa da, Cedrjnnin bujrokratı, ózinin varır turqan topastıqına qaramastan, naqtı kújdi tysinetindigimin elementin kórsctip, icinen: «vıraç, bul menin qolında emes-av» degen (Çappaı kónildi kılki, duv qol caralaqtav).

German opıtsiozındaqı mızalardı uquvqa aqıv çeter-çetpesin vilmejin, belgili bir memleketti qaçaz çyzinde olar, arıne, «çavuvına» mynkin, vıraç cıvına kelgende «bul olardı qolında emes»... (Çappaı kónildi kılki, duv qol caralaqtav).

Al, endi SSSR dın Konstıtutsıjası qırqaq vade, «potemkin derevnesi» çana vasqa sol sıqıldı-mıs degeni tuvralı bir nece anıq paktı atar ósem dep edim, bul paktılar ózine ózi ajçaq.

1917-çyı SSSR qalqtarı burçuvazıjanı qulattı da, proletarijat diktatıvrasın ornattı, sovet ykimetin ornattı. Bul-vade emes, paktı.

Onan son, Sovet Ykimeti pomecikter tavın çojır, burın pomecikterge, qazınaqa çana monastırlarqa qaraçan çerlerden 150 millıjon gektardan asa çerdi qara çarıvalarqa berdi, bul çer qara çarıvalardı qolında volır kelgen burınqı çerlerinen vasqa. Bul-vade emes, paktı.

Onan son, Sovet ykimeti kapıtalister tavına eksproprijatsija çyrgizdi. Olardı banktarın, zavıttarın, temir çoldarın çana vasqa endiris quraldary men saımandarın tartır alır, sotsijalistik mençik dep çarjaladı, bul kásip olındarın vasqaruvqa çımsıç tavınlı en taıdavır adamdarın çojdı. Bul-vade emes, paktı. (Uzaç qol caralaqtav).

Onan son, Sovet ykimeti enerli kásip pen avı çarıvasıçqın çana çol men, sotsijalizm çolı men, çana teqnıjka negizine syjer, uımdastırdı, ózın arqasında bul künde SSSR avı çarıvasıçqınlı berip otırqan produvksıjası soçıstan burınqı vaçıttaçqıdan bir çarım ese kór, indıstırıja soçıstan burınqı vaçıttaçqıdan çeti ese kór produvksıja çasar çıçarır otır, al, qalq doçotı, soçıstan burınqı vaçıt pen saıstıçqanda, terti ese kóvejdı. Munı vırı-vade emes, paktı (Uzaç qol caralaqtav).

Onan son, Sovet Ykimeti çımsıçqıç çojdı, envek etyv pravosın, dem alıv pravosın, oçır vilim alıv pravosın çyzege asırdı, çımsıçlarqa, qara çarıvalar men intellıjentsıjaqa zattı çana mädenıjettik çaqdajlardı ana qurım çaqıç qamtamasız etip berdi, azamattar davıstı çasın beretin çalırqa vırdej, tete çana ten saılav pravosınlı çyzege asıçıluvın qamtamasız etti. Munı vırı-vade emes, paktı (Uzaç qol caralaqtav).

Aqıında, SSSR çana Konstıtutsıjanın proektin berip otır, bul-vade emes, bul-çalırqa molim osı paktılardı tırker, zań retinde vajandı etkendik, kızırdın ózinde qol çetken çana çenir alınqan tavıstardı tırker, zań retinde vajandı etkendik.

Endece, german opıtsiozındaqı mızalardı «potemkin derevnesi» çajındaqı sandalqan sözının tyjini ne, olardı kızırdı-qajqtan SSSR tuvralı cındıçqı çasıuv, qalqıtı adastıuv, qalqıtı alday emes pe, degen suraq tuvadı.

Paktılar osındaı. Al, paktı-vultartıjın narse degen söz var. German opıtsiozındaqı mızalar-onda paktılardı ózine çaman, devı mynkin (Çalır kılki). Onda bularqa orıstın belgili maqalı men çavır berıvge voladı: «aqımaçtarqa zań çazılmaqan». (Kónildi kılki, uzaç qol caralaqtav).

84445-37

Sıncıların yuıncı toǵı Konstitutsiya proektiniń belgili qasıǵetteri bar ekendigin moǵındaıdan qacpaıǵı, bular proektini qaqsı narse dep esepseıdi, biraq, vajqasańızdar, proektiniń bir qatar ereǵeleriniń qızge asıǵıluvına bul top erte kumandanadı, yıtkeni, bul toptıń senimince, bul ereǵeler teginde iske asıǵılarlıq emes, qaqsaz qızinde qaluvqa tijisti ereǵeler kórineıdi. Bular, qumsarta aıtqanda, skeptıjker: Bular, bul skeptıjker, barlıq, elderde bar.

Atıǵı etyv kerek, bular men biz, birinci ret kezdesip otıroǵanımız qoq. Bolcevıker 1917-qıń ykimeı vijligin qoına alqanda, skeptıjker bolcevıker qaman adam emes te sıǵar, biraq ykimeı vijligin bular ustap tura almaıǵı, bular qulaıǵı, degen volatın. Biraq, is qızine kelgende bolcevıker qulaqan qoq, skeptıjker quladı.

Al, azamat soqısnıń qana cet el interventsiasınnıń vaqıtında skeptıjkerdin bul toǵı: Sovet Ykimeı, arıne, qaman narse emes, biraq, Denıjkin men Kolcakqa cet eldikter qosılar, Sovet Ykimeı qoıǵı sıverer aqdesti. Bıraq, is qızine kelgende, skeptıjkerdin esevı munda da durıs bolmaı sıqtı.

Sovet Ykimeı birinci ves sıldıq plandı qarǵıjalaqanda, skeptıjker taqı da saqınaqa sıqtı: ves sıldıq plan, arıne, qaqsı is, biraq bul iske asa qoıar ma eken, bolcevıkerdin ves sıldıq planınan is sıqras degen volatın. Biraq, skeptıjkerdin aıtqan taqı da bolmaı sıqtı, ves sıldıq plan tórt sılda oǵındaıdı, paktılar osıń kósetti.

Qana Konstitutsiyanıń proekti tuvralı da, skeptıjkerdin munı sınavı tuvralı da osıń aıtuvımız kerek. Proektin qarǵıalanuvı-aq munı eken, sıncıların bul toǵı taqı da saqınaqa sıqtı, Konstitutsiyanıń keı bir ereǵeleriniń iske asıǵıluvı tuvralı taqı da sarsı uvajımoıa salınqan kydiktıligin aıtı, kumandıligin bildirdi. Skeptıjker burın talaı ret qandaj masqara volıp qalsa, bul qoı da sondej masqara volatındıq anıq, buqan kumandanuvqa ec bir dálel qoq.

Sıncıların tórtinci toǵı, qana Konstitutsiyanıń proektine ataka qarında, munı «onqa qaraj avısqandıq», dep, «proletarijat diktatuvrasınan ajnıqandıq» dep, «bolcevıktik reıjımdı qoıqandıq» dep sıpattap otı. «Bolcevıker onqa qaraj oıstı, bul paktı»-dep sıvlar otı bular. Bul qandı esırese keı bir polık gazetteri qana Amerıkanıń biren-saratan gazetteri erte tıraqtanıp sıt.

Bul sıncı-sımaqtar tuvralı ne devge voladı?

Eger, sımsı tabınnı diktatuvrasınnı vazasın ulqajtqandıqtı qana diktatuvrasın qoqamqa memlekettik vasılıq etyvdiń ana qurıńm oǵandı, solaj volqanman keıin, ana qurıńm kucti sıstemasına ajnaldıqandıqtı bular sımsı tabınnı diktatuvrasın kucejtkendik emes, qajta sonı esıretkendik ja tipti sodan ajnıqandıq dep sırtıp otırsa, teginde osı mırzalardıń ezi-sımsı tabınnı diktatuvrası degen ne ekendigin bile me eken?-dep sıravqa volatın sıqtı.

Eger, sotsializminıń qenisterin zan retinde vajandı etkendik, industrializatsiya, kollektiptendıruv men demokratıjalandıruv tabıstarın zan retinde vajandı etkendik olarda «onqa qaraj avısqandıq» dep atalatın volsa, teginde bul mırzalardıń ezi-solı men onıń ajırmasılıq qandaj ekenin bile me eken?-dep sıravqa volatın sıqtı (Qalıp kılki, qoı qaralqıtaı).

Bul mırzalar Konstitutsiyanıń proektin sınaqanda avden, catasıp bitken, catasqanman keıin, on men solınnı qajı ekendigin ajıra almaı sılıqtıqan, buqan ec bir kuman volmasqa tijis.

Osı rette, Gogoldın «Óli qandarındaqı» Pelogeıa degen malaj «qızdı» eske tısrımeı volmaıǵı, Gogoldın aıtuvına, bul Cıjıkoptın kóciı Selıj.

FA-2 11112

panqa çol kersetemin dep, çoldın on çaqın sol çaqınan ajıra almaı, satasır, bir ujalır qalqan. Bizdi sñavcý polak gazetterindegiler, qancama menmensingen men, «Öli çandardaq» malaj «qyz» Pelagejanın uqınlı de-reçesinen onca uzar kete alqan çoq dep biluv kerek (Qol caralaqtav). Esterinizde sýqar, on men solın catastırqan ucın, kócir Seljran Pelagejanı sөгip, «Öj, qara tavap-ajı.. onın men solındı vilmejsin» degen volatın qoj. Menin oýmca, bizdin vıjçara sñıncılardı da solaj sөгip: aj sñıncı-sñımaqtar-aj, onın men soldarındı vilmejsinder, dev kerek volar edi. (Uzaq qol caralaqtav).

Aqırında sñavcýlardın taqı da bir tovbı var. Munın aldındaq top Konstijutsijanın proektin ajırtar, çumıscı tavınlı dijktatuvrasınan aj-ıır otır dese, bul top sonın kerisince, -Konstijutsijanın proektı SSSR daqı kızırgı qalırtı ee bir özgerken çoq, çumıscı tavınlı dijktatuvrasın sol kújince qaldırır otır, sajasıj partijalardı vostandıqına çol vermej otır, kommunister partijasın SSSR daqı kızırgı çetekcilik qalırlı sol kújince kıcinde qaldırır otır, dep ajırtadı. Onın ver çaqında, sñavcýlardın bul tovbı-SSSR da partijalar vostandıqının çoqtıq-demokratizim negizderin vuzıandıqtın belgisi dep sanar otır.

Men mınanı moıyndavın kerek-çana Konstijutsijanın proektı çumıscı tavı dijktatuvrasının reçijmin sñında da vırıqı kıcinde qaldırır otır, sol sýıldı, SSSR kommunist partijasın kızırgı çetekcilik kújine de özgerter, qalırlıca saqtar otır. (Duv qol caralaqtav). Eger qurmetti sñıncılar mını Konstijutsija proektinin kemciliği dep esertese, vıqan amal qanca. Al, viz, volcevıker, mını Konstijutsija proektinin artıqca qasijeti ÷er vñemiz (Duv qol caralaqtav).

Tırli sajasıj partijalardı vostandıqına kelsek, bul çende bizdin kez qarasınız bir az vasqaraq. Partija degenimiz-taptın bir völegi, onın al-dındaq qatarlı völegi. Bir nece partija, solaj volqannan kejin partijalardı vostandıqı da, vırı men vırinin tilekteri çav çana sñıjıspajın, antagonistik taptar, mäselen, kapitalister men çumıscılar, pomeccıker men qara carıvalar, kuvlaktar men kedejler çana vasqa sondaylar, var, qoqamda qana ömir syre aladı. Al, SSSR da kapitalister, pomeccıker, kuvlaktar çana vasqa solar sýıldı taptar endi çoq. SSSR da eki çana tap, çumıscılar men qara carıvalar çana var, bulardı tilekteri bir vırı men çav emestigi vılay tursın, qajta, tipti bir vırı men dos. Olaj völsa, SSSR da bir nece partijanın ömir syruvine negiz çoq, demek, sol partijalardı vostandıqına da negiz çoq. SSSR da tek bir çana partija, kommunist partijasına çana negiz var. SSSR da tek bir çana partija, çumıscılar men qara carıvalardı müddelerin vatal tırde çana aqırına dejin qorqavı kommunister partijası çana ömir syre aladı. Al, osı taptardı müddelerin bul partijanın qorqavı çaman emestigine ee bir kımın vola qojar ma eken (Duv qol caralaqtav).

Demokratijanı ajırsır çurgendik var. Al, demokratija degen ne? Antagonistik taptar var kapital elderinde demokratiya degennin özi, saıır kelgende, kütilerge arnalqan demokratiya, azsılıq volır otırqan vajlarqı arnalqan demokratiya. SSSR daqı demokratiya, mının kerisince, enbekilerge arnalqan demokratiya, vısqaca ajtqanda varlıq çurtqa arnalqan demokratiya. Al, olaj völsa, demokratizminin negizderin SSSR dın çana Konstijutsijasın proektı vızır otırqan çoq, vırçuvazıjalıq konstijutsijalar vızır otır. Mine, sonın ucın, menin oýmca, SSSR dın Konstijutsijası çer çuzinde aqırına dejin demokratiası volır otırqan çalqız çana Konstijutsija.

SSSR dın çana Konstijutsijasın proektin vırçuvazijanın sñavı çonindegi istin çajı osı.

V.

Konstijutsijanьn proektine usьnyloqan tyzetyvler men qosьmcalar

Proektini vykil qalqьmьz volьp talqьlaqan vaqьtta Konstijutsijanьn proektine azamattardьn engizgen tyzetyvleri men qosьmcalarь saьndaqь maselege kelejik.

Өzderimizge melim, Konstijutsija proektin vykil qalqьmьzdьn talqьlavь ajtarьqtaj edavir tyzetyvler men qosьmcalar berdi. Bulardьn bari de sovet vaspа sөzinde saьjalalanьp saьqь. Tyzetyvler alde nece aluvan volqandьqtan cana olardьn vaqьalььqь birdej volmaqandьqtan, menin oьmca, tyzetyvlerdi uc kategorijaqa volьv kerek volar edi.

Birinci kategorijadaqь tyzetyvlerdin өзgece belgisi sol-bular Konstijutsija maselelerin ajtьp oьtьrqaь coq, kelecekte zaь saьqaratьn oьndardьn kьn-be kьngi zaь saьqaruv cımьsь saьndaqь maselelerdi qozqar oьtь. Qamsьzdandьruv cөnindegi ceke maseleler, qalqoz qurьlьsьnьn keь bir maseleleri, өnerli kәsip qurьlьsьnьn keь bir maseleleri, pьjnansь cımьsьnьn maseleleri, bul tyzetyvlerdin temalarь osь. Teginde, bul tyzetyvlerdin arforlarь Konstijutsija maseleleri men kьn-be kьngi zaь saьqaruv maselelerinin arasьndaqь ajьmascьlьqь uqьnьp cөtpegen. Sonьn ucin de olar Konstijutsijaqa zaьdь ne qurьm kөvirek kiristirip cөberьvge tьrsьqan, bular Konstijutsijanь zaьdar saьnaqь saьqьdь bir nөrsege ajaldьruvqa vet alqan. Al, Konstijutsija-zaьdar saьnaqь emes. Konstijutsija-negizgi zaь, tek negizgi cana zaь. Konstijutsija kelecektegi zaь saьqaratьn oьndardьn kьn-be kьngi zaь saьqaruv cımьsьna toqtav salmajdь, qajta, col beredi. Konstijutsija sonдаj oьndardьn kelecektegi zaь saьqaruv isine pravolьq vaza berip oьtь. Sondьqtan, mundaь tyzetyvler men qosьmcalar, Konstijutsijaqa tuvra qatьnasь coq volqandьqtan, menince, elimizdin kelecektegi zaь saьqaratьn oьndarьna cөberьlvge tijis.

Ekinci kategorijaqa-Konstijutsijaqa tarьjьqь spravkelerdin elementin ja sovet ykimetinin әzir cөnip ala qojmaqan, kelecekte cөnip aluvqa tijis-ti tavьstarь, saьndaqь deklaratsijanьn elementin engizьvge tьrsьqan tyzetyvler men qosьmcalardь qosuvqa voladь. Partijanьn, cımьsь tavь men vykil evbekcilerdin sotsijalizm cөnip saьquvь ucin kyresken uzaq cьldarьnьn icinde qandaj qьjndьqtardь cөngendigin Konstijutsijada atar kөrsetьv; sovet qozqalьsьnьn tyrki maqsatьn, vasqaca ajtqanda tolьq kommunistik qoqam quruv isin Konstijutsijada kөrsetьv, bul tyzetyvlerdin tyrlice saьlьp, qajta-qajta ajtьloqan temalarь osь. Menin oьmca, Konstijutsijaqa tuvra qatьnasь coq volqandьqtan mundaь tyzetyvler men qosьmcalar da, alьnvaj vьlaj qaldьruvqa tijis. Konstijutsija degenimiz-kәzirdin өзinde qol cөtken cana qamtamasьz etilgen tavьstardь tirkev cana solardь zaь retinde vajandь etьv. Eger Konstijutsijanьn osь negizgi saьpatьn vuzvajьq desek, viz Konstijutsijaqa өtken vaqьttarьmьz saьndaqь tarьjьqь spravkelerdi ja SSSR evbekcilerinin kelecekte cөnip alatьn tavьstarь saьndaqь deklaratsijalardь qosьp toltьra bermevimiz kerek. Buqan vizde vasqa coldar cana vasqa dokumentter var.

Аqььнда, ucinci kategorijaqa Konstijutsijanьn proektine tuvra qatьnasь var tyzetyvler men qosьmcalar engizьv kerek.

Bul kategorijaqa kiretin tyzetyvlerdin edaviri proektinin saьuvьn өndev retindegi tyzetyvler. Sondьqtan bulardь osь sijeьdin redaksialьq komissijasьna berьvge volar edi, menin oьmca, onдаj komissijanь sijeь qu-

rar, çana Konstijutsija tekstinin typkilikti redaksijasın belgilevdi sijež sol komijssijaqa tapsırar dejmiş. —

Al, ycinci kategorijadaqı qalqan tyzetyvlerge kelsek, bulardın ana qurlym iri manızy var, sondıqtan, menince, bular tuvralı kızı bir nece söz aytuvqa tuvra keledi. —

1) Aldı men, Konstijutsija proektinin I-statijası çonindegi tyzetyvler tuvralı. Tört tyzetyv var. Birevler «çumıscylar men qara caruvalardın memleketi» degen sözdi ornına: «enbekilerdin memleketi» dev kerek deydi. Ekinçileri «çumıscylar men qara caruvalardın memleketi» degen sözge «çana enbekci intelligentsijanın» degen sözdi qosuv kerek deydi. Ycinçileri «çumıscylar men qara caruvalardın memleketi» degen sözdi ornına — «SSSR dın terriitorijasın meken etken varlıq rasalar men ulttardın memleketi» dev kerek deydi. Törtinçileri «qara caruvalardın» degen sözdi ornına «qalqozcylardın» ja «sotsijalistik avıl caruvacılıq enbekçilerin» degen sözdi aluv kerek deydi.

Bul tyzetyvlerdi aluv kerek pe? Menin oymca kerek emes. —

Konstijutsija proektinin I-statijası ne çajında aytıp otır? Bul statija sovet qoqamının taptıq sostavı çajında aytıp otır. Biz, marksijster, Konstijutsijada qoqamımyzdın tap sostavı çajındaqı mäseleni ajtraj öte alamız va? Çoq, ajtraj öte almajmız. Sovet qoqamı, özderinizge mälim, eki taptan, çumıscylar men qara caruvalardan quralıp otır. Konstijutsija proektinin I-statijası dal osyn aytıp otır. Olaj bolsa, Konstijutsija proektinin I-statijası qoqamımyzdın tap sostavın durıs kersetip otır. Al, enbekci intelligentsija-ce?-dep suravcylar voluvı mynkin, Intelligentsija ec qacan tap volqan çoq çana vola almaq emes, intelligentsija özinnı mycelerin qoqamının varlıq taptarınan qurıp otıratın proslojka volqan, ali de sondaj volıp qaladı. Bırınqı vaqıtta intelligentsija özinnı mycelerin dörgen, virçuvazija arasınan, azdap qara caruvadan çana tek volar-volmas därece çana çumıscylardan qurıp otıratın. Bizdin, sovet vaqıtında intelligentsija özinnı mycelerin köbinese çumıscylar men qara caruvalardın arasınan qurıp otır. Degen men, intelligentsija qalaj quralsa da, onın qarakteri qandaj bolsa da, qajtkende de, intelligentsija tap emes, proslojka.

Bul çaqdaj enbekci intelligentsijanın pravolarına nuqsan keltirmej me? Ec bir keltirmejdi! Konstijutsija proektinin I-statijası sovet qoqamının tyrlı slojlarının pravoların aytıp otıroqan çoq, sol qoqamının taptıq sostavın aytıp otır. Sovet qoqamının tyrlı slojlarının pravoların, sonın icinde enbekci intelligentsijanın pravosı da, asirese Konstijutsija proektinin X çana XI taravlarında aytılqan. —

Çumıscylar, qara caruvalar men enbekci intelligentsija elimizdin caruvacılıq, sajasat, qoqam çana mädenijet ämirinin varlıq speralarında ävden ten pravosı ekendigi bul taravlarda ajqın kersetilgen. Olaj bolsa, enbekci intelligentsijanın pravolarına nuqsan kelyvi tuvralı ec bir sözde voluvqa mynkin emes.

SSSR sostavına kiretin ulttar men rasalar tuvralı da osyn aytuv kerek. Konstijutsija proektinin ekinçi taravında aytılqan, SSSR ten pravosı ulttardın erkin odaqı, delingen. Al, Konstijutsija proektinin I-statijasında, sovet qoqamının ult sostavın vajandap otıroqan osı statijasında bul pormüvianı qajta aytuv kerek pe? Ərijne, kerek emes. Al, SSSR daqı ulttar men rasalardın pravolarına kelsek, bul tuvralı Konstijutsija proektinin II, X çana XI taravlarında aytılqan. Bul taravlarda SSSR daqı ulttar men rasalar elimizdin caruvacılıq, sajasat, qoqam çana mädenijet ämirinin varlıq speralarında birdej pravosı men pajdalanadı, delinip ajqın kersetilgen. Olaj bolsa, ult pravolarına nuqsan kelyvi tuvralı ec bir söz de voluvqa mynkin emes.

«Qara saguwa» degen sözdin ornyna «qalqozs» degen sözdi, nemese «sotsijalistik awyl saguwasylygynyň enbekcisi» degen sözdedi aluv da teris bolar edi. Birinciden, qara saguvalardyň, icinde qalqozsýlardan basqa äli de qalqozs bolmaqan millijonnan asa uý bar. Bulardy qajtprek kerek? Bul tyzetywdin aptorlary olardy esepden syqaryp tastav kerek dep oýlamaj ma eken? Bul aqyldylyq bolmas edi. Ekinçiden, qara saguvalardyň körpiligi qalqoz saguwasylygyny çyrgizip oýrsa, bul olar qara saguwa boluvdan qaldy, olardyň endi çeke öz saguwasylygy, öz qora-qor-syly çana basqa sondaýlary çoq degen söz emes. Üçinciden, onda «çumýs-sý» degen sözdin ornyna da «sotsijalistik önerli käsiptin enbekcisi» degen sözdi aluvqa tüwra keler edi, biraq, tyzetywin aptorlary, neliikten ekeni belgisiz, mundaý usuly çasamaqan. Aqylynda, bizde çumýsýlar taby men qara saguvalar taby kázirdin özinde çoqalyp bitip pe eken? Al, olar çoqalyp bitpegen bolsa, bulardyň eçelden kele çatqan attaryň tilden syqaryp tastav kerek bolar ma eken? Sira, bul tyzetywdin aptorlary kázirgi qoqamdy alyp oýroqan çoq, tap bolmajyn, çumýsýlar men qara saguvalar bir ýuqaj kommunistik qoqamnyň enbekcisine aýnalatyn kelecektegi qoqamdy aýyp oýroqan bolar. Olaj bolsa, bular korer közge aldy orap oýra. Al, Konstitutsiýany çasaqanda kelecektegige syjenbej, kázirgige syjenyuv kerek, osy kynnin özinde barqa syjenyuv kerek. Konstitutsiýa aldy oraj almajdy, oravqa tijis emes.

2) Onan son, Konstitutsiýa proektinin, 17-statijasyna tyzetyw bar. Bul tyzetyw odaqtas respublika SSSR dan emin-erkin syqar ketyvge pravoly degen 17-statijany. Konstitutsiýanyň proektinen myldem syqaryp tastav kerek, dejdi. Men bul usuly durly emes dep oýlamyn, sondyqtan Sijez muny almavqa tijis. SSSR-ten pravoly Odaqtas respublikalaryň öz erikleri men birikken odaqy. SSSR dan emin-erkin syqar ketyw pravoly çajyndaqy statijany Konstitutsiýadan syqaruv-bul odaqtyn wqýjarlylyq qarakterin wuzuv degen söz bolady. Biz wuqan ajaq wasa alamyz, wa? Menin oýymca, biz wuqan ajaq wasa almajmyz, waspawmyz tijis. SSSR dyn sostawnan syqqys keletin birde bir respublika SSSR do çoq, sondyqtan 17-statijanyň praktikalq, manly çoq, dejtindik bar. Bizde SSSR dyn sostawnan syqqys keletin birde bir respublika çoq, bul, erijne, ras. Biraq, wudan-Odaqtas respublikalaryň SSSR dan emin-erkin syqar ketyvge pravoly ekendigin Konstitutsiýada aýtrawmyz kerek degen qorlyndy tipti tuvmajdy. SSSR da ekinci bir Odaqtas respublikany wasyr çanyetaqys keletin odaqtas respublika da çoq. Biraq, wudan-Odaqtas respublikalaryň pravolary ten ekendigin aýtatyn statijany SSSR dyn Konstitutsiýanyň syqaryp tastav kerek, degen qorlyndy tipti tuvmajdy.

3) Onan son, Konstitutsiýa proektinin ekinci farawyna çanadan bir statija qosuv kerek degen usuly bar, bul statijanyň mazmuny-aptonomijaly sovetti sotsijalistik respublikalar, saguwasylyq çana mädenijet damuwynyň tijisti däreçesine çetkande, olardy odaqtas sovetti sotsijalistik respublikaga aýnaldyruvqa bolady degen syqyly. Bul usuly aluvqa wola ma? Menin oýymca, muny aluvdyň keregi çoq. Bul usuly mazmuny çaqynan teris çana emes, dälelderi çaqynan da teris. Aptonomijaly respublikalaryň odaqtas respublikalaryň qatarlyna kécirgende, olardyň sostawnan syqqys keletin birde bir respublika SSSR da çoq, sondyqtan sol syqyly bir respublikanyň aptonomijaly respublikalar qatarlynda qaldyrylywly ony saguwasylyq ja mädenijet çonidegi artta qalqandyq men däleldege walmajdy. Bul marksistik, lenindik köz qaras wolmas edi. Mäselen, Tatar respublikasy aptonomijaly respublika kyjinde qalyr oty, al, Qazaq respublikasy odaqtas respublika wolmaqy, biraq, bul mädenijet çana saguwasylyq damuy çaqynan Qazaq respublikasy Tatar respublikasyňan çoqary tur, degen söz emes. Istini çajy däl osyn ke-

risince. Mäseleñ, Edil woýndaq nemisterdin aptonomijalyk respublikasy men Qyrgyzyñ odaqtas respublikasy tuvraly da osylaj deyimiz kerek, bulardyñ birincisi, aptonomijalyk respublika kyjinde qalyr otyrqany men, medenijet çana çaruvasylyq çaqynan ekincisinen çoqalyr.

Aptonomijalyk respublikalardy odaqtas respublikalardyñ qataryna kocsiryvge negiz bolatyn belgiler qandaj?

Olar, bul belgiler, ycev.

Birinciden respublikanyñ çan-çaqynly vaxiri birdej SSSR terriktorijasy emes cеткири otyrqan respublika boluvy qacet. Nege? Sevevi, eger Odaqtas respublikanyñ SSSR dan cыqvuv pravossy saqtalatyñ bolsa, onda Odaqtas respublikaqa ajnalqan sol respublikanyñ SSSR Odaqynan cыqvuv maselesin logijka çenin de, is çyzinde de koteretin mymkinciligi boluvy qacet. Al, mundaj maseleñi, mysal ycin aytqanda, cet memleketterdin birevi men cektес otyrqan, solaj bolqannan kejin, çan-çaqynly vaxiri birdej SSSR terriktorijasy emes respublika qana ketere alady. Əriñne, vizde SSSR dan cыqvuv maselesin is çyzinde kotererlik respublikalar çoq. Biraq, Odaqtas respublika SSSR dan cыqvuvqa pravossy bolqannan kejin, bul pravossyñ ezi vos çana maqanasyz qaqazqa ajnalyp ketpejtindej etyv kerek. Mysalqa Baçqurt ja Tatar Respublikasyn alajyq. Bul aptonomijalyk respublikalar odaqtas respublikalardyñ qataryna kocsirildi dejik. Bular SSSR dan cыqvuv maselesin logijka çeninen çana is çyzinde qoja alar ma edi? Çoq, qoja almas edi. Nege? Sevevi bulardyñ çan-çaqynly vaxiri de soviet respublikalary men obylystary, cыnyñ aytqanda, bular SSSR dyñ sostavynan ec qajda cыqatyn çeri çoq. (Çalyr kyjki qol çapalaqtay). Sondyqtan bundaj respublikalardy odaqtas respublikalardyñ qataryna kocsiryv durys bolmas edi.

Ekinciden, soviet respublikasyna ezinin ataqyn verip otyrqan ultyn ezi sol respublika icinde azdy-kopti tutas kercilik boluvy qacet. Mysalqa Qyrymnyñ Aptonomijalyk Respublikasyna lajyq. Bul cеткири otyrqan respublika, biraq qyrym tatarlary bul respublikada kercilik emes, qajta, bular onda azcыlyq. Olaj bolsa, Qyrym Respublikasyn odaqtas respublikalardyñ qataryna kocsiryv durys bolmas edi çana logijkaqa sымas edi.

Ucinciden, respublikanyñ ezi qalqynly, sanly çaqynan onca kikkene bolmavy qacet, onyñ qalqyñ mysal ycin aytqanda, en bolmaqanda millijonnan ken bolmaj, artlyq boluvy qacet. Nege? Sevevi, qalqy çaqyn, armijasy çamaly kikkene çana soviet respublikasy vasqada vaqynvaxitly memleket bolyp eimit syre alady dep çamalavdyñ ezi durys bolmas edi. Mundaj respublikany imperijalis çyrtçyctar ilezdin arasynda vasyp alatyndyqyna ky-mendanyvoja volar ma eken.

Menin oýmca, osyñdaj obyektipti yc belgisi bolmasa, qaj aptonomijalyk respublikanyñ bolsa dz odaqtas respublikalardyñ qataryna kocsiryv maselesin koteryv dol kazirgi tarjyqy momentte durys bolmas edi.

4) Onan son, 22-ci, 23-ci, 24-ci, 25-ci, 26-cы, 27-ci, 28-ci çana 29-cы statijalarda odaqtas respublikalardyñ elke men obylystarda volingen ekimcilik-terriktorija belikterin tygel atap kercetken sozderdi alyp tastav kerek, dejdi. Menin oýmca, bu da qabyldavqa bolmajtyñ usыny. Elkeleñ men obylystardy qulovna-qulesna çana taimastan qajta-qajta vole betyvge çajyn turatyn, syjip çumьstы vьlyqьtyp, çumьsqa senimsizdik tuvqьzatyñ adamdar SSSR da var. Konstijutsijanyñ proekti sondej adamdardy çygen-dep otyr. Bul ete çaqsy, yjtkeni ozge kop rettegi sьqьlydy, munda da vizde senindilik atmosferasy boluvy kerek, turaqtylyq, ajqandylyq kerek.

5) Besinci tyzetyv 33-statija çeninde. Eki palatanyñ qurьluyñ çensiz kercip, Ulttar Sovetin çojuv kerek, dejdi. Menin oýmca, bul tyzetyv de durys emes. Eger SSSR bir yñqaj ult memleketi bolsa, onda eki palataly sьjs-

madan bir palatalь sistema çaqьь volar edi. Biraq, SSSR bir ьnqaj ьlt memleketi emes. SSSR, ьzderinizge mьlim, kьp ьlttь memleket. Bizde, ьltьna qaramastan, SSSR daqьь varььq envekilerdin ortaq myddelerin kьzder oььrqaп çoqarqьь oььn var. Bul-Odaqь Soveti. Al, SSSR ьlttagььnьlьn ortaq myddelerinen vasqa ьzderinin ьlt ьzgecelikteri men vajlanьstь ьzderinin aьььqca, erekke myddeleri de var. Bul erekke myddelerdi eskermevge vola ma? Çoq, volmajdь. Dьl osь erekke myddelerdi kьzder oььratьn derves çoqarqьь oььn kerek pe? Sьzsiz kerek. Mundaj oььn volmasa, SSSR sьqьldь kьp ьlttь memleketti vasqaruv da mymkьn volmas edi, vьqan kьmьn volmasqa tijis. Bul oььn — ikinci palata, SSSR dьn ьlttar Soveti.

Evropa memleketteri men ьmerijka memleketterinin parlament tarьj-qьn aьььp, bul elderde eki palatalь sistemanyн çaman çaqьь çana kьrindi, teginde, ikinci palatanyн ьzi aьььp, reaksiyanьn sentrine aььnalьp çur, ilgeri vasatьn qozqalьsqa kedergi volьp çur deьtindik var. Munьn vьri de ras. Biraq, munьn olaj volьp oььrqaп sezevi-ol elderde palatalardьn arasьnda tendik çoq. ьzderinizge mьlim, birincisine qaraqanda ikinci palataqa pravosь kьbirek veretini sijrek emes, munьn ьstine, ikinci palata demokratijasьz çol men qurьladь, onьn mycelerin çoqarьdan taqajьnday çolь men quratyndьq sijrek emes, osьnyн ьzi ereçe volьp ketken. Eger palatalardьь bir biri men tenese, ikinci palatanyн da birinci palata sьqьldь, demokratijalyq çol men ььmьdastьrsa, bul kemcilikter volmajdь, ol kьmьnsiz.

6) Onan son, Konstitutsijanьn proektine eki palatanyн myce sanьn tendev kerek degen qosьmca var. Menin oььmca, bul ьsьnystь qavьldavqa volar edi. Menince, bul ьsьnystьn sajasьj çeninen kьrer kьzge çaqьь çaqtarь var, ьjitkeni bul ьsьnystь palatalardьn bir biri men ten eken digin atar kьrsetedi.

7) Onan son, Konstitutsija proektine ьsьnystьp oььrqaп qosьmca-Odaqь Sovetinin depuytatarь qandaj çol men sajlansa, ьlttar sovetinin depuytatarь da sondaj tote sajlav çolь men sajlavuvь kerek, deьdi. Menin oььmca, bul ьsьnystь da qavьldavqa volar edi. Ras, sajlavda munьn bir az teqniьkalyq ьnqajьsьzdyqь voluv mymkьn. Al, onьn esesine bul ьsьnystь sajasьj çeninen ьlken ьtьs aььp veredi, ьjitkeni bul ьsьnystь ьlttar Sovetnin vedelin kьterevge tijis.

8) Onan son, 40-statijaqa ьsьnystьp oььrqaп qosьmca var, bul qosьmca- ьltь Sovetnin Prezidyumine vaqьtsa çan aktilerin sьqaruv pravosь verilisin, deьdi. Bul qosьmca durьs emes, munь Sijez qavьldavqa tijis emes dep oььlajьnyн. Zandьь velgili bir çana oььn sьqarvaj, bir qatar oььndar sьqaratьn qalьrtьь endi çojuv kerek. Bul qalьrtьn ьzi zandardьn tutaqьь voluv prinsivine qajьsь keledi. Al, zandardьn tutaqььlyqь vizge qazir vьgьndaydan alde qajda kьbirek kerek. SSSR daqьь çan sьqaruvcsь ьkimet vьjligin bir çana oььn, SSSR dьn ьltь Soveti çana iske aьььp oььtuvqa tijis.

9) Onan son, Konstitutsija proektinin 48-statijasьna qosьmca engizyv kerek degen ьsьnystь var, bul qosьmca-SSR Odaqь ьltь Sovet Prezidyminin predsedatilin SSSR dьn ьltь Soveti sajlanasьn, eldin ьkil qalqь sajlajьnyн volьsьn, deьdi. Menin oььmca bul qosьmca durьs emes, ьjitkeni bul qosьmca vizdin Konstitutsijamyзdьn tuvqьna saьkes emes. ьltь Sovet pen birdej, ьkil qalьq sajlav qojatьn çana ьzin ьltь Sovetke qarsь qoja alatyп derves prezident, vizdin Konstitutsijanьn sestemasь voььnca, SSSR da voluvqa tijis emes. SSSR daqьь prezident kollegijalyq voladь, bul ьltь Sovetnin Prezidyumi, ьkil qalьq sajlavaj ьltь Sovetnin sajlav qojatьn çana ьzi ьltь Sovetke esep verip oььrqaп ьltь Sovet Prezidyminin predsedatili de osьnyн icinde. Çoqarqьь oььndardьn osьlaj qurьluvь-en demokratijalyq qurьlyьs, eldi ke-

reksiz toşın oqyjıqalardan qamtamasız etetin qurılıs, tağıq tağırijbesi osın kersetip otı.

10) Onan son, 48-stasijaqa tyzetyv var. Bul tyzetyv-SSSR Ulı Sovetinin Prezidyum predsedatiline onıvasar 11 ge çetkizilsin, sondaıar bir Odaq-tas respublijkadan bir onıvasar bolsın deidi. Menin oymca, bul tyzetyvdi qavıkdavqa volar edi, ytkeni bul tyzetyv isti ondajdı çana SSSR Ulı Soveti Prezidyminin tek vedelin kysejtedi.

11) Onan son, 77-statijaqa tyzetyv var. Bul tyzetyv-çanadan çalır odaqtıq qalıq komijssarijatyń-otan qorqav ónerli kásibinin qalıq komijssarijatyń-ujmdastıruv kerek deidi. Menin oymca, bul tyzetyvdi de qavıdav kerek volar edi (**Qol caralaqtav**), ytkeni otan qorqav ónerli kásibimizdi vólip, óqı tijisti qalıq komijssarijaty etip qalıptastıratın mezgil çetti. Menince osın ózi tek elimzidin otan qorqav isin ondavqa sever volar edi.

12) Onan son, Konstijutsija proektinin 124-statijasına tyzetyv var. Bul tyzetyv osı statjanı ózgertip, din salttarın ondavqa tıym salatın voluv kerek, deidi. Menin oymca, bul tyzetyv bizdin Konstijutsijamızdın ruvqına saıkes kelmejtindikten, munı qavıdamav kerek.

13) Aqırında, azdı-kópti mánisi var tağı da bir tyzetyv var. Menin ajtır turqanım Konstijutsija proektinin 135-statijasına engizyv kerek degen tyzetyv. Bul tyzetyv-din qızmetcilerinin, vırınqı belogvardijsterdin, vırınqı volqan-tolqan adamdardın varlıqın çana çurtqa rajdaly enbekpen ajnalıpravca adamdardın saılav pravoların çojuv kerek deidi, nemese, en volmaqanda, bul kategorijadaqı adamdardın saılav pravolarına cek çojuv kerek, vularqa tek passijp saılav pravosın beryv kerek, vasqaca ajtqanda saılavqa pravobı bolsın, vıraç ózderi saıлана almajtın bolsın, deidi. Menin oymca, bul tyzetyvde qavıdanavvoja tijis. Sovet ykimeti, enbeksiz çatır icer elementter men eksploatator elementterdin saılav pravoların çojqanda, ómir volına çojqan çoç, vaçıtca, belgili dávirge dejin çana çojqan. Bul elementterdin qalıqqa qarıs acıq soçıs çyrgizgen çana sovet zandarına qarıs áreket istegen vaçıt volqan. Bulardın saılav pravosın çojuv tuvralı çyqqan sovet zanı-bulardın osı qarısılıqına Sovet ykimetinin qajırqan çavavı volatın. Sodan veri az vaçıt ótken çoç. Osı ótken dáviridin icinde biz eksploatator taptardı çojdıq, al, Sovet ykimeti çenilmejtin kycke ajnaldı. Bul zandı qajta qarajtın mezgil çetken çoç pa? Menin oymca, mezgil çetti. Bul qavır volar, ytkeni Sovet ykimetine duspan elementter, vırınqı belogvardijsterdin, kuvlaktardın, portardın çana vasqa sondajlardın keç virevleri elimzidin çoçatqı ondarına ótip ketyvi tymkin deçcilik var. Al, cılynda vıdan qorqatın ne var? Qasçırdan qorıqan toçajqa varmas volar (**Zaldaqı çurt bir kónildeñip çojdı. Duv qol caralaqtav**). Birinciden, vırınqı kuvlaktardın, belogvardijsterdin ja portardın varı virdeç Sovet ykimetine duspan emes. Ekinçiden eger qalıq keç bir çerlerde duspan adamdardı saılap çojsa, munı ózi bizdin ygit çımıstımyzdın óte nasar çojılqandıqın belgisi volmaq, biz sondaj masqarasılıqqa ucırasaq, ucırajtın çenimiz var ekendiginin belgisi volmaq, al, eger bizdin ygit çımıstımyz volçerikce çyrgiziletin volsa, qalıq ózinin çoçatqı ondarına duspan adamdardı ótkizbeidi. Olaj volsa, sarı-uvajımoç saılvaj, çımıs isteç kerek. (**Duv qol caralaqtav**), varı de ákimcilik çarlıq retinde dajar volıvın kytip ótımaj, çımıs isteç kerek. Sovet ykimeti çalırqa virdeç saılav pravosın ec bir cek çojmastan engizyvdi rajdaly dep tavatın vaçıtta alıs emes, dep Lenin 1919-çyldın ózinde-aç ajtqan volatın. Esterinizde bolsın ec bir cek çojmastan. Ol munı ajtqan kezde çet elderdin soçıs interventsijası alde volsa çojıv çetpegen edi, ónerli kásibimiz ven avı carıvacsılıqımız óte nasar

kyjde edi. Sodan beri minekiј 17 ыл өtti. Leninniң osь nusqavьn otyndajтьn mezgil iletken ыoq pa ыoldastar? Menin oјьmca mezgil ыetti.

«RK(В)P programmasıнын proektі» degen enbeginde Lenin 1919-сыл ыылај degen. Oqьp ыыquvьma ruqsat etinizder:

«Vaqьtca tarьjыj qaçettilik pen istelgen ister teris ыorьlmaвь ucin, enbekci vudaraqьa RKP тьnanь tysindiryvge tijis: Sovet respublikaсында azamattardьn bir völeginin saјlav pravolarьнын ыoјьluвь, vаr-ыuvazijaьq-demokratijaь respublikalardьn көpciligini de volqan ыыqьldь, azamattardьn belgili qatarь өmir vojьna pravosьz ketedi dep ыarьjalaqandьq emes; vul eksploatatorlarqьa qana, sotsijalistik sorette respublikaьn negizgi zandарьna qaramastan, öziniң eksploatatorьq qalьpьn qoldavda, kapijtalistik qatьnastardь saqtavda qasarьqandарqьa qana qoldanьlatьn cara. Olaj volsa, sovet respublikaсында, bir ыaqьnan, sotsijalizm ньqajqan әr bir kyn saјьn ыana eksploatator volьp qala vevyvge ja/kapijtalistik qatьnastardь saqtaj vevyvge övijek-tipti тьmkinçiligi varьlardьn sanь azajqan әr bir kyn saјьn, saјlav pravolarь ыoјьlatьndardьn protsentі de özinen özi azaja veredi. Kәzir Resejde vul protsent eki-yc protsentten көp vola qojarma eken. Ekinçi ыaqьnan, keçikrej ыьrtqь caruvaldьn toqtavь men ekspropriatorlardь ekspropriatsija ыasav isiniң ыerine ыetkizilip ajaqtaluvь, belgili ыaq-dajlarь volsa, тьnadaj kыj tuvqьzuвь тьmkin-sonda proletarijattьn memlekettik ykimet vijligi eksploatatorlardьn qarьsььqьn vasuvdьq vasqa әdisterin qoldanadь ыana ec bir cek qojmastan ыalььqьa birdej saјlav pravosьn engizedi» (Lenin, XXIV tom, 94-vette. Partijzdattьn vastьrqanь. 1935-ыл).

Апыq ыыqar dejmin.

SSSR Konstitutsijasынын proektine usьnylqan tyzetyvler men qosьmcalardьn ыajь osь.

VI.

SSSR дьн ыана Konstitutsijasынын мапьзь

Bykil qalьqtьn ves ajdaj sozьloqan talqьlavьнын netijçelerine qaraqanda, Konstitutsijaьn proektin osь Sijez maquldajdь devge voladь (Duv qol caralaqtav, ovatsija, zaьdaqь ыurt ornьnan turdь).

Bir nece kыnnen keјin Sovetter odaqьnda ыana Konstitutsija, tolьq sotsijalistik demokratizm negizderine qurьlqan sotsijalistik Konstitutsija voladь.

Vul-SSSR da sotsijalizmniң ыengendik paktьlarьn, SSSR enbekçileriniң kapijtalistik qulьqtan azat etilgendik paktьlarьn, SSSR da tolьq, aqььna dejin yzdiksiz demokratijaьn ыengendik paktьlarьn tysinikti etip, qьsqaça, protokol stiline ыuvьqtatьp, vajandavьsь tarьjыj dokumment voladь.

Vul-kapijtal elderinde millijondaqan adal nijet adamdardьn arman etip kelgen, arman etip otyrқan isi-SSSR da kәzirdin özinde ыyzege asььlqandьььna ajqaq dokumment voladь (Duv qol caralaqtav).

Vul-SSSR da ыyzege asььlqan istin vasqa elderde de ыyzege asььli-vьna әvden volatьndьььna ajqaq dokumment voladь (Duv qol caralaqtav).

Al, olaj volsa, SSSR дьн ыана Konstitutsijasынын qalьq aralьq мапьзьн qalaj vaqalasaq ta, asььa vaqalalaqandьq vola qojar ma eken.

Paciizmniң ылај tolььь ыumьsь tavьььn sotsijalistik qozqalьsьna көvigin ыasьp otyrқan, sijvijlizatsija әleminin tandavь adamdarьнын demokratijaьq nijetterin ыlastar, vьlqar otyrқan kәzirgi vaqьtta, SSSR дьн

çana Konstijutsijası pacijzme qarşı ajrtav aktı, sotsijalizm men demokratijanı çenilmejtindigin bildiryvcı aktı voladı (Qol caralaqtav). Bul kynde kimde kim pacister ajvandyqına qarşı kyresip çatsa, SSSR dın çana Konstijutsijası-solardıñ nérine moraldı çardem çana naqtı demev voladı (Duv qol caralaqtav).

SSSR qalqtarı ycin SSSR dın çana Konstijutsijasıñ mabız vıdan da yken. Karijal elderinin qalqtarı ycin SSSR Konstijutsijası is programması retinde mabızdı volır otırsa, SSSR qalqtarı ycin solardıñ öz kyresterinin qorıtındı, adam valası azat etyv majdanındaq çenisterinin qorıtındı retinde mabız var. Kyres çoln, çoqsıq çoln vastan keciryv natijesinde, çenisterimizdin çenisterin vajandavcı öz Konstijutsijamızdıñ voluvı syjsinerlikte çana quvanarlıq ta is. Adamdarımızdıñ ne ycin kyreskendigin, çer çuzilik tarıqçı çeniske qalaj çetkendigin bilyvdin özi syjsinerlik te is, quvanarlıq ta is. Adamdarımızdıñ mol təkken çanı vosqa ketpegendigin, bul çan natijelerin bergendigin bilyvdin özi syjsinerlik te is, quvanarlıq ta is (Uzaq qol caralaqtav). Osıñnıñ özi bizdin çumıscı tavına, bizdin çara çaruvalarqa, bizdin enbekci intellijentsijaqa tuvq verip, qajrattandıradı. Osıñnıñ özi ilgeri vastırb otıradı, otındı maqtanıç sezimin köteredi. Osıñnıñ özi kycimizge senimimizdi nıçajtır, kommunistik çana tavıstarına çetyv ycin çana kyreske attandıradı (Duv ovatsija, vykil zaldaq çurt ornınan turdı, «Uvra» laqan urandar, «Stalin çoldas çasası!» degen çappaj davıstar. Sijez, ornınan turıp, «Internatsijonaldı» çıladı. «Internatsijonal» çılanıp volqannan kejin ovatsija qajta vastaldı. «Uvra!», «Kösemimiz Stalin çoldas çasası!» degen urandar).

Griigorij Konstantijnovic Ordçonijkijdze çoldasqa

Siz elyv çasqa tolojan kyni Bykil Odaqtaq kommunis (bolcevikter) partijasynñ Ortalyq komijteti Sizge-Lenindik gvardijanñ qart bolcevigine, partijanñ bolceviktik birligi ycin damysyz kyresyvcierge, qalyñ vudaranñ asqan vascysyna, sotsijaldy indystrijanñ, tamaca tavystarñ asqan uymdastyruvcysyna bolceviktik çalyndy sälemin çoldajdy.

Lenin partijasyna syn verilgendiginiz, varlyq kycinizdi sol partijanñ isi çolyna çimsavnylyz, sizdin qajtpas çigeriniz ven ыntalyz, sizdin vatıdylylylyz, tavandylylylyz çana tuvralylylyz, sizdin kommynizim çolında qyzmet etip çyrgen adamdarqa qamqorlylylyz, qalyñ vudaranñ tvorctvolıq insijativasyn qostaj vilyviniz arqasında Sizdi bykil partija, çimysç tavь, sovet elinin varlyq embekçileri syjedi.

Çımbatly Griigorij Konstantijnovic, Sizdin äli de көр-көр çyldar aldınорь qatarında qyzmet istep, kommynizim isin aloqa aravnylylylyz tilejmiz.

*Bykil odaqtaq kommunis (bolcevikter)
Partijasynñ Ortalyq komijteti.*

Авыр өнерли кәсіптің қалық комижсары Серго Ордақоніжікідзе қолдасқа

Сиздің қасыңыз елувге толаған күні ВК(в)Р ның Қазақстан Өлкелік комижтети мен Қазақстанның Қалық комижсарларының советі сизге волсевіктік қалыңды сәлем қолдайды.

ВК(в)Р өлкелік комижтети мен Қалық комижсарларының советі сизді Лениңил қарт гвардияның ең қақсы өкілі, сүйікті көсеміміз ұлы Сталиның таванды қана аяғынды серігі деп қуттықтайды.

Профессиял-революционер-волсевік воляр құмыс істеген күнін-ізден бері қарай сиз, Лениңил-Сталиңил ең таванды волсевіктердің бірі воляр келесіз. Қызы армиямыздың азамат соқысының қаныгерлік қыдарындағы атақты қеністері сиздің атыңызға байлапты. Сталиның дапырандық плаңы негізінде ойдағыдай қызге асырылған еліміздің индустријалануы сиздің атыңыз бен нық байлапты. Партијамыз „солсы“ қана оңсы оппортунистерге сиздің белсене қатынасуыңыз бен қырғата соққы берді, партијаның сүйіктісі қана аятуы белсене Сергей Мижроновіс Кіропты өлтірген, ұлы Сталиның қана оны ең қақсы серіктерінің өміріне қастық істевге оқталған, елімізде капитализimdi қайта орнатпақ болоған, сан рет лақнат алаған сумбрај троцкіс-зиновіјерсильдер бандысы бір қолата талқандады.

Қалықтардың көсемі Сталин қолдасын „барлық істің тетігін теңік-қаға қетілген кадрлар белсене“ деген ұраны революциялық екпін мен мүлтіксіз қызге асыры отырылған, сotsиялизи индустријасының атақты қол басшы Серго Ордақоніжікідzeni бүкіл еліміз біледі, оны қақсы көреді. Стақаньрсылардың ұлы қозғалысының авыр өнерли кәсіпте-көмірлі Донбастан басталуы әлде қалай нәрсе емес.

Біз, сиздің қолма-қол басшылығыңыз бен, сиздің Қарақандыға, Ембіге, Ридерге, Балқасқа, Ақсы-саюға, Қарсақраюға, алтын кендеріне, Қазақстанның қана басқа кәсіп орындары мен қурылыстарына күн сайын көңіл болып, қардем беруіңіздің арқасында Қазақ республикасының индустријалануы қонінде қеткен тавыстарындағы сиздің орасан зор роліңізді ерекше атапты.

Сиздің нелер сыппан өткен басшылығыңыз бен СССР дың авыр өнерли кәсібі, күн сапар өріс алып келе қатқан стақаньрсылар қозғалысының негізінде, қана тавыстарға қете беретіндігіне сенеміз.

Сиздің көр қыдар сау-сәлемат болуыңызға, көр қасаныңызға тілектеспіз.

Ұлы Сталиның сенімді серігі Серго Ордақоніжікідзе қасын!
Біздің сүйікті, кеменгер көсеміміз Сталин қасын!

ВК(в)Р НЫН ҚАЗАҚСТАН ӨЛКЕЛІК КОМИТЕТИ
ҚАЗАҚСТАН ҚАЛЫҚ КОМИССАРЛАРЫНЫҢ СОВЕТИ

ВК(в)Р Орталық комитетинин ВК(в)Р ге қана мыселер ала bastav қайындақы қавлысьн кей бир қерғиикти партија иймдарьны вирмалаоқан- дыоь туығаль

ВК(в)Р Орталық комитетинин қавлысь

ВК(в)Р Орталық комитети „ВК(в)Р ге қана мыселер ала bastav туығаль партияны варьқ иймдарьна“ деген 1936-қырқы сентябрдин 29 кунги қавлысьнда партија иймдарьна алдын ала ескертип, ВК(в)Р ге адам алқанда вирмалавелььқтар мен вирьн волқан қаталарды қайталав қаврынан сақ болув керектигин, ВК(в)Р қатарына адамды өте қатты ириктер, қеке-қеке алувды отьна партијаға адамды қалпылақан навқан мен алув сықылды партијаға зьжандь әдиске тьсип кетув қаврынан, ВК(в)Р ге адамды қалай болса солай бет алды алувға, сьйтип ВК(в)Р ны қатарына партијаға қатдурған қана kezdej соқ элементтердин белгилі саманда кирип кетувине ара-тыр соқатын зьжандь әдиске тьсип кетув қаврынан сақ болув керектигин өте қатты айтқан волатын.

Осындай алдын ала ескертувлерге қарамастан, ВК(в)Р Орталық комитетинин дәлдеп көрсеткен мылликсиз нұсқавларына қарамастан, кей бир партикомдар, партияны кей бир авдандьқ комитеттер мен қалалық комитеттер, партија терис деп тарқан қолға, ВК(в)Р ге қана мыселер алув қимьсьн kezекти навқанға айналдырув қолына керек көзге тьсип кетип отыр, партијаға адамды көртеп алув мақсаты мен, қимьсьлардын, қалқозьлардын, тилектердин қьжылыстарь мен мийтингилерин иймдастьыр қут. Мәселен, Вранский қаласындақы тиги рәвигинде осылай волқан, онда 1936-қырқы ектәбрдин 1-кунги партиком 2 мың адамды мийтингиге қьйнап алып, сонда қимьсьлар мен қимьсьсь әжелдерди ВК(в)Р қатарына кирьуге сақықан. ВК(в)Р қатарына алув мәсеlesi қонинде қимьсьлардын қалың көрцилгинин қьжылыстарьн сақылув рыактижкась басқа да талай-талай иймдарьда волқан (Астарқан, Таганрог, Сақты, Орский, Гомел, Пенза қана басқа иймдар).

Партияны кей бир иймдарь, ВК(в)Р Орталық комитетинин нұсқавларыны визьр, ВК(в)Р ге алув қайындақы арьздарды қаравдын қеделдетилген тартибин белгилеген, бул уеин арналы комийссиялар қурқан, ВК(в)Р қатарына адам алув қонинде өздерине контролди сырьлар қана разверискелл мийдетемелер белгилеген, партија мыселер арьз берувчилерди вилмесе де, оларға рекомандетсия берувди коммунистерге мийдеттеп, партияны тьпсырқан қимьсь етир қьктеген. Мәселен Иванор облысьсындақы Колыувгин авдандьқ партија комитети өзинин пленумында 200 адамды кандийдаттықтан ВК(в)Р ны мыселигине бет алды өткизув қана тилектерден 92 адамды партияны кандийдаттықына алув мәсеlesin алдын ала cecip қойқан. Мундай иймдастьрув „сараларьн“ партияны өзге иймдарь да белгилеген, мундай практика партијаға қана мыселерди өте ириктер, қеке-қеке қана

алуы керек деген ВК(в)Р Орталық комитетінің нұсқавын еріксіз, бұзуға арағыр соқатындығын бұл ұжымдар әлі күнге дейін ұқынбаған.

Кей бір газеттер ВК(в)Р ге қана мүшелер алуы айналасында дұрмаң қуғыр, қуғ дауғыруы қақдағын түңқызыр сұғ, үлкен салтанат пен көпірте-көпірте қазықан мақалалар мен қаварларды басыр сьқарғыр сұғ, ол мақалалар мен қаварларда, ҫеке ҫолдастардың партијаға кирмекци болқан нияттері әлде қандай, бир ерлік сьқыды дәріптеліп сұғ, осы мен қават партијаға киргиси келетін адамдардың сывреттерін басыр сұғген газеттерде бар, мәселен Азор-Семомор өлкелик комитетінің тили „Молот“ газети, Перм қалаық комитетінің тили „Звезда“ газети қана басқалар, осылай істер сұғ.

ВК(в)Р Орталық комитеті, мундай практикань Ленинің партија қайындағы ілімі мен ес қандай қақындығы ҫоқ практикка деп қатты сөгеді.

ВК(в)Р Орталық комитеті мундай практиканьд негізінде бир сьрыға қызметчилердің ВК(в)Р ге адам алуы сьқыды аса маңызды ҫумьсқа ұсқары, ҫені қарақандығы бар, деп біледі.

ВК(в)Р Орталық комитеті-партијаның кандидаттығына алынатын адамдарды зерттеп биліп, тексеруыге (тілектестер товь) қана партијаның мүшелігіне өкізетін адамдарды зерттеп биліп, тексеруыге (кандидаттық стақ) керекті қолалы қақдалардың барлығы көрнеу тұрғанда, ВК(в)Р ге адамды ҫаррај вет алды ала беруы ұсқарылық қана қылмыс болыр тавылады деп біледі, ВК(в)Р ге адамды бұлай алуыды ақығы ВК(в)Р қатарына ҫат, дұсрап қана кездеј соқ элементтердің кіріп кетуыне еріксіз арағыр соқадь, кейіннен-тексергенде қана тазалау сұғғізгенде партијадан көр адамды сьқаруыға арағыр соқадь, ал, партијаның веделине бұдан зьјан келмеј турмајды, мунь тәсірне ақыл көрсетті.

ВК(в)Р орталық комитеті овьлыстық комитеттерге, өлкелик комитеттерге қана ұлт компартијаларының Орталық комитеттеріне мьнадай міндеттерді ськтејді:

а) ВК(в)Р ге қана мүшелер алуы ҫумьсын кезекті навқанға қана дауғыраы дұрмаңға айналдығыр ҫіверуыге тырысқан әрекеттердің қандай болса да дереу ҫойлыс;

б) ВК(в)Р ге адамның ҫеке-ҫеке алынуы, партијаға алынатын әр бир адамның өте қанталыр тексерілуы, ВК(в)Р қатарына кіруы туыралы берілген әр бир ағьздың зерттеліп, ҫете қарастырылуы сөзсіз қамтамасыз етілсин; мундай ағьздардың қаралуына қанса вақыт кетсе де, оны мен санаспай керек, бұл тәртіптен партијаға алынуыстардың ес бир категориясына (ҫумьссы, қара қаруыа, ербекци Интеллигенсия) ес қандай пұрсат-ҫенілдик берілмеу керек;

в) партијаға алуы ісіндегі асырғыстығын қандай болса да теріс деп есептелсин; партијаға алуы ҫөнінде сан көрсетіп, міндет тапсыруыға, бұл істе қандай түрде болса да ҫарысқа тусуыге өте қатты тыјуы салыныс.

г) ВК(в)Р ге қана мүшелер алуы мәселелерінің баспа сөз ҫөузінде дұғыз қазылыр туруы қамтамасыз етілсин.

ВК(в)Р Орталық комитетінің 1936-ҫылыз сентябрдің 29-күнгі қавлысын іске азыруы ҫөнінде ҫергілікті партија ұжымдарының істеген қаталары осы нұсқавлар болыңса дереу тузетуы ВК(в)Р Орталық комитеті овьлыстық комитеттерге, өлкелик комитеттерге қана ұлт компартијаларының орталық комитеттеріне міндеттејді.

ВК(в)Р ның Орталық комитеті

1936-ҫылыз октябрьдің 21-күні.

Egin sıyımdılyqın arttıruvdıń bar tıymkindigi óz qolımyzda¹⁾

Vyjloq avıı saıuvasılyq sıldıń qorındılyında partiya uıymı zoz zoq, bir sıryta tavystarqa ije volır otır. Bul tavystar partiya men ykimettiń qauıyların otınday kyresinde tavıdı. Ortalyq partiya komitetiniń qana partıyamızdın kósemi Stalin qoldastıq nusqavın otındaj otırır. Ókkelik partiya komitetiniń qana Qazaqstan volcevikteriniń basıy Mirzojan qoldastıq basılyqı men usan teniz kómek kórsetyvinń arqasın ra astıq tapsıuv planın 9-óktávirde 100,2 protsent otındar sıqtıq.

Qalqozsılar kórsiligi vyjloq sıly ave sıjlyń pasarlıqlıa qaratastan eginniń sıqımyń ótken sıldaıdan 15-20 protsent artırdı.

Par sıtıuv planın 106 protsent otındadıq. Kuzgi egis planı ótken sıloıdan 10 kın vılyń otındaldı, osı sıly dandı egis pen teqnikalıq egisterden 17 mın gektardı qana çerge sıvatarı saldıq. Osı çerdiń 75 protsentı qalqozdardıń kuc, qarqılar men mengerildi. Endigi çerde sıvarmalı egisterdiń kólemi ulqajtuv çonindegi çaralardı sırgizyuge varlıq kucti rajdalana vılyv kerék.

Vyjloq sıly partiya çımyımyz negizinen onaldı, partiya uımdarın kórsilik pen vajlanıy sıqajdı. Partiya dokumentterin tekserıv çana avıstıruv çımystarınń nótıçesinde partiya saıuvasılyq volceviktik terti ke salındı. Bastavıe partiya uımdar, avıaldıq partiya komitetter sol sıjıqtı, oblystıq partiya komiteti de çımystı nedávır çaqıy isteı vastadı. Partiya terti sıqajdı. Kontrevolyısyası Trotskiy - Zınovıjer vandıyın qaldıqtarın acıvda volceviktik çıraqılyq artı. Bul isi ótirgic, sıvıon, pacıs agentteri vandıyın sıqarqan sottıń ykimin çala, avı, derevnedegi varlıq evbekçilerimiz tolyq maqıdadı.

Bızdın vyjloq sıly avıı saıuvasılyq çımystarımyzda ylıen çetistikterge ije volıvımyzqa aldı men Ókkelik partiya komiteti kınve-kın

¹⁾ Kijselep qoldastıq maqalası oblystıq partiya komitetiniń plenumındegi sızineı qorıtylıp, tyzetilip çazılojan.

vascылық, көмек берip отырды. Qандаj мәселени аjsақта, мәселен: дәнди egis pen теқникалаық egisterdi алаjық, мал сагуvascылығын, немесе qалықтың мәдениjetti, savattылығы үcм күресті алаjық, осылардың qajsысына болсын Әkelik partija komijtetі, Mirzojan қолдастың өз qара vасы ерекce көңil болip, үlken көмек көрсетip отырғанын көremiz.

Bizdin avыл сагуvascылық маjданындағы тавьстарымыз, partija ұjымдары болып қақысы қумысы istegeñimizge vajланысты. Соны мен birge bizde әлi қоjылып bitpegen бир qатар кемcilikтерде бар.

Оvылыс көлемінде комбайн мен 115,106 гектар egin сыналып комбайнның planы 102,5 protsent орындалды, ал, өткен қылы 32 мың гектар egin қана комбайн мен сыналған volатын. Бытырғы қылы әр бир комбайн мен 214 гектар орыған volса, бытырғы қылы орта eseppen 235 гектардан орылды. Әsиресе мына MTS тардың комбайндары қумысты қаман istedi: Qaskelen MTS—ы бир Komбайн мен 107 гектар, Аjағөз MTS—ы 110 гектар, Qаратай MTS—ы—140 гектар орыған. Султанлыр, Qудаманлыр, Сапықулыр қолдастар өз MTS тарында комбайн сыжақты тамаса macijnelерdi pajдалана билmedi, syjtip олар Әkelik partija komijtetinin секретары Mirzojan қолдасқа берген vәделерin орындамады. Egindi комбайн мен көр орыған MTS тар: Қапысар MTS—ы бир комбайн мен 300 гектар, Еңбекci—qazaq 316 гектар, Kастек 333 гектар қана Мақаныс MTS—ы—397 гектар орыған.

Бытырғы қылы бир сырыра avдандар eginderinin көrciligin комбайн мен орыды. Еңбекci—qazaq avданы барлық ақ eginderinin 79 protsentin, Kастек avданы 62 protsentin, Qоқалы—50 protsentin комбайн мен орыған. Бул сырылар барлық avданда да комбайн қумысыны күcejtyvdin қажет ekendigin көрсетedi. Bizdin көр avдандарымыз тавлы қeñлерде, ол avдандарда тав қақдаjында комбайн мен egin орывожа volмаjды деген „теория“ бар. Бул „теорияның“ терis ekendigin қоқарғы көрсетilген avдандардың is тәcirijsасы толық көрсетip отыр. Сондықтан бул мәселени ерекce көрсetyvge тавра keledi.

Трактор паркының қумысы да—negizgi мәсеle. Bizdin MTS, qалқоз, Барқоздарымызды пьoqajтыв қөниндеgi барлық isimiz трактор паркының қумысы қарқылына vajланысты. Ал, биз трактор паркын қаман pajдаланып keldik. Мысылы: оvылыс көлемінде орта esep pen әр бир CTZ тракторы 619 гектар қер сыртқан (қумысақ қер мен esepтегенде), plan воjында 1710 гектар сыртыв керек edi. Дөңгелекті трактор plan воjында 414 гектар қер сыртывдин орнында 264 гектардан қана сытыр, plанды 50-60 protsent қана орындап отыр. Әsиресе Ala-kөл, Zаме, Қангелди, Qаратай MTS тарының CTZ тракторлары, қумысты нақар istegen. Ал, Сарқанд, Kijrip, Қаркент, Ново-троjский MTS тарының CTZ тракторлары қумысты қақысы istep сыққанын көremiz. Қақысы қумысы үlgish, көрсеткен маңдай алды трактористерде аз емес. Мысалы: Kijrip MTS нын тракторы—Aверин CTZ тракторы мен 1625 га қер сытыр 1476 кылограм қақар маjың үнемдеген, Ново-троjский MTSның тракторы—Аjыров CTZ тракторы мен 770 га қер сытыр 200 кг. қақар маj үнемдеген. Бул MTS тардың is тәcirijsбелен, eгерде трактористерге толық пазар avдарыла, оларға үнemi көмек көрсетilip отырса, тракторларды дер kezinde саpалы etip ремонттаса тракторға белgilengen plan артығы мен орындалатындығын көрсетти.

Bizdin qазыр qолға аjып отырған аса маңызды екpинди mintepimizdin битi зәр сыртыв мәсеlesi. Таjав күндердин icinde зәр сыртыв planың қедел орындар сықатын volуvынлаз керек. Бул мәселеге бир qатар avдандағы қалқоз, MTS тарымызда қызув kitiskeñ қоq. Мәселен Иe avданындағы Qазатком, Қангелдин атындағы қалқоздарда өз татарынан icicкөлік күcин ұjымдастытыр күзgi egis planы орындап орына, MTS ке señip, қажарақат отырған „Qызыл-тыв“, „Qуван күc“ қалқоздары да осы сы-

aqıt, pәlen gektar җер җытық деп өтирик мәлимәт берип, ис җызинде җабытыр туқ битирмеген. Кей бир авданның басчылары җәр җытыуды тек қағаз бен қана битире салышы кеledi. Еңбексиз-қазық авдань тыгел темекиге җиқыл китисип, җәпти тирти ишыт қалдырған.

Красногор авданының авдандық агтаномы Коппорсенко — „җәр җытыр кериги не, ылыты җытықанымыз да қанса җыжан болды, ылыда соләй болды“ дейди. Осы ыяқты көрине көзге кедергиліктердин саидатынан оылышымыз да бир де бир авдан җәр планы отындай алған җоқ.

Ең тәвир деген Ағажоқ, Сув, Ие, Қоқалы, Ақсув авдандарының әли җәр планы 45% тин айналасында отындап отыр. Ал, Мақансы, Үрҗар, Алакөл авдандары тирти артта қалыр қойды. Артта қалыр отырған авдандар, оның партија ијымдары астық җыпавда да, кызги егис җимысында да болсе-виктик ис ылгисин көрсете алған җоқ. Бу авданның басчылары әли кунге ылытырған босандықтан арғыла алмай кеledi. Мине бул кемчилікті ыылк партија ијымдары болыр тезинен җојув уҗин кыресув керек. Оны мен бирге ылытыр егис мајданындағы кемчиліктер 37-җылдағы җимышымызға ылкен савақ болуыға тийс.

Биз алдағы җазы егис, павқанына дөнгелекті 710 тракторға, 88 СТЗ тракторына ылкен ремонт җасавымыз керек. Дөнгелекті 969 тракторға җана 103 СТЗ тракторына орта ремонт җасалу керек. Бирақ, МТС тәрды көрелігі ремонт җимышына әли кунге дејин китискенде җоқ, ремонт җимышына дајындық өте җамап җыргизиліп кеledi. Оылыстық партија комитетинин, оылыстық атқарув комитетинин, оылыстық җер веліми пәсалыгинин, авдандық партија комитеттеринин, авдандық атқарув комитеттеринин, МТС, Сарқоз директорыларының міндеті — көзірден бастар бул җаварты җимышы тықтыр қолға алулары керек. Тракторлардың ремонтын биринци рәзалдан қалдырмай толық җана сапалы етир битиривдин аҗет екендигин етексе, көрсетувииз керек.

Өткен җылы тракторлардың ремонты толық җыргизилмегендиктен җана ремонттың сапалы пәсар болғандықтан барлық трактордың 30 процентиен артыр (ремонттан җыдышы мен) җазы егис җимышына җарамай, тоқтыр қалған волатын. Бул қатени ылы қалайда қайталамауды җолдастарға куні ыуғын ескертывге тивра кеledi.

Үйткени егис павқань тисында әр бир кун емес, әр бир сақат қышбат егин җыдышының артуы уҗин кырес мине осы ыяқты җақдастарға ыялапысты қой.

Ылытыр астық егисинен мәденіј егистердин тисимин алатын болсақ, ылытырға қарақанда 15-20 пир. артыр тисип отыр.

Оылышымыздың көлеминде егинин җыдышы орта есер пен гектарына 8-9 сентнерден айналыр отыр.

Егинин бул җыдышы биздин оылыш уҗин тын аз екенин оылыстырғы мандай алды адамдарымыз ајдып көрсетип берип отыр. Мысалы: Балқас авданын аластық. Бу авданда өткен җылдағы астықтың тисимин гектарынан 4-5 сентнерден артпақан болса, ылы бу авдан гектар басы 11 сентнерден астық алыр отыр. Балқас авданының Кийрип алындағы қалқоз (председатили-Сығирип) гектарынан 39 сентнер тарь алған. Ие, Мақансы, Үрҗар авдандарында-Порор, Семекіп җолдастардың авдандарында гектарынан не барь 3-4 сентнерден қана тарь алған.

Мирзојан җолдас Үрҗар, Мақансы, Қаратай тағы басқа авдандардың егин даласын көрип, бизге әсиресе Үрҗар, Мақансы авдандарында тарь егисин тағы басқа астық егиндерин арам сөр басыр кеткендигин көрсетти. Егинди арам сөрке басытыр алу ылкен масқаралықтың бири, сондықтап барлық авдандардың әсиресе Үрҗар, Мақансы, Еңбексиз-қазық, Қастек, Ақсув, Андријевский, Сарқант, Қоқалы, Кеген авдандарының ең маңызды міндети арам сөртер мен кырести барыса кырејтыв болыр тавылады. Авдан басчылары авдан ичиндегі қалқоз, сарқандардың егин җыдышы арғытыр уҗин

егин даласын арам сѳртерден ағытуудь, ең ардақты міндет етір алға қоятын болу керек. Талды-қорған ауданының „Екінсі бес сьѳьдѳ“ қалқозындағы Сарсенбайыр қолдасын бригадасы гектарынан 35 сентнерден астық, Ала-көл ауданының „Рувт-Ленина“ қалқозында бригадир Кусталы қолдас гектарынан 30 сентнерден астық алған. Қоқалы ауданындағы „Красный восток“ қалқозы (председатилі Міжроснйкор қолдас) гектарынан 30-40 сентнерден астық алған. Сарған ауданында „Бүталық“ қалқозының бригадирі Борансейір қолдас гектарынан 31 сентнерден астық алған.

Әрине, бул табыстар өзінен өзі келген қоқ, олұлы Сталиннің сьѳьма-сьѳьдѳ астықтың тьсінін 7-8 миллиартқа сѳткызу керек деген нұсқаны оғындау қолындағы тағанды кырестин пәтйісасында табылған табыстар. Бул қалқоздардың бригадирдің әр бир қалқозға, қана выккі овылысқа мақтауында да қарылағы бар. Егин сьѳьтмын арттырудағы мундай рекордтар біреп саран қана болмай көрсіліктің ісіне айналатындай сьѳьмь істелу керек; бул әр бир партиядығы қана партияды қоқ, болсевиктің нақтылы ісі болуында тьіс.

Бул қалқоздар егин сьѳьтмын қалай арттыды.

Бүлар бірінсіден егінді терендігі кем дегенде 18 сантиметр болып, зәртегі сьѳьтылған сѳрге салған. Ол Сентәбір айында сьѳьтылған зәр.

Екінсіден, бул қалқоздарда сѳрдің дьмын сақтай үсін қьсты күні егин даласына қар тоқтатылған. Сьмында қар тоқтату сьѳьмь әсіресе біздің аудандар үсін өте маңызды сьѳьмь.

Үсінсіден-бул қалқоздар көрсетілген егіндік сѳрлерінің әр гектарына 80-120 кәлікке дейін көң әкер теккен. Егіндікке көң төгу қолдан келмейтін сьѳьмь емес екендігін қолдастардың вәриде біледі. Бул сьѳьмь тек қолға алу қана керек. Ал, көң—қоқыр барлық авыл селендерден қанса керек болса да табыла береді. Сондықтан егин сьѳьтмын арттыру үсін қалқоз даласына көң тасу әр бир қалқоздың нақтылы міндеті болып табылады.

Төртінсіден-астықты көр алып отырған қалқоздар мен бригадалар сьѳьдѳ егісті erte салды, туқымды сеїілке мен сеїті, туқымдарының сарасы қақы болды. Туқым сарасы болып, сеїілке мен сеїісе егіннің сьѳьтмын әлде қайда арттыратыны сөзсіз, ал, біздің овылыстар туқымды сеїілке мен сеїууге әлде әдеттенген қоқ. Сондықтан сьѳьдѳ егіске сеїілікелерді, қақы туқымдарды даїяндауды ойдағыдай қолға алу керек.

Бесінсіден-Ол қалқоздар барлық астық егістерінің арам сѳртерін үсрет отады. Олар егіндерінде арам сѳр аз дер, отыра берген қоқ; арам сѳр көрінсе болған сьѳьр алып отыды. Сьїтір егіннің еркі мен воїлар өсуіне мүмкіндік берді.

Алтынсыдан-қалқоздар мен бригадир егіс көлемінің дер кезінде сувару үсін ағы қазу, канал сьргызу сьѳьмьстартына бар кьстерін сьмсәды. Ал ағы вої мен суваруына мүмкіндік болмаған сѳрлерде (мысалы: Красноғар ауданында 3 мьн гектардан ағы сѳрді ең, қырғадьсылы меңгілде) сеїек, вөкелер мен де суварған.

Міне егіннің сьѳьтмын арттырған қалқоздарда сьргызілген саралар осылар.

Төртінкалы егістерімізді алағы. Вьтылғы сьлғы мен салыстырғанда вьї темекінің сьѳьтмы 20-25 проценти ағы болды. Ақсу ауданы вьї темекі егісін бірінеї ірет қана салды. Солай вьла турса да қана темекі егісін кьтув-кьрделі сьѳьмь болса да Ақсу ауданы темекі вьїамьлы саны сьїяна плань 106 пир. оғындар бірінсі оғын алды. Кәскелен 104%, Кәстек 95%, Қордаї 90%, Іле 87%, Сарған 97%, Еңбексі-қарақ 74%, Сіїек 70% оғындады.

Темекі алуында әлдеңде қатарлы үлгі қалқоздар да бізде де аз емес. Мысалы: „16 партија сьїезі“ атындағы қалқоз (председатилі Кміс), „Анат“ қалқозы (председатилі-Үсүтвәкәїіва), „Озыл Сары“ қалқозы (председатилі

Zakijrip) „Öktäbir“ qalqozь (predsedatili-Terlikvajьp), „Alij“ qalqozь (predsedatili-Qorьsprajьp). „Alqa“, „Çana qurьls“ qalqozdarь temeki çьpnay, temeki tapьsьruv plandarьn artьqь men otьndadь. Bul maqdaaj aldь qalqozdar qalqoz köleminde gektarьnan orta esep pen 12-13 sentnerden temeki alqan; al, çeke uvcaskelerdin gektarьnan 20-22 sentnerge dejin tysim alьp otьt.

Endigi çerde, bul sьjaqь aldьnoqь qatarь qalqozdarьn temeki egisini çьqьmьn artьruv çonindegi ylgili isterin temeki egetin varьbьq qalqozdarqa avьsьruv çoninde varьbьq çarapь qoldanuv kerек.

Maqьzde mindettin biri-memleketke temeki tapьsьruv planьn ar bir qalqozda otьndap çьquv kerек. Tezinen paryьjk çaruvacьbьqьn uьm-dastьruvqa kirisyv kerек. Sonь men qavat temekini vartap keptiryv, saqtav, aldaqь çazda temeki egisine dajьndьq çasav çaralarьna tezinen kirisyv kerек.

Maqta egisi tuvralь. Bizdin obyьsta maqta egisi osyvge mymkin emes degen көp „dәleider“ volьp kelgendigi bir talaj çoldastьn esinde. Dәlel ycin olar vykil 10-çьl vojьndaqь maqta egisini çьqьmьn mьjsalqa aldь. Ol „dәleider“ vojьnca maqta „en çaqьsь çьqqanda“ gektarьnan 2 sentner tysedi, al 1934-çьls gektarьnan çartь sentner alьndь desti.

Bul „teorьja“ nyьkyl talqanь çьqьtь. „Teoretijktәr“ maqta egisinde Staqanьrcьlar çumьsьnьn maqьzьn imьtьtь, çeke uvcaskelerde gektarьnan 17-20 sentnerden maqta aluvqa volatьndьbьn vьjьloqь çьldьn praktykacь ajьqьn dәleider verdi. Çarkent avdanьnda „Borocьjьp“, „Peqtelik“, „Eltaj“ qalqozdarь maqtanьn çьqьmьn artьra vildi. Bular gektarьnan orta esep pen 10-12 sentnerden maqta alqalь otьt. Çuv avdanьnda „Tyriksip“, „Rьsçulьp“ qalqozdarьnda, asirese Stalin çoldas atьndaqь qalqozda (predsedatili-Kolpakvajьp) maqta egisini çьqьmь çoqarь volьp otьt. Bul qalqoz 10-Öktәbirge dejin memleketke maqta tapьsьruvьn çьldьq planьn 150 protsent otьndap çьqьtь.

Kazirgi vastь mindet-varьbьq maqtanь çьpnar aluv, maqtanь tygeli men memleketke ötkizyv men birge, aldaqь çьldьn maqta egisine dajьndьq çumьstarьn tezinen bastav volьp tavьladь. Maqta egiletin çaqьsь çerler tandalьp alьnuv kerек. Çer öndejitin ken-qoqьt, sol sьjaqьtь miьneral zattarьn tasuv çumьstarь durьs uьm-dastьrьlatьn bolsa, maqta egiletin çerlardin terendigin kem degende 22 santьjmetir etip çьrtuvьn çaralarь tolbьq iske assa, sonь men qavat maqta egisini zavaqьn (qozaraja) tazartuv çumьsь mindetti tyrde çьrgiziletin bolsa, viz maqta egisi majdanьnda da kyrdeli çetistikterge sөzsiz ije volamьz.

Qant çьzьlcacь çajьnda. Bizde qant çьzьlcacьn Talдь-qorqan, Qaratal, He, Qaskelen avdandarь egedi. Partija uьm-darьnьn vasçьbьqь men qalqozcьlar көpciligini çiger-kycini arqasьnda qant çьzьlcacьnьn çьqьmьnda vьjь çaman volqan çoq. Ota esepnen gektarьnan 300 sentnerden alьnuvqa tijis. Bizde ataqь Maьja Demcenkenin çana Nurьjpa Dosqoçanьvanьn ylgili is tәçirijvelerin qoldanьp, gektarьnan 700-1000 sentnerden qant çьzьlcacьn alьp otьrqa çьzdegen zvenolar var; mьjsalь Qaratal avdanьnda Molьtьp atьndaqь qalqozda (predsedatili-Izmuratьp) Qььqьrajьva, Moldavergenьva çoldastardьn zvenolarь; Talдь-qorqan avdanьnda Nurьjpa Dosqoçanьva, Miller, Tijccenko, Bektasova, Saqatpekiva, Çen-sajьnьva, Cestokova, Gijenkova çoldastardьn zvenolarь; He avdanьnda Kөsөteva, Vьstьrantsova „Krasьnj pyvfilovets“ qalqozь (predsedatili-Bosьp), „1-maj“ qalqozь (predsedatili-Paccenko) taqь vasqalar.

Qant çьzьlcacьnьn çьqьmьn artьruvdaqь çarьsta Talдь-qorqan avdanьnьn birinci otьn alatьndьbь көrinedi. MTS tardьn icinde qant çьzьlcacьnьn çьqьmь çoninde ozatьnь Kijrip atьndaqь MTS volьp otьt.

Ендігі мәселе сол тәуір сьққан қант қызыласып тезінен сьйнап алып, қант зауыттарына тасыр сьткізуде болып отыр.

Былтыр сьль кей бір қалқоздарда әр гектардан 50-60 центнер қант қызыласып бьытар болған еді. „Көминтерін“ қалқозь өткен сьль 300 центнер қант қызыласып сиритіп алаған болатын. Сондықтан кәзіргі васть, негізгі міндет-қант қызыласып сьқымсыз толық қатар, сьйнап алу, заваттарға тасу сьмьстарып ұймдастыру болуыға тиіс. МТС қалқоздардың барлық масіне, көлік кыстерін тезінен қант қызыласып тасу сьмьсына сьгуу керек. Соль мен қават қант қызыласып аздақь сьлда сьқымь арттыру сьніндегі дәйындық шараларды осы вастан толық сьргізе беру керек.

Отанымыз үшін, ден савлық сақтай ісі үшін қана қалқоздардың авқатты тымьсы үшін арьып мағиң еғуудың маңызы тәтенсе зор. Біздің арьып мағиң Ушар, Кегел, Өктәмір, Үрғар, Қоқаль, Қаратай, Ажар, Сарқант авдандары егеді. Арьып мағи сьніндегі мемлекет ріаны оьылыс көлемінде артықь мен оьындады. Қалқоздар мен қалқозсылар арьып мағи үшін кәзірдің өзінде 2 миллион сомнан артық ақса алды. Арьып мағиң егелін кей бір қалқоздар әр еңбек күнге 10 сомнан 20 сомға дейін ақса, 5-10 кьжлогьраннан артық алақалы отыр. „Солсь“ қалқозь (председатілі Авдырақманьыр сьлдас) арьып мағиңан 160 мың сом тавьс тарқан, „Ише“, қалқозь (председатілі-Усуйтор) 135 мың сом тарқан, „Тенес“ қалқозь (председатілі-Тоқтақуныр) 45 гектар арьып мағиңан 100 мың сом кіріс кіргізген. Сьмын айтудь керек, арьып мағи өте еңбек сініруді керек қылатын, кы таңдайтын егис.

Әсіресе арьыпды тіір, ақьзыр алатын кезде бір сьғым-екі сьмадаж ұжымдаж сьмьс істәуге тавра келеді; булай болмаьынса еңбек далаға кетеді. Соль мен қават арьып мағи қалқоздарға ересеп көр кіріс еңгізеді.

Еліміз үшін, отанымызды қорғу сьмьсы үшін әсіресе керекті теқниька егисі-Барсавал сьжкасы. Барсавал сьжкасынсыз вінде сепел, бір де ады-жал, бір де метір сьппен тоқылатын бул сьсар сьқаруыға болмады. Ол таварларға тамаса өң береді. Өткен сьлдарда Барсавал сьжкасы Прансь-жадан әкелінетін еді. Ол үшін 10 миллиондар ақса төленетін еді. Партия мен үкімет, иль ұстазымыз Сталин сьлдас Барсавал сьжкасын өз елімізде өсірудь міндетін ала қойды. Міне сонқь сьлдарда бул егисті біздің Алматы оьылысы еге вастады. Біздің оьылыс Барсавал сьжкасы сьнінде одақ көлемінде сьаңьз қана оьып алады, деген сөз бар. Елімізде керекті барсавал сьжкасымың 95 проценти біздің оьылыс береді екен, ал 5, проценти қана Қырым республикасы береді.

Кәзірде қалқоздарымыз бул теқниькелік егисті еғу сьмьсын мықтар қолға ала вастады. Рурманьыр атындақь қалқоз гектарынан 7 центнерден барсавал сьжкасын алып отыр. Бул қалқозсыларға үлкен тавьс.

Барсавал сьжкасы көр еңбек керек қылады. 1936-сьль ексең, оны 1938-сьль сьйнайтын боласын. Соль мен қават бул, қалқозсыларға көр тавьс беретін егис (Бір тоннасы 12 мың сом тұрады). Сондықтан бул егисті еғууды ойдақьдай қолға алу керек; Мунь әсіресе Іле, Қаскелең қана қала авдандары сьте ескерулері тиіс.

Біздің көр авдандарымызда: кывңсүйт, Саптор, кыввақар, Ітәлія көнарьы, көк сақьз, кендір сьжақты мемлекет үшін де, қалқоздар мен қалқозсылар үшін де өте керекті, өте пайдаль теқниькалық егистер егіледі. 1937-сьль бул теқниькелік егистердің көлемін, әсіресе: Ітәлія көнапәлі, кендір, көк сақьз егистерінің көлемін кеңейту керек.

Біздің оьылыста несе түрлі сьмістер сьқатын продукты вақтары, жагод-ниьктер, вадсалар бар. Біздің оьылысымызда тамаса алма, сьзим, мәліяна, кытіс, вильс сьмістері, қарьз, қавьндар қы сәйп өткендер өсіп келеді. Әр

воһр партиямъздың көсемі җана устазъ Сталин җолдас айтқан 7-8 миллијарт рат астық алу үсін күресте җеңіп сықатын волајық.

Тек осылај истегінде җана Өлкелик партија коміјтетінің җана Қазақстан вољсөвиктерінің басъысы Мирзојан җолдастың басъылығы арқасында вь-јылы җылды кәзргидеде зор тавьстар мен қолып, алдағы 1937-җылы авыл сагуыасылық җылда мунанда күсті қарғын мен җана тавьстарға, күр-деһи җетистерге іје воламыз.

Қурманалың Егімбек.

(Қостанай облыстық партија коміјтетінің секретары).

Partijağa adam aluvda ВК(в)Р уставъ бирмаланвасын

Букил партиямъз җана букил партија апаратыгары, вољсөвик партијасының қатарын мејлисе ньқайта тусуве, партијаны тусін војақан дусран элементтерден тазартып, оның екпінділігін бирьнөҗдан да зритируға бар күсін салып җызув кирискели еки җы волды. Сотсијализмінің алдағы тавьстарын үздиксиз қамтамасыз етіп оытув җумысын қолға алды. Партија қатарын тазалав җумысы да, партија сагуыасылығын тәтірке салув җумысы да mine осы мақсатпен җүргизildi.

1932-җылы декабрь айында, партијаға adam aluvdy, kandidattықтан мүселікке өtkizyvdi тоқтатып туғралы қавлы сықты, ВК(в)Р қатарын тазалав җумысы җарыяланды. Mine, партијаның бул қавлысы, тасталқаны сыққан қанавсы тартардың қалдықтары мен күресув ісінің сие-ленісіп туғқан җағыдағында сыққан еді.

Partijağa мүсәлет алув тоқтатылғаннан кейін көр кесікпей-1933-җылы җыянуардың 11 күні, Орталық коміјтет пен Орталық вақылау коміјссijasының биріккен пленумында партиямъздың көсемі җана устазъ Сталин җолдас „Деревнедегі җумыстар туғралы“ тарықъ сөз сөјledi.

Авил-деревнедегі җумысымызда кемсіліктер пеліктен воіқаньн ајта келіп, Сталин җолдас соңғы кезде авыл-деревнедегі тар җавьның тaktijkасы өзгергенін көр җолдастар тусимбе җүргенін көрсеткен волатын.

„Çav özgergen çaqıdajdı eskere vildi. Derevnedegi çana qırılma-
tın (tardıqtın) kucın, quvatın uqına vildi. Osylardı uqan son çav
qajta qırıldı, taktıkasın özgeritti, qalqozıya tuvra, acaqıan-acıq
savuvıdan sıqır, vildirmej, icinen irityv ajlasına tysti“—degen
volatın. „Qazirgi kuvlaktar, olardıñ qujırcıqtar, qazirgi derevinede-
gi sovetke qarıs elementter köbinese qoj avızınan çep almajtın
„mıñın“, „nacar ojana“, „avlıje“ sıqıldı volır çyredi“. (Stalin,
„Leninizm meseleleri“ qazaqcaşın 576—577-belinde).

Mıne Stalin çoldastın asa qıraqılyqpen ajtan danıcrandıq sezi emi çy-
zinde, kyres tacırvemizde ajna kötesiz typ tygel durıs volır sıqtı. Partija qa-
tarın dıcran elementterden tazalav çolındaq istegen çumıstarmızda Sta-
lin çoldastın yjretken aqıl, kösetken çol bizge ulken kömek verdi.

Qazaqıstan partija ujımtın vırıncıq basılatın ereskel qateleri,
volcevıktık basılyqtın edisin vırmalar, qırıqıq ekıncılıktı çoldanıv,
körcilik arasındaq çumıstı elemevi partija ujımdarın qaline de äse-
rin tıgıznej qalqan çoq. Bykil Qazaqıstanda partijanı ujımdastıruv-
lıq çumıstı tımender ketti, talım tıvıje çumıstınan mın verilmedi, qıra-
qılıq väsendedi, partija çaruvasılyq vılyqır ketti, partijanı uvstav eres-
kel tyrdı vırmalandı. Mıne osılın vın tar dıcran kuvlak, vajlar aqtın
adamdar, kontrrevolyutsıyası Trotskij-Zınovıjevçı vandıjter, Alac-ordı-
sıldar, ultsıldar mın sovıjnıster, çylikter, tar çavın ägenti vojama vel-
sendiler partija qatarına evın tavır kırıp kelip, dıcrandıq istevine
çol actı.

Aqtıve osvılsın sol tystigindegi avdandarda çyrgızılgen partija do-
kuvmentterin tekseryv çana avızıruv çumıstı talaj-talaj tar dıcrandıq
partija qatarına ete-mete 1930-31-çana 32-çıldardaq vırmalavçılıqtın
tusında kırıp ketkendigin ajqın anıqtadı.

Ökelik partija komıjtelinın basılyqına Mirzojan çoldas kelgenen
kejin, Qazaqıstan partija ujımtın vırıncıq volqan qatelerdi vırmalavçı-
lıqtardı çojır, partija çumıstın çoqıraq sıtyqa kötere vildi, partija ujı-
mtın pırajıtı, kommunister arasında talım—tıvıje çumıstın durıs çol-
qa saldı, olardıñ ijdeja sajasattıq vilimın köterdi, partija qatarın dıcran
elementterden tazattı. Qazaqıstan partija ujımtın partija dokument-
terin tekseryv çana avızıruv sıjqatı sajasıtı mın çol çumıstı çyzege
asıra otırap, özlinın çavıngerlıgın, ekpındılıgın arttırdı, qıraqılıqtın
kucejtı. Mirzojan çoldastın basılyqı mın danıcran kösemimiz Stalin
çoldastın sıtevlerin is çyzinde olındavda.

ВК(В)Р Ökelik komıjtelinın Qostanaı osvılsındaq ujımdastıruv au-
tosı avdandıq partija komıjtelinın, dokument avızıruvın çolı-
dıstı tuvralı eser aluv çumıstın 10-sentävirden vastar kırıstı. Osı do-
kuvment avızıruvın çolındıstın asa çol mın verildi, vın çumıstı av-
dandıq partija komıjtelinın mın vastavçı partija ujımdarın tek vılay-
qı çvımetkerlerin ojana emes, basılatının özın zertter vılyv çolında
bizge tolyq tıvıkindik verdi, dokument avızıruvın çolındıstı öndi-
riste kommunisterin avangartlıq tölın köterıvge, tardıtılıgın kucejtıv-
ge, revolyutsıjalıq qıraqılıqtın artıruvqa ajqın çol kömek verdi. Osı çu-
mtın arqasında partija çaruvasılyq tardıpkı salındı, partijalıq talım—
tıvıje çumıstı ilgeri vastı, öz ara sın çumıstı ken eris aldı, çumıstın
osal yvcäskesi körindi, beti acılıp köringen kemcilikterdi çojıvqa ajta
qalqandaj tıvıkindik tuvdı.

Qostanaı osvılsın avdandarında partija dokumentterin tekserıv
volqannan kejin, partijalıq dokumentterin avızıruvqa luqsat etilgen
kommunisterden 63 adam partija qatarınan sıqtıldı. Bular kontrrevoly-
utsıyası Trotskij-Zınovıjevçı pıcijsık vandıstın adamdar Bolkor,
Sıçor, Gromko degender, 8 aqtın adam, trotskijster mın vıjlanıstı.

болуп, чана солордо чакырып Гвоздикор, Серенкеор дегендер, Бай-
турсылар бандысынын суз баскысы болуп Алас-ордасы Соқатайор деген
чана басқалар. Бейсенди контрреволюционер, соңор кезде Қостанайдағы
орталау мектептин бастығы болып иштеген Жақыпа деген РК(в)П ны Қос-
танай аудандық комитетин алды, партокументи тексеруден чана алыс-
тырудан өліп кеткен. Осы Жақыпа чана соқатары сықарылғандардын бірі
азы Троцкийшіл-Зиновьевшіл бандынын протсеси мен байланысты партиядан
сықарылды.

Міне, осы партия документин алыстыруу сұмасын біліп, тілсіз қор-
тындылар сықарылғаннан кейін партия сұмасы недәуір соқатары сатыға ке-
теріліп, қандана бастады. Өткізілген партия съезінің бастығын сарасы артты,
коммунистердің бейсенділігі көтерілді. Партия ұжымдарынын сұмасын план
мен сүргізетін болды, коммунистердің авангартығы рөлі күшейді, олар-
дын самөотсотын тыңдау сұмасын қызуу қолға алынды. Мысалы: Семізот
ауданында коммунистердің самөотсоты 139 тей, Овақан авпарткомы 78
тей (булардын 4-ші авпарткомның бүтосында) тыңдалған. Міне, осы сықар-
ты маңызды сұмасын сүзеге алынуу арқасында әр бір коммунистердің
бейсенділігі артты.

Мысалы: Семізот ауданындағы Грозова деген коммунист бүтін бей-
сенділігі соқ коммунистін бірі болса, кәзір бейсенділердің қатарына қосы-
лып отыр. Мундай фактілерді көр келтірууге боларды.

Бастауыс партия ұжымдарынын талай—талай коммунистері өндіріс оры-
ндарында істер, екпінділіктің айта қалғандай үлгісін көрсетіп отыр. Кәзір
128 стақанырсы коммунист бар. Партия мүчеси стақанырсы завойчик Ко-
вазин сұмасын нормасын 250-300% орындаған. Қостанайда Буцева деген
коммунист бүтін саватсыз, партия өмірінен мылде қалып қоюған пассив-
тің бірі еді, чана документ алғаннан кейін алды мен саватсыздығын
соқты, өз қара басынын сүгері мен столовой ұжымдарында, өндірісте қақ-
сы үлгілі істейтін коммунистін бірі болып отыр.

Өндірістерде, қалқоздарда істейтін коммунистер кәзір өздері сұмасын
бейсені істей мен қатар, өндіріс сұмасын соқатары сатыға көтеріуге өте
вақалы ұсыныстар киргизетін болды. Мысалы: Қетіқарадағы тау секірін
слесары Қодайор қолдатын ұсыныс воыңса соқ сұмасын нормасын
артығы мен орындауына қарай еңбек ақыны сызық пен өсіріп төлеу сис-
тематына көккен. Қетіқара өндірісінің старатил сұмасында істейтін ком-
мунист Дакеевтің ұсыныс воыңса әжелдердің еркектерден кем еңбек
ақы алуындағы айырмасылығы соққан. Бул сықарты әр бір коммунистердің
партия көрсілік ісінде болсын, өндірісте болсын авангартығы рөлі артқанды-
ғы сөлінде мысалдар аз емес. Бүтін өзіннің кім екенін көрсете алмай
сүрген, ја болмаса партия ұжымдары елемені сүрген, қыр сытынан пассив-
тер қатарына есептеліп сүрген бір несе коммунистер, — міне чана доку-
мент беріу үстінде, авпартком секретарлары мен әңгімелесіу үстінде
айқын көзге тусып, өздерінің қандай коммунист екендіктеріні танытып
отыр.

Мундай қандан көтініп анықталған коммунистерге ваыңса көмек
көрсетіп, соқатары қызметке тартып тәрбиелей, өсіуіне толық қандай қасав
авпарткомдердің алыстырудан кейінгі күрделі бір міндеті болып тавылады.

Енді партия оқуына бір аз тоқталайық. 109 партия танығы мектебі,
163 кандидаттар мектебі, 8 сала саваттылар мектебі бар. Бул мектептерге
2010 коммунист танытып отыр (83%), орта есеппен оқуыға қатынасағын
коммунистердің 90-95% саватқа келіп отырады, олардың күні бүтін сават-
қа дайындалып келіу қақы да не дәуір қақсарып отыр.

Аудандық партия комитеттері чана коммунистер үеін чана саватқа
үлгіріу қақынан артта қалған коммунистер үеін 5-10 күндік күрістер—
конференсиялар қақыруу сұмасын қолданып отырады.

Partija oquvında bir sýrýga kemistikterdiñ de beti aсылды. Çaz ajla-
 ғында vykil avdandarda derlik, bir aзылақын esepke almaqanda, talaj-ta-
 laj partija uýmday partija oquvın mavýmдыққа ajnalдытыр çiverip çyr-
 di, yzdiksiz çyrgizip oтырмады. Partija mektepterine kommunisterdi bel-
 gende, olardıñ әr qajsın çeке тексерip, çalpy bilim çana sajasы bilim
 дәреçesine qaraj mektepke tysirmegen. Partija oquvında көvinese aқым-
 дақы sajasattы talқылар, tym bir betkejenip ketuvciлик volды, sonьд sal-
 darьnan programmada belgilengen temalar tygel өtilmeј qalpy çyrdi. Bul
 kemistikter birinciden propagandijsterdiñ nasarьoьnan, ekinсiden oquv
 kitaptarьnyñ çoқтыoьnan tuvды. Taқы bir kemcilik—vizdiñ ovyльsьmьzda
 Marksizm—Leninizm klassikteriniñ çeке сыqarmalarьny oқыtatьny yjime-
 ler çoқтыñ qasьnda. Mine, partija oquvındaқы oсы kemistikter, tez ara-
 da, tygeli men çojuvды kerek qyлады.

Partija qызmetkerlerin vavлар өsiruv мәselesi de en irgeli mindettiñ
 biri. Çalpy kommunisterdi, çalpy envekcilerdi tarbijelev, olardı uýmday-
 ғыny çumьsь, partija kadrlarьna kelip tireledi. Sondьqtan partija qызmet-
 kerleri çalpy bilim men qamtamasыз etiyv kerek, olar tildi, әdeviјetti,
 tarьjқты, çaqararьjanь çaqьs viletin voluv kerek. Avdandьq partija ko-
 mijtetteriniñ sekretarlarьnyñ orta дәreçeli bilim aluvьna tymkindik tuv-
 qьzuв kerek. Bilimsiz vasьlyq etyv qьjьn voladı. Mine bul mindetti
 çyzege asьruvqa tymkindik var. Bul çende avpartkom sekretarlarьny әr
 kezde qьsqa, uzaq vaqьttы kyristerge çiverip oқытыр oтыruв kerek. Ekin-
 ci çaqьnan olar radijo leksija men сыttan oquv oьndarьna tolyq tarь-
 ыр oquvlarь kerek. Radijo leksijalar men сыttan oquv çumьsь samatok-
 ke salьvay, varьlyq avpartkomderde belgili sijstema men çyrip oтыruв
 kerek. Onan keјin sekretarlardıñ teorijalyq konperensijalarьny yzvej өtkizip
 oтыruв kerek.

Mine oсы syjaқты çaralardy paқты çyrgize vilgende rajkom sekretarlarь-
 nyñ bilimni keteryvde bir talaj natijçe keryvge voladı.

Ekinсi bir мәsele partija uýmdaytyvcsьlarьnyñ bilimni kemі çьldьq
 mektep көlemine çetkizyvimiz kerek. Bir qatar rajkom sekretarlarь, әr bir
 partija mycesi partorgь vola aladı dep tysinedi. Bul qate uqьnyь, kәzir-
 gi çurcsьlyқтыñ мәdenijettiligi, sajasы sana sezim дәreçesi adam ajlycsьz
 өsir oтыran çaqьda, çala savattы, ja qat viletin çana әr bir partija
 mycesi çaqьs partija uýmdaytyvcsьsь vola almajды. Olar eziniñ qarama-
 ғындақы kommunister men partija da çoq çurcsьlyқты vastap tarbije çu-
 mestarьny mençerip çyrgize almajды. Sonьd ycin partija uýmdaytyvcsь-
 larьnyñ bilimni, tyñ kyrister arқыly volьny, arnavly mektepter arқыly
 volьny, qalajda olardıñ bilimni arttyruв çarasy iske asьruв kerek, partija
 uýmdaytyvcsьlarь partija kenes mektepterini çoqarқы avьl çaruvcsьlyq
 kommunistik mektepterdi vitirgen kommunisterden voluv kerek. Mine,
 partija kadrlьnyñ qatarьny oсы men nyqajtamьz, oсы men saralandьra
 alamьz.

ВК(в)Р орталық komijtetiniñ partijaqa çana myceler ala vastav tuvralь
 varьlyq uýmdayoqa çazoan qatьny çana dekәvir plenuminiñ qavlylarьny tal-
 қыlav çumьsьny varьlyq vastavьs partija uýmdayьnda qьzuв çyrgizip oтыra-
 mьz. Partija mektepterinde partija uvstavь oқытылр çatь. Ovyьstьn ор-
 талықьnda kommunisterdiñ çalpy qalalyq çьjnalьstarьny өtkizdik. Varьlyq
 partija çьjlyьstarьnda partijaqa adam aluvda revolytsijalyq qьraçьlyқты
 mejilnce kycejtyv мәselesi qattы көterilip oтыr: partijaqa adamды көz
 ve—kөz teksermeј сыttan aluvcsьlyqqa, toptar aluvcsьlyqqa çol vernev
 мәselesi qattы qolqa alьlyp oтыr.

Degen men keј bir vastavьs partija uýmday, tьpti birli-çarьm avdan-
 дыq partija komijtetteriniñ sekretarlarь partijaqa çanadan adam ala vas-
 tav çoninde negizgi mindetti tysinvej çyrgendigi anyqtalьp oтыr. Semijzor

avdandyq partiya komitetinin sekretar petrop qoldas, partiya uımdastyruvscylarınnyñ maçilisinde komsamoldardan, ekrindi-staqanьrscylardan partiya qatarına etkizyvge laıyqtı bir nece adamdardın tizimin çasap beıyvdi, kandidattıqtan mycelikke etkizyvge tijisti bir nece kandidattardın tizimin tapsıruvdı partiya uımdastyruvscylarınan talap etken. Keı bir partiya uımdarы BK(в)P Ortalyq komitetinin partiyaqa çana myceler ala bastav tuvralь qatın çыnalьstarda talqylar tutьr, ec qandaj naqtı qavlıь cьqarmaqan.

BK(в)P öлкелик komitetinin Qostanaı ovьlyсындаqь uımdastyruv vııro-lyь der kezinde, bul kemistikterdi atap aıtır, tijisti qavlıь cьqardь, partiyaqa çanadan adam ala bastav çumьsьnyñ turki menisin tysinbegendigin, BK(в)P Ortalyq komitetinin bul çöndegi nusqavın vırtmaladıqandyqьn ço-qaqь uımdarqa qattı eskertti.

BK(в)P Ortalyq komiteti partiyaqa çanadan adam ala bastav tuvralь qol men qolqandaj alyq etip nusqav berip otyr. Endigi ec bastı mindet partıyanı çoqaqь otınyly osь maılyzdy nusqavın vılcьtraı çyzege asıruv volьr tavьladь. Bul çönde ec qandaj vırtmalavcьlyqqa, ava çajь-lıvcьlyqqa, bul iske at ysti qaravcьlyqqa çol berilmev kerek. Partiya qatarına elimizdin ec çaqcь adamdarы, çumьscь qara saruvalar men eıvek-ci intelligentsıyanıñ sotsıjalizm kyresinde sьnalqan, çumьscь tavьnyñ isine cьn berilgen ec aldandyq qatardaqlarınan iřikter, sьnar alıv kerek. Partiya qatarına partiya mycesi degen ardaqı attı aqtaj alatyñ, kirciksiz taza ustap çyre alatyñ, saıasь çaqьnan ustamdy adal adamdardı çana alıvqa voladı.

Partiyaqa çanadan adam ala bastav tuvralь Ortalyq partiya komitetinin 29-sentavirdegi qatında aıqьn asьq nusqav berilgen. Partiyaqa tysıvci ar bir adamdy çeke-çeke tekserip, sьnar alıv çönidegi BK(в)P uvstavьnyñ ereçesin berik ustav kerekligin, uvstapta kersetilgen ereçeden ec bir ava çajьlıvcьlyq volımayıñ, uvstapty keriñe közge vızdıvcьlyq pьn qattı kyre-sıv kerekligin aılyqqa eskertti.

Al, endi partiyaqa çalpalama kim keriñendi aıtır, bul çumьsty nav-qanvcьlyqqa aıualdyruv—partiya uvstavьn, Ortalyq partiya komitetinin nusqavın keriñe vızoıandyq volьr cьqadı. Bul çönde Ortalyq partiya komi-тетinin 21-öktavirde cьqqan qavlıьsь vactьq partiya uımdarыmьzqa ylıen eskertyv volıv kerek. Ortalyq komitetin qavlıьsьnda atap kersetilgen bir qatar partiya uımdarыnyñ qatalьqtarы men vırtmalavcьlyqtarы vızdın көр partiya uımdarыmьzda volды. Onьn qaldьqtarы qazır mylde çoq der aıta alımaımьz. Endigi çerde partiyaqa adam ala bastavda ec bir vırtmalavcьlyqqa çol bermeyimiz kerek. BK(в)P uvstavь partiya turımьsь begizinin vılcьmaj-tyñ berik zaıdь ekenin, ol zaıdь vızuıv partiya aldında ylıen partıjalyq qьlmьs ekenin uqьnyvymьz kerek.

Elyvperıjer, Morenor.

Qazaqstanda mal saruvacılıqın erkendetyv- din keı bir qortındylar men mindetteri

Respublikemizde mal saruvacılıqın çaqartıv çana erkendetyv çönidе mal sarqozdarы ylıen otьn aladı. Bul sarqozdar, 1936-çyl-дың çospatın qosa esepтеgende, qalqozdarqa 912347 vas mal berdi, sıytıp qalqozdardın mal saruvacılıqın pьqajtır, erkendetyvge көmek-

1936-сый, сарқоздар сөр сурлев қоспары тиіті насар орындар отыр. Кеј бир сарқоздар (Серногетский, Ысајыр қана Сибір сарқоздары), қа-
вай сөптердиң молылығына қарамастан, буі қумьсты болымсыз сөртегі
сурленетін сөптерді сыйр алу мен іс биті деп отыр.

Партияның Қазарқстанда сөрындь азьқтар қасар, дайындау сөрин-
дегі директиві тиіті насар орындалуыда.

Қазарқстанда сөрындь сөптер егуу қана дайындауыдъ мемлекеттік
қоспарь ылы орындамай келеді. Кејде буі қумьсқа туврадан-тувра
қарсы турусылық рақтиларь болыр сур. Мысалы: Қылма-сыл азьқтық
сөптер егуудин барьсы мынандай:

	1933-сый	1934-сый	1935-сый	1936-сый
Егілген тапылы сөптер (га)	2768	1600	1139	—
Егілген сурленетін сөптер (га)	5815	3500	3354	—
Қалқоздардағы сурленген сөптер (т)	43313	40000	31579	44057

Партияның сөрындь азьқтар сөринде директивин орындауға ат усті
қаравсылық, ылылы сый сөрыс Қазарқстан оылысында болған мына
тәсіриведен анық керинеді: Самар ауданындағы „Stalin“, „Герој туы-
да“, „Сөрвоһныј қазарқ“ қалқоздарының ыастьқтары Поддубный, Мар-
қовский, Сиделникоп қолдастар аздері партия мүсесі вола туыр: „Қал-
қоздарға сөр сурлев керек емес, ужиткені сөр кер“ деп асықтан-асық
айтқан. Аудандық партия комитетинин секретарь Короткер, аудандық
атком ақазь Рајмор, аудандық сөр велім ыастьқы Григоренко
қолдастардан қурауған аудан ыасылары буі сөрыды қылықтарға қумған
азьыл асраған.

Буі аудандық велілген сөр сурлев қоспарь 1000 тонна еді; аудан
ыасылары сөр сурлев қумьсына ат усті қарады, партия ыақылау комитет-
сінасы қолға алғаннан кејін барьр, 10-уылде қана сөр сурлев қумь-
сына ыастады. Нарын ауданында да 1936-сыйдың ујл айында, партия ыа-
қылау комитетсінасы қолға алғанға дейін сөр сурлев қумьсына кіріспе-
гені ыылај туыр, қалқоздарға сөр сурлевдин қоспары да бермаген.

Аудандық партия комитетинин секретарь Костеленский мен аудан-
дық атқаруу комитетинин председатели Спиридоноп қана аудандық сөр
велімінін ыастьқы Ақыланоп қолдастар: „Қалқоздар сөр сурлев дақды-
ланбаған“ деп өз ыастарына ақтар аймақ болған.

Сарыа ауданының ыасылығында да сөр сурлев қумьсына осы сь-
жақты көз қарас болды. Малды сөрпен қамтамасыз етуу қумьсы тиіті
қанақаттанарлық емес. Қазарқстанның қалқоз-қара қаруа секіринин
малы 1932-с. 2391 мың ыастан, 1936-сый 5716 мың ыас болыр өсті. (238%).
Ал енді осы малға 1933-сый 4075 мың тонна сөр дайындайса, 1936-сый
4980 мың тонна қана сөр дайындаыр отыр; жақы 22% қана артқан.

Өткен екі сыйдағы кемшіліктерден тууған тәсіривелерге қарамастан,
ылздин сарқоздарымыз ыылы қысқа малын тақы сојав сөптер мен қам-
тамасыз етпей отыр. І сентәбирге, 90 күндин ісінде сарқоздар сөр са-
нуу қоспары 75,4% ақ (гектар есеви мен орындады. Ал, қалқоздар
сөр саңуу қоспары 115,3% орындаған. Республиканың кеј бир сө-
ринде алдай, көз војавсылық сьжақты қылықтарда әлі сојылаған соқ. Мы-
селен: ыылылы Павлдар мал тіресинин сарқоздары, малымыз күзде-
ақ азьқ пен толы қамтамасыз етілді деп, Қазарқстанның партия ұлы-
мын сендірді; ақырында онысы өтirik болыр, 1935-сый қысты күні малын
асықтығыр алды, соның салдарынан 1936-сыйдың көктемінде тај төлі-
елді. 1933—35-сыйдары сурздеген қалқоз, сарқоздар, малын азьқтар мен

Bızdın malshyz әsirese qojlarghshyz salpalama qotyr men avruvly. 1933-shyl 90 myndaj, 34-shyl 114 myndaj, 35-shyl 1935 myndaj bas mal qotyr men avrdy. Myndaqan put et pen cundi qurtatyn, cyz myndaqan bas maldy kuzeltetin, cıl saıyn myndaqan qojdy — әsirese, teldi әltiretin qotyr avruvly men kyresyv isi nasar; Qotyr volqan qojlardy temeki ertindisi men cıvındılyq, anaj tyrde Qazaqstanda, әzirine, qyzy cıv avruvly erekse etek alıp otyr. Pavladar grıvprashaa catabyn avdandardyn tovynda qojlardyn varlyqyna cıvıq cıvna qojcylardyn, zooteqnikterdin, mal dәrigerlerinin bir slyrasy osy avruvly men avruvly.

Avsly shlyr malna cıl saıyn shlypın tıgızıp cır, kәktemgi egiske dajyndaluv, egın ajdav cıvshstarynly qyzyv kezinde bir talaj egizdordı cıvshqa caramshyz әtip tastar cır, shlyrdyn sytın azajtyr, vıvavdın әlimin kysejtip cır. 1933-shyl 49 myn vas, 1934-shyl 51 myn vas, 1935-shyl 254 myn vas shlyr avsly men avrdy. 1936-shıdın birinci cartyshında tek cıqys Qazaqstan ovlyshynly bir әzinde 14000 vas shlyr avsly men avrdy. 1936-shıdın 1-uyelinde Aqtöve ovlyshynly 31 punktinde 1155 vas mal avsly men avruqan volıp tabıdy. Al, endi bizde osy kunge dejin avslyqa qarsh ajta qalqandaj әn kerekti qaralar qoldanlyqan cıq, (avruqan maldarqa naqyz karantıyn cıvav, mezgıl men emdev t.t)

Qazaqstandaq tyjelerdin bir azy trıjranozamoz avruvlyna ushtar otyr. 1935-shyl vul avruvly men, 270 punktte, 1242 tyje avrdy. Osy avruvly 1936-shyl da 180 punktte qalıp otyr. Bir qatar avdandıq uıymdar, әsirese cır belınderi, cıvraly avruvlyardı aldyn ala emdevly cıvna osy cıvıv cıninde qalqozcylarqa kәmektеспej otyr.

Mal dәrigerlik-zooteqniktik yvcәskelerdin shetterine tıjisti kәnı belıvıej cır. 1936-shıdın kuzinde, cıvly Qazaqstan ovlyshında tek 8 mal emqanası, 54 mal dәrigerlik pelcır punktı voldı, cıvında vul ovlyshqa 27 mal emqanası, 54 mal dәrigerlik pelcır punktı kerek edı. Tek 8 mal dәrigerlik pelcır punktınin-qana yji volqan, qalqandary shly-shlyshly shlyr eskirgen cıvshshyz cır yjlerde turqan. Mal dәrigerlik mekemelerdin yjleri әz ornına rajdalanımaj cır, ykimet nusqavyn cıv, tıjisti yjlerdi olarqa vosatıp vermej cır.

Samar avdанында avdандық mal emqanasynly mekemesi mal doqtyrly men mal pelcırı turqan bir kickenе as yjge ornalasqan. Belci-Naryn avdанында mal emqanası bir cıvav cır yjde turqan. Lozovskıj avdанында dәri-dәrmekter sarajqa saqtalady eken.

Osy shlyaqty cıvqajlar cıvly Qazaqstan ovlyshynly Aqsuvat, Predgornıj, Taryaqataj taqı vasqa avdandarynda da var. Avdандық mal emqanası mekemesinin yjleri Predgornıj avdанында MTS kontoryna, Belıaqıs avdанында avdандық cır belim mekemesinin kәnsesine, Aqsuvat avdанында MTS dәrektirinin kontoryna, Taryaqataj avdанында mal dajyvdav mekemesine berilgen.

Belci-Naryn avdанында avdандық mal emqanasynly yjin vıvlyr, adıvyn otyr qylyqan. Sarqan avdанында mal emqanasynly yjin avdандық partıya komıjтетinin sekretary men cır belim pıstıqı pıter qvlyp alqan.

Mal dәrigerlik-zooteqniklik cıvshshna osyndaı sotaqı kәz qarsh mal dәrigerleri men zooteqnikter kadırlarynly turacshlyqyna cıvı asqan. Zooteqnikterdin 1934-shyl 47,5 pırosent ti 1935-shıdın 7 ajvıvlyshında 22 pırosen ti ketıp qalqan. 1935-shyl Qazaqstanda 56 mal doqtyrly cıvberilgen edı, sonın 18 cıvshstaa ketıp qalqan. 1934-shyl bizge 350 mal doqtyrly kerek vıvsa, is cıvında 83 ad mal doqtyrlyshyz

boldı. Al, 1936-сыз bizge 520 mal doqtary kerek bolsa, is qyzinde 215 aq mal dorigerimiz bar.

Mal dorigerlik qumyryn cyrgizyvge dori—darmek pen caqa quraldar men caqsı savdyqtamaqandyqtary yiken kedergi volbr cyr. Osz kyni bizdin malmyzoja cymaqa qarssı qumsalatın savajı provijkaı savyrotki quralı ote cıtrej otyr. Mal dorigerlik sklattary 648 myn somqa vorbetanuvı, sarqozdar men qalqozdar da mal dorigerlik sklattaryn 640 myn somqa vorbetı, sonı men qatar olar mal cıdevge qacet volqan zattardy mezgili men satyr ala almadı. Yjtkeni Qazaqystan cer komijssarijaty memokettin mal dorigerlik qumyryna vergen qarcsyrynı durıs rajdalanuvyn qamtamasyz etpedi, ozı qarcsyrynı 50 myn somnan astamın cer komijssarijatyrynı ozi basqa otyloqa cımsap cıberdi.

Bizdin cer belimderimiz maldy suv men qamsyz etyv isine kiriskeñ coq, kirispej de otyr. Olar maldyn qystajtyñ cerlerindegi, cajslymdardaq suvattardyn cajsı tuvralı dıneñe vilmejdı. Cer komijssarijaty aptamattı suvattar tuvralı qana mylde dıneñe vilmegeñi vılay turıyn, tıptı qudyq suvattaryrynı cajsı tuvralı da tyk vilmejdı.

Bir qatar sarqozdarymyzdyñ qunısyzdıoynan, sajasattıq belimderdin partija—kercilik qumyryn asa nasaratqandyoynan, sarqozdarqa kemek bergyv qumyryn uymdastyruvdan vular ozderin sırtqary qaldıroqandyoynan, sarqozdar, telderi men iri maldaryryn kavisin sorynoqa ıscrattı, soryndatyr ta otyr.

1934-сыз 9 ajdyñ icinde sarqozdardan 640 myn bas iri qara malyn 42 myn bas, 226 myn bas telin 37 myn bas soryn boldı. Qoj sarqozdaryryn 1740 myn qojyn 220 myn soryn boldı. 1935-сыз 8 ajdyñ icinde, qoj sarqozdaryryn qojyn 5 pırensenti soryn boldı.

1936-сыз sarqozdarda maldyñ elimi ana qurlym artyr ketti, 1-aq usqa dejingi molimetter vojıne, sarqozdarda iri qara maldyñ 6,8 % (43639 bas), vızavlardın 20,3 pırensenti (33275 bas—teldin bes vıleginıñ biri) elgen.

Mine maldyñ bul sorynı—maldy kutyv qana azıqtandyruv isin caqsylar uymdastyrtmaqandyqtnı, keñ cerlerdegi casyrenqan tar dıspandaryryn tuvta zıjankestiginen volbr otyr. Mine, biz bul soraqlyqtar men qattı kyres acıvımyz kerek.

Mal carıvasılyoynıñ aldınqı qatarly adımdaly: „Maldy qıstı kyni syz, mädenijetti qorada tamaqın toq—qylbr ustavdy qamtamasyz etyvge, ar vır 100 savlyqtan tuvqan 100 qozyn, ar vır 100 vıjedın 95 quılydy, 100 syjrdan 95 vızavdy aman saqtar esiryvge“ caqırdı, mine, bul uran qalqozdarymyz ven qalqoz tavarly mal permilerimizdin, esirese sarqozdarymyzdyñ qumyrynıñ sarasyn tez keteryvdi mindettejdi.

Aldınqı qatarly qalqoz permelerinin bastaqan ıltaly isi, elimi mal, mädenijetti sotsijaldı mal carıvasılyoynıñ casav cėninde iri tavystardy qamtamasyz etip otyr. Qazaqystan qalqozdary, yc cıldın icinde talaj vazdar, qoj qoralaryn vızav qoralaryn casady.

Kyn ve—kyn sajasıj tar qıraqlyoynı artıvta otyvır, sotsijaldı qırylystın qarcsı atqan dıspandaryrynıñ qaldıqına vattı zoqıq vere otyvır, qalqozdar men sarqozdar partija keñes, uymdaryrynıñ vasesılyoynı men mal carıvasılyoynıñ mädenijetin keteryv isin caqsylar turır, qolqa alıvı kerek. Vızavqa qoldan cėtkiliktı syt bergyvge, suvat uymdastyruvqa, teldi cıly qana taza qorada ustavqa, maldyñ cıqralı avıvıların aldın ala cınder cojuvqa, mal oziminin sanı men sarasynıñ arasındaqı qajılyqtı cojuvqa cındar kirisıvı kerek.

Mal caruvacыльqыны, aldыqъ qatarly adamdar, staqalyrсылар, bykii Qazaqstandyq mal esiryvcilerdin 2-syletinii delegattary, parttjamyzdyn dijektivine çana qalyqtardyñ kosemi Stalin çoldastyñ nusqavy-na sojkes Qazaqstanda mal caruvacыльqыны ekrindi mindetterin çesuv çolndaqъ kyrestin tuvyn munanda vijik keteredi.

Bekturojañыр С.

(Respublikalyq çoçaryqъ sottyñ pred-sedatili).

Sovet soty çana sotsijalistik prawo

Stalindik Konstijtutsijada çaryjalanыр oтыqan,—sotsijalistik azamattyq pravolar çana usь, qylyq çoq vostandyq er bir sovet azamatyna öz mindetin-memleket mindetin sanaly tyrde oryndavdy, öziniñ sotsijaldyq otanyña sanaly tyrde qyzmet istevdi çyktejdi, munсыз vuqaranyñ qylymlyñ çalpa qalyqtыq bir maqsatqa vastav mymkin emes.

Stalindik konstijtutsyjada sьpattaloqan ijdejanь çyzege asьruv çolndaqъ kyreste sotsijalistik prawo erekke mañzdy oryn alady. Bizdin pravomыз sotsijaldyq mençikti qorqav ycin, sotsijalistik prinsipti çyzege asьruv ycin, elimizde endiris kycin munan vylajyq çerde de erkendete ty-syv ycin kyresedi. Sotsijalistik prawo SSSR azamattarynyñ vostandyqъ men pravosыñ qorqavqa kemeçesedi, adamnyñ sanasыñ qajta quruvqa, sotsijaldyq qoçamqa kez qarasыñ çaqartuvqa bir-biri men qoçamdasuvqa daqдыlandyruvqa kemeçesedi, sytir kommunistik qoçamnyñ çana adamnyñ, volacaq envek erin tьrvijeler çyqaruvda yken oryn alady.

Stalindik konstijtutsyja Sovet sotynyñ mañzыñ tym çoçaryqъ satyqa keteredi. Sotty tetence çana teñ sajlav pravosыnyñ negizi men çasьryñ davьs берyv arqыly eldin özine sajlaturdy çyzege asьrady, sytir özger-gen çaqda sotsijalistik pravony çajuv çeninde sot oryndaryña orasan çavarty mindetter artady.

Kyc çumsav mindeti men tьrvijeler mindeti delinetin Lenin portmuv-lasь, sottyñ eki çaqty bir tyjindi mindeti retinde, munan vylajyq çerde de kycinde qalady. Biraq elimizde volqan ekanomijka qana taptyq özger-ister men vajlanьstь. Stalindik konstijtutsyja proektisinde kersetilgen pravolyq normylar men vajlanьstь, sovet sotynyñ çumьsыñ çana mindet-terge sojkestep negizinen qajta quruv kerek volady.

Sot sotsijaldyq memleketti çana sol memlekettin çyzege asьrqan sot-sijaldy qurьlysыñ qorqavь kerek, tap ducpandary qaldыqtarynyñ kontrevo-lytsijasy Trotskij-Zjnovijer vandyqъ qaldыqtarynyñ sotsijaldyq memleketti alsiretyvge, sotsijaldyq qurьlystь icpen irityvge çasaqan әreketterin meji-timsiz tyrde kyc pen vasьr oтыruvь kerek.

Sotsijaldyq mençikke suçanaq qolь suçqan qalyq ducpandaryñ çaza-lav-sotsijalistik pravony çana sovet sotynyñ әvelgidej birinci kezektigi mindeti volьr qala beredi. Zandyq prawo çeninde sottyñ birinci mindet-teri mini osь.

Sovet soty, adamnyñ qara vasьnyñ vostandyqыñ çana SSSR daqъ er bir azamatnyñ Stalindik çana konstijtutsyja volьnca alqan sajasattyq, aza-mattyq pravolarыñ qorqajty voluvь kerek. Sovet soty bizdin ulь otany-

мъздън азаматтарынън ватъкъ праволарын шыланды, суликтердин, кувлжгандардын визадылыкъна сана кеңес сарувасыкъ мекемелеринде истежин кеј бир вас визарлардын қурқақ әкимчилигинен сақтавоға mindetti, бул сөнде қылмыс заңын қатты қолдануға тийшти. Совет соты, сыйтып СССР азаматтарынън сајасаттық сана азаматтық правосын совет мемлекети қатты қорқайтындығына бар елдин көзин толъқ сөткизип, сенимин арттырувъ керек. Бул соттын екinci mindeti.

Совет соты сotsijaldық сана енбек тәrtивин азаматтардын мемлекет алдындағы өз mindetine, бирлесип өмир сүрувге сotsijaldық көз қарасын тәрвијлер сүзеге асырувъ керек. Mine бул үcinci mindet, қазирги биздин тәрсыз қоғамымызда, өндiris кустері mejlince кең өрис алып, боласақ толъқ коммунисттик қирғысқа мәтенjaldық сақдајлар қасалыр отырған қоғамымызда совет сотынън сүмьсылың тәrtивел отыр алувъ керек; адамдардын тәрсыз қоғам қирғуы солындағы, мемлекетке сана қоғамдасыр өмир сүрувге, қарым-қатысы сөninдеgi eski көз қарастарын, кәpijtaldық tradыtsijalaryн сөјыр, сана адам тәрвијелер сьқарувды қамтамасыз етувъ керек. Кәpijtalijzminin қаман әдеттерин тастамақандығына сotsijaldық қоғам өmirinin тәrtивин вузыр, мемлекет пен қоғам өmirinin алдында қылмыс истежин артта қалған сөке енбекчилерди кустер тәрвијелев сөninде совет соты үcан теңіз сүмьс биледи.

Қазирги дәvirde, осылај сот арқылы кустер тәрвијелев қарасын ісlev ете керек, уйткені Sotsijaldық қирғыстың бир қалыр пен өrkendevi, әр бир азаматтын, заңды правосын қамтамасыз етувъ, Sotsijalistik правонь-сананы іске асырувъ-зыянкеstiklin отыр тутатувсылар мен ватыл түрде тавандар кыреспей турғанда мүмкин емес.

Биздин сот орындарынън іс тәciriјvesinde, артта қалған адамдарды қылмыс заңы арқылы кустер тәрвијелев сүмьсын иҗгері vastырувдын керекligi туғалы сөtkilikti paktiler бар.

Мысалы Алматынън арақ Зауытында Зауыт комijтетинин vastыры волып истежин Қурбаныр Төлendi дејtin комсомол мүcесi әjeli мен қанқалдасқаннан кейин, бир ајлық баласын әjelineң ұрлар алып ватыр, „Қас балалар вақатын ујге“ берген, бул адам, баланың cecesi осыдан бир неce кун вурғын баласын тастар қасыр сөқ вор кетти, деп „Қас балалар вақатын ујdin“ васыларын алдаған. Азамат Қурбаныр бул арада еки түрлі қылмыс істер отыр. Birinci—ol semijанын васы, баланың әkesi вола туғыр, өз semijасынън алдында азаматтық mindetin өтевден тajsaldы; екinci—ol өtirik ајтыр, сүlikтик істер баласын мемлекет тәrtijасына берди.

Іс сүzindegi заң војынса ақылы істер сөninде mezgili мен сүрғыс сьқарылаған сот үkimden, қоғамдасырған секtirлердин арасында тавыс вөlyvдин сotsijaldық тәrtивин сақтайды, белgilengen норма војынса енбекчилердин тавысқа degan заңды правосын сақтайды,—„әр kimнен қолынан келгенине қарай, әр kимге енbegine қарай“ degen prinsipti сақтайды. Соны мен қатар сот арқылы сүzеге асатын азаматтық сotsijalistik правонь, азаматтардын қоғамдық қарым-қатысында орасан зор тәrtijaldық мәni бар.

Осылај вола турса да, талај-талај соттар, азаматтық право мәselelerine осы кунге дејin тийшти маныз бермеј сүр, бул істи екinci kezektegi іс деп есептерсүр. Осы кемчиліктердин салдарынан талај-талај сот қызыметкерлері азаматтық сotsijalistik правонь қанттар оқыр үjreneјin demeјdi, өздеринин бул сөndeги мамандығын арттыруға умтымајды. Бул сақдај істин сija вурмалануына сол асыр сүр, сондықтан соттын сөқарғы орындары істи өз қарамандығына суратыр алып төmengi сот билigin визатын, істи қайта қарататын сақдајлар туғыр сүр, екinci сөз вен ајтқанда бир неce ајға, кейде сьлға созылатын сот вьльқы көвејip сүр.

Бул сөninде бир неce paktiler келтирејik. Іncener Огородникоп прогар волып істер сүрген сөnnen, Қонтаған орталық электір Стансасы қирғысы-

нын вастық Милсөветин җарық воҗына җызметтен сығарыла. Огородникопты, теҗниҗа җаҗынан саватсыз, виҗтыҗты орндамады, қувлиҗандыҗ иследи деп аҗыртаған. Ал, енди осы киналардын бирде бирин сындыҗа сығарарлыҗ тык ыспаттама җоҗ. Әҗине, осы сыҗақты җалаһ моҗуһна арҗалар кете берсе Огородникоп ес бир җерге җызметке орналаса алмас еди. Бираҗ, Огородникоп, СССР авыт өнерли кәсип комиҗссариятына арыз берип, Қонтаған орталыҗ электир Стансасы қурылыһын вастық Милсөветин терис виҗтыҗын вуздырған, җызметине өзи-җайта орналасқан.

Огородникоп, адамҗа җань асымаҗтын Силневиҗтин җарған җаласын арҗалар җырып, өзиниң правосын җаҗтарыр алҗанса 4 аҗ өтир кеткен. Ол осы ваҗытын иҗинде мулды җумһысыз җырып, җоҗсылыҗтан җыспраҗына тускен, җань кейҗен; сондыҗтан перви визыльр, авыльр, аврув җанаҗаҗатыр җайған.

Огородникоп җазылағаннан кейин Түркистан авдандыҗ сotyна ватыр, Милсөветин кесиринен восты җандалған ваҗытына Қонтаған қурылыһын җал аҗы алыр берувди өтинен.

Түркистан сoty Огородникоптын арзын җатар, оһын аврувҗананда җалған ваҗытынан восты кундерине аҗысы алыр берилсин, деп үким сығарған. Аврувҗананда җалған кундерине җавырсыздандырув кассасы төлевеге тиҗсти, деп силневиҗтер таҗы сылтыв тарған. Оң тустык Қазақыстан овылыстыҗ сoty, Огородникоптын наҗазылыҗ вилдирип берген арзын тундир Түркистан сotyнын җаласын тызетывдин орнына, оһын терис үкимин векиткен, җумһысыз җыргенде емес, җызмет истер җыргенде авыльр муҗедектикке дувҗарласқан адамҗа җана җавырсыздандырув кассасы посовыҗа беретини ар бир өлипти таяҗ деп вилетин адамҗа мәлим сығар. Мини вил аҗына көрнир тарған сындыҗ. Бираҗ бир уҗат җери оһын җоҗарҗы дәреҗели заң вилими ват, Түркистан сoty җалҗыз Сҗаҗыр җолдас емес, Оң тустык Қазақыстаннын овылыстыҗ сotyнда отырған җызметкерлер де вилмеҗ отыр.

Әҗине, өзи 4 аҗ өти-сәни воһыр, авыт турнысты васынан кесирген, бир онваҗан силневиҗтин кесиринен азар җегир, җань кейир первостеныҗа воһыр авырған Огородникоп җолдасҗа сот орндарынын бергелдени де җенил тиҗген җоҗ, Огородникоптын авырған кундериниң җал аҗысы Оң тустык Қазақыстан сотларынын кесиринен 7-8 аҗа созыльр келип, җоҗарҗы сotyны Қазақыстандыҗ вилими араласҗасын җана ватыр тиҗди.

Екинчи бир пакти Ғуваль авданында—Горобетси деген җалҗозсы әҗел, авдандыҗ аҗса вилими арҗылы төрикке тускен бир уҗди сатыр алады, җалҗыз сылыһын сатыр уҗдин аҗҗасын өтеҗди. Ал енди Горобетси җолдас сатыр алҗан менцики уҗине киреҗин десе, авдандыҗ атқарув комиҗтетиниң җызметкерлери, вил уҗ МТС тики деп киргизвеҗ җоҗады.

Содан кейин Горобетси җолдас, өз уҗине кирувге право сурап, Ғуваль сotyна ватыр арыз веведи. Ғуваль сoty уҗге Горобетси җолдасын правосы вастыҗын көрсетип оһын тиҗсти заңды җартағ воҗына уҗди авдандыҗ аҗса вилиминиң төригинен сатыр алҗандыҗын ыспаттар, дурьс үким сығарады.

Бираҗ, Ғуваль авдандыҗ атқарув комиҗтетиниң әкимдери сotyны әдил үкимин иске азырҗысы келмеҗди, үкимди вузув әрекетине кириседи. Сот үкиминиң дурьстыҗы, Горобетси Стаҗаньрес җалҗозсы әҗел екендиги, заң воҗына уҗ оһын менциги екендиги Ғуваль авдандыҗ аҗкөминдеги әкимдердин оҗына да келмеҗди. Уҗткени сот авдандыҗ аҗкөм әкимдериниң силтевин җолданваҗ, заңнын силтевин җолданыр үким сығарыр отыр җоҗ. Сондыҗтан авдандыҗ аҗкөмин җызметкерлери сотҗа, Стаҗаньрес Горобетси җолдасҗа шыҗтылыҗын, вил күчин бир көрсетелн деп оҗласа керек. Мине, осы маҗсат пен Ғуваль авдандыҗ атқарув комиҗтети 1935-җылы 17-Септөбирде, өзиниң кезексиз президум мәҗилсин җаҗарыр, онда: „Сот үкими заңсыз воһандыҗтан вазыһын, Горобетси җолдасын уҗ алув үчин сатыр сылыһын өзине җайта алыр берув җаҗы селенҗелик советке тапсырыһын“ деп җаулы сығарды.

Қаһық соть Владимирь чолдас авдандық атқонның заңсыз қавльсьна паразыльқ вилдиріп, мәселени Он тустик Қазақьстан овьльстьқ сотьның алдына қояды. Гоговетси чолдастың заңды правосын қана соттың дурьс укімін қорқанды өтінеди. Бірақ овьльстьқ Соттың қызметкерлері, авдандық атқон президуминиң Заңсыз теріс қавльсьна овьльстьқ атқаруь комитеті арқыль вездьрувдық оғьна, оны қолдар авдандық соттың дурьс укімін виздана. Суйтіп Он тустик Қазақьстан овьльстьқ соть Сувалы авдандық атқонның вил қоніндегі сатақьлан Гоговетси чолдастың азаматтық проваьна вималақан, заңда қарсы сыққан.

Әрине қоғамды соттың Қазақьстандық велімі овьльстьқ соттың қавльсьна визур, Сувалы авдандық сотының укімін күйінде қалдырды, суйтіп Гоговетси чолдасты өз уйіне кирьуге праволь етті.

Сот қызметкерлері ең алды мен әздеріне тапсырылған қимьстьна қавартыльдың қақсы вилуви керек, суйтіп Сталиндик конституция алдына қояған міндеттерге сәйкестер өз қимьстарың қайта қурувлары керек; республикамыздың сот оғьндарының қимьстарында виздан дежин волып келген ірі кемциликтер тез қойлуы керек.

Бір қатар соттардың қимьстарында сotsиялдық заңды масқара тырде вималавельық волып сур, вил әрине сыдар турарлық кемцилик емес, мундај кемцилик дереу қойлуы керек. Осы айтқанымызға бір несе фактилер келтирейік: Ақмолаңның авдандық сотына Буьргис деген адамның кувьлијгандық истегени үсін 74-сі стаяя воьлеңа аьртқан қылмысты ісі келіп тьседі. Істің узьн ьтқасы ылај: аланда әскерлік өнеріне даярлық сурғизіп сурген қызы әскерлердің стройьна Буьргис қақьндар келіп қатты дауьс реп қызы әскерлерді қана вукил қызы әрмијаны тилдер валақатқан, ірті адам сыдар тура алмастық қаман сөздер сөйлеген, оны дауьс мен аланда қансана қаһық сылып, кувьлијған Буьргистің сөзіне қаралапыр, оны дереу ұстар алыр, тәңкеріс заңын қатты қолданыр қаалауды талап еткен. Вил қерде Буьргис бір адамның вазьна қарсы, СССР азаматтарының; қызы әскерлердің қана вазьна қарсы қылмыс істер қана отьрған қоқ, вукил еңбекчилер суйген, аьванды қимьсць-қара сабува қызы әрмијасын валақаттар, қоқамда қарсы қылмыс істер отьр. Ендесе Буьргистің қылмысында қоқамда қатсы қарактер бар. Сондықтан сот, оны ісін қарақанда, осы қақьн қатты еске алыр, оны қылмысьна сәйкес келетін қазапы қолдану керек еді.

Ал авдандық сот Велан чолдас өзінің мәңілісінде Буьргистің ісін қақьрта салған. Міні вил қонде сот сotsиялдық заңды вималақан, қоқамдық тьддені қорқав қонінде, азаматтардың ваз аьвоьлєн қорқав қонінде өз міндетін оғьндамақан. RSPSR қоғамдық сотының Қазақьстандық велімі авдандық соттың вил тьвалы теріс қавльсьна визуь үсін Қарақандының овьльстьқ сотына визьрды.

Мамлыт авданының қаһық сотына Сістеваяыр Оспан, Сістеваяыр Кіртвай деген екі қалқозьының спекувлатьсьна қазақаны үсін қылмыс заңының 107-стайясы мен аьрталған қылмысты ісі келіп тьскен. Аьртав ісінің узьн ьтқасы ылај: Сістеваяыртар секе менсигіндегі бір-бір сылытын астыққа аьртастар, бір сырыға вақыт өткеннен кейін, сол алқан астықьна өз қолдарындағы тьлліктекінен бирденелер қосып, қайтадан 4 сылыр сатып алған. Міні суйтіп вилардың өр қайсысы сылытының сапын екиге четкізген. Әрине, Сістеваяыртар секе менсигіндегі малдарың көсейірек болса онысында қоқамда қарсы келерлік істене қоқ, уйткені олар қалқозьылар,—сotsиялды қоқамның адамдары, әйрақ, вил аьрмај маі табуу—сotsиялды қуғыльстьн еңбекчилеріне қат әдет екені рас, вилдін совет қоқамы о дај әдетке қарсы волатыны да рас. Міні, вил Сістеваяыртардың ісі қај көз вен қарақанда оңај сеңілетін сылақты волып көрінген мен, сылында қылың. Уйт-

keni bul arada sotsijalizim qolına tysken emekci, nijeli tyzyv bolsada, vıgınoq usaq vajıvcsylyq adetke ketinkirep otyr.

Bul qalqozcsylar qoqamqa qarsy qylmys istedi me? Qoqamnan volip tasiav ycin vular ozderi qoqamqa qavırtı elementter emes pe? coq, alde bul qalqozcsylar qaramsyz qylqı kezdej soq istedi me? Sot mini, en alde men istiq osy qaqtarın asyr-ajıruvı kerek edi. Bul qalqozcsylardıń qoqarqı qylqı usaq vorıuvazyjalıq volqan künde de ozderi qoqamqa qavırtı elementter emes. Bulardıń bul ava qajyloqandıoıń qylıystarda qarap, oz ara syn arqyl-aq tyzevge volatın edi.

Al Mamlyt aydanıyn qalyq sotı bul qımystı qarav qoninde vırokrattıq istegen. Sot, Cijstevajırtar ajıvbastav qolı men bir-bir sıylıyn eki-eki sıylı qylıp alqasın, olardıń qylqı spekuvlanttıq qylqı, sondıqtan olardı qalyq duspandarı esevinde, spekuvlanttar esevinde sottav kerek dep tapqan, sıytıp Cijstevajırtardı qylmys zaınyın 107-statıyası men ajırtar, ar qajıssın 5 sıldan tyrmede ustavqa ykim sıoıarqan. Mini, bul vıgırtı turqan vırokrattıq emej nemene. Ərije Cijstevajırtardı isin, qoıarı sottıń Qazaqıstandıq volımı qısqartıp sıverdi.

Bul nelikten volıp otyr? Birinci—Qazaqıstannıń talaj-talaj sot qyzmetkerleriniń saıası qana zaı vilimi qetkiliksiz, dajarlıqı nasar, sot degen ardaqı atına vilimi saı emes. Ekinci—bir sıryta sot qyzmetkerleri niń ozı zaıdı masqara tyrde vırtımalap sıyt, memleket pen qoıam aldında oz mindetterin oıyndamaı sıyt, qoıamnyń myddesin, ulı otanımyzdıń azamattarın azamattıq pravoların qoıqavdıń otına, ozderi zaınsız ykimder sıoıarqı qoıamdıq myddeni, azamattardıń zaıdı pravoların vıvıvcsylardıń qatarına, qosılp ketip sıyt. Mini, vılyqıyn vıgı osıdan tivırtı sıyt. Mundaı qyzmetkerler qoıarqı sıyadı soıaqı ketici-likterdi qasaqana istemegen men, ondaılarqa sot qyzmetkerleri atasında oıyn volımaıv kerek.

Yıtkeni, partiya men ykimet Sovet sotın, tınkeris zaıyn sızege asıruv sıyadı qavartı qımystı qoıqan.

Sondıqtan vısvı partiya, keıes, sot oıyndarı tez vaqıtın icinde, Sovet sotın qolınan is kelmeıtin, adil vııııktı sızege asıra almaıytın elementterden arıltıp, dajıvadıqı kuctı, vedeli vısvın qyzmetkerler men qamtamasız etıv kerek.

Stalındik konstıtuıtsıya sot oıyndarına—sotsıjaldıq qoıamda adil sottı sızege asıruv qımystın sıyktıp otyr, mini bul oıe qavartı mindet. Sot qyzmetkerleri ozderine mindettelgen qımystın qavartılyqı qıqsı vıııvı kerek.

Sotsijalistik sot erecelerin sızege asıruvda sı Stalındik volıv ycin sot qyzmetkerleri oz qımystarın saıasın artıruvı kerek, saıası qana zaı vilimin keteryvıert kerek, ozini etıkalıq qana iscedik saıasın artıruvı kerek. Mini osııaj etken künde qana soviet sotın aldındaqı ardaqı mindet oıındaladı.

ЎЗГАРГАНЛИК ПАРТИЯ УЎҚУМАРЬНЫН ЎММЬСЬ

Салықар, Қонгирп.

(Торқай авраркомьянын
нусқауыслары).

Ўммыстын қарары кезеңі

Саясый мәні зор партия документтерин авыстырув иси Торқай авданьнда кенілдегидеј өтті. Бул ұммыс өте-мете ваставыс партия уўқумдарьнын ұммысындақь кемелликтерди асуйға, өз ара сынды мејлине өрлстетывге улкен көмек берди, ваставыс партия уўқумдарьндақь тәлим-тәрбије ұммысын илгері вастарды.

Партия документтерин авыстырувдын алдында, 22 партия уўқумдарьнда, партия қарууасыльқындын қай тексерилп, олардын ұммысында кемеллик, қетисликтери асылды. Иси ара балалар ујини, банкенин қарьндақь ваставыс партия уўқумдарь мен „қайлаувай“ кандидат товь партия документтерин берик отыноја сақтамақандықь, қылыбстарды меզгили мен өткизгендиги асылды.

Осы сыяқты кемелликтер әскереләнгеннен кейин партия уўқумдарьнын ұммыстарын қарқартуу үсин бир сырыға қараларистелди. Авдан көлеміндеги партия уўқумдарьрувсылардын мәңиси 3 рет өткизилди, бул мәңилстерде 5 партия уўқумдарьрувсылардын ваяндамасы тәндальды.

Өлкелик, овьлыстық кыристерге қиверилген 9 партия уўқумдарьрувсылар кыристи битирп қайыр, ұммысқа киристи. Соны мен қатар 4 коммунист уғитчилер кырсине қиверилди.

Авдан көлемінде партия қарууасыльқын қолға қойуу үсин, авданьдық партия комитетини вужро мәңисинде нусқауыслар мен партия уўқумдарьрувсыларындын ваяндамалары тәндальды, партия қарууасыльқындақь кемелликтер көрсетилп, алдақь иске қол сителди. Бул қонде ваставыс партия уўқумдарьна ис қоспарларь да қасалыр берилди. Мине, осындај истелген қаралардын арқасында талај ваставыс партия уўқумдарьндақь партия қарууасыльқын қолға қойылды. Коммунистердин партия қылыбсына, партия оқууына қатынасууы қарқарды. Мысалы, авданьдық партия комитеті қарьндақь „Сивалан“ сериктигини ваставыс партия уўқумдарьндақь коммунистердин, бир айдьн ісінде өткен партия кындерине, 90-98% ы қатынасты.

Коммунистердин саватсыздықын қойуу қонінде де бир сырыға, қаралар истелди. Авдан көлеміндеги коммунистердин саватсыздықын қойуу үсин авдан орталықьнан 2 айық кырис асылыр, онда 24 адам оқыған еди. Булардын 16 сы саватсыздықын қойды, 6-вы сала саватты волыр сықты. Қана авылдық мектептерде 18 коммунист оқыр, олардын 4-ви саваттанды. Сонда авдан көлеміндеги сават асуй мектевине тартылған не варь 37 коммунистин 20 сы саватсыздықын қойыр, 13 сала саватты волыр отыр. Бизде Кәривайыр, Қанақрайыр, Досытыр сыяқты 4 коммунист саватсыздықын әли қоја алмай сыр. Бул қолдардын саватсыз волууына алды мен булардын өз вастары кнәли. Қәзет, қорналдар алдытыр оқымайды, саватқа дайындық пен көлп, өллимн көтерувге ұмтылајын демейди. Билеј „вилмејмин, қаранқышын!“ дегенге салыпыр, сылтаныта береди. Булардын қарын арада өздерини саватсыздықын қойыр сықууына партия уўқымь варьық мүмкәндиктер тувқызды.

Бурън авдан келеминде 8-ақ адам тилектестер болса, партија документтерин авьстьрувдың артынан тилектестердин саны 26 қа четип отыр. Булардын керсиги саватъ, асық партија съжьльстарына сана партија саватъна қатысыр отырадъ. Түрли қооқам сумьстары атқарады; олардын өз міндеттерин қалай орындар сургендиги мен әвден таньсув уcin ер қажьсы мende аянда еки рет волек съйнап та әнгимелер отырамыз.

Атқъ ерте коммунистердин самоотכותъ тындав сумьсы қолақа қоьлмај келсе, документ авьстьрувдан кейин бул сумьс ана қурьш илери vastь, авьлдақъ vastавьс партија ұймдарында сана авпортком вуьросында вуьрықъ 5-6 коммунистин орнына, документ авьстьрувдан кейин 32 коммунистин самоотכותъ тындады.

Документ авьстьрувдан кейин нагрузке еке коммунистердин самасына қарај верлетин волды. Бул сумьс коммунистерди тарбиялеу міндеті мен тықъз ваьланьсты сургизиліп отыр.

Документ авьстьрув. Ісі-партиялық велетті бетке устар, тап дуерандарь мен ваьланьс қасар сурген кей бир воьима „коммунистердин“ бет пердесин сартты. Авдан келеминдеги документ авьстьрувдан өткен 145 коммунистин 5-ші партија қатарынан сықарылды. Булардын ісінде: Кризюнк, Ілметкенор, Есengelдиң сыжақтылардын партија қатарында сүріп, егер авьр келген Троцкијсидер мен ваьланьс қасар, тап қырақтыларын қоқалтандықъ алъқалды.

Соны қатар сайасъ саватъсыздығын қоьмақандықтан, партија сумьсын белсене істер, өздерин көрсетпегендиктен Оспанова, Аманқуыр, Саманор деьтин қолдастар партияның мүселігнен кандидаттыққа тьсирилди. Буларқа илгерги вақытта бул кемистиктерин қоьув сумьсы тьрсылды.

Менің үвәскемде (Қаңғиріп) 8 vastавьс партија ұймь, 2 кандидат товь бар. Булардын існен; 7 vastавьс партија ұймь, бир кандидат товь қалда, оларда 40 мүсе, 20 кандидат бар. Қалқан авьлдақъ ұймдарда 4 мүсе, 7 кандидат бар. Осы менің үвәскемдеги партияның мүсе кандидаттарынан не барь 4 адам саватъсыз, 15 адам сала саватъ.

Биз коммунистердин қат таньмавсылығын қоьувқа сана сайасъ bilim дәрежесин көтерувге тиьісі қаралар қолданьр отырмаьз. Осы кувстиде бир ерте партија тарьықъ мектеби бар, онда 17 коммунист оқыды, сол сыжақты 3 кандидаттар мектебинде 37 адам оқыды. Сала саватъ 9 коммунист қалпы bilim көтерув мектебинде оқыр-сүр. Авьлдақъ қат таньмайтын еки коммунист, муқалымқа векитилди.

Партия тарьықъ мектебинде Кюориннің кітавь қолданьлады. Ал кандидаттар мектебинде партияның ұвстар, программасы оқыр қатыр. Оқувқа даьндалмај, конспекти қасамая келувейлік воьр еди, үгителердин тәртіпке сақыр, қатъ ескертуви арқасында, сонқы кездерде, бул кемчиліктер бир сырыра қоьылды. Бирақ әлде де тык кемчилік қоқ деьге болмајды.

Партия съжьльсы, план воьнса, аянда еки рет өтір отырадъ. Бирақ, съжьльсты план воьнса белгилеген меьгилде өткизейтин vastавьс партија ұймдары да қоқ емес (МТС пен „Сталин“ сериктиги қанындақъ ұймдар). Бул ұймдардақъ кернекті коммунистер; Сапарь (МТС директори), Айтқанор (Торқай советинин председатели партија кандидатъ) қолдастар үйги көрсетуьдін орнына өздері вақыты мен сайасъ саватъна қатынасыр отырмајды. „Сталин“ сериктиги қанындақъ кандидаттар товь мен МТС партија ұймьнда партија керсиги сумьсы кәуілдегидеј емес, партија күндери белгилеген меьгилде үлени өткизиліп отырмајды. Бул ұймдарға векитилген үгителер қоқарқы кемчиліктерди қоьув қәинде партија ұймдастыруьсылағына шықтар қәрдемдеспей сүр.

Сайасъ саватъсыздығын навқандар кезінде коммунистерди көвинежелі саватъсыздығын өккендетувге, өгін съйнав сумьсына сумьдырар

отырдыг. Qalqozсылар көрсилгиниң алдына қойды еки сыда 3 рет қозда-
тув мәселесин қойып отырмыз. Бул сәндеги сұмьсымыз нәтижесиз өмес.
Көзир бизде уздик сыққан мал саруvasьлықының 7 стақанырсысы бар.

Сериктиктің үгітисі Есенәліп ысықан тәсіријвәли адам, сериктик мү-
селери арасында көрсилік үгіт сұмьсын дүрәс қолға қойды, оларға пар-
тия мен үкіметтің маңызды қавлыларын тусиндіріп отырады, олар мен
әңгімелеседі, дәвәстәр газет оқыр вереді, сұрақтарғына савар вереді,
өздерин газет оқуыға ујретеді, епбек мајданындағы алдыны қатарлы
сериктик мүселерин қавыға газетине сазыр, веделин көтеріп отырады.
Partija документин авьстөрүв, partija сұмьсынның бир саварты кезени
болды. Бірақ бул сұмьстағы саварты кезен әр қасан осылай болуыға
тисіс.

Partijаның ујымдастырув көрсилік сұмьсы, коммунистердің қалып
билimin, саясы билimin көтерүв сұмьсы документ авьстөрүвдан ке-
јин бир сырыға игері васты. Бул саварты кезениң сұмьсы нәтижелери,
Әрине, әлде де кемсилік бар, Бірақ көзирги бар кемсиліктерди қойып, көр-
силік ујымдастырув, саясы тәрбије сұмьсын mejline сәуағары сатыға
көтерүвге күс салмақпыз. Саварты кезениң сұмьсы ес бир вәсенде-
мәв керек.

Көзир партијаға адам ала-вастав сұмьсы біте саварты mindetin бири.
Буған бүкіл партија ујымь болып аса савартылығ пен кирісті. Бул сав-
варты mindetti тек партија ісин сәуағары сатыға көтере отырып, tilektes-
тер қатарындағы адамдарды сәуағары тәрбијелеј отырып, партијаға түсетин
әр бир адамды нас васына тексеріп, биле отырып оғындайтмыз. Бул сән-
деги Орталығ партија комитетиниң қавлысын нақты дереккин биле сәуағары
сүзеге асыруымыз керек.

Нурьсър Ојалымқан

(Маңғыстау аспарт-
комитетиниң насқарысы)

Partija сұмьсын ујымдастыра билу керек

Маңғыстау ауданында партија документин авьстөрүв сұмьсы партија
ујымдарындағы бир сырыға кемсиліктердин вәтин асты. Соның арқасында, кө-
ringen кемсиліктер тузәтіліп, партија сұмьсы не дәвир қолға қойлды.

Partija документтерин авьстөрүв алдында менің күвстымдағы варлығ
ваставыс партија ујымдарында, кандидат топтарында декавир pilenyminin
қавлысы мен өлкелик, осылыстық партија комитеттери pilenymдериниң қавлы-
лары талқыланды. 1936-сылдың стақанырсы сы екендиги сәте тусиндірildi.

Қавлы талқылау сұмьсын биз арналы партија сълыстарында, саясы са-
вақтарда, қалқозсылар мен қалқозсы әжелдердиң қалы сълыстарында
сүргиздик.

Кејинректе, обкомның VI-pilenyminin қавлысына сәјкес, вүрғын сә-
ке коммунистерди өндірістин, қалқоздың қастарындағы партија ујымдарына
қосыр, қайта ујымдастырды. Көзир менің күвстымда 2 ваставыс партија
ујымь, 3 кандидаттар тобы, 3 сара коммунис бар. Булардағы 13 партија
мүселесиниң 12-си, 29 кандидаттың 28 документ авьстөрүвдан өтті. Бир мү-
се, бир кандидат басқа қалада оқуыда болғандықтан биздеги документ
авьстөрүвдан өткен сәуағары. Документ авьстөрүвдан өткендердин мүселік-
тен кандидаттыққа, кандидаттықтан tilektestikke тусингені, немесе пар-
тиядан сығарылауы болған сәуағары.

Mine, osь sьjaqtь ylgili isterdin vэri de partiya cუმьsьn dиrьstar, cоlqa doquvдьn arqasьnda cузеге sьqьp oтьr.

Partiya dokumentterin avьstьruv isi cеke kommunisterdin de vьsendlign kelerdi. Mьjsalь: „Peodosop“ qalqozьnda maide azьqtandьruv cუმьsьnda istejitin partiya kandidatsь Kovenop Aqmьrza cолdas dokument avьstьruvdan kejin ezinin mamandьqьn artьruvqa cьndap kristi, kэzir teqnikka oquvьn „cаqsь“ degen vaqa men vitirip cьqьp oтьr. Kovenop cолdas, qalqozcьlar arasьnda partiya men ykimettin maпьzdsь qavьlarsь tuvralь эngime etkizip turadsь. Osьndaj vьsendligni ycin avpartkom Kovenop cолdastь cоqarьlatьp, qalqoz vastьqьnьn orьnvьsasarsь etip, qьzьmetke cивerdi. Sol sьjaqtь partiya kandidati Sarsenop cолdastьn da vьsendligni dokument avьstьruvdan kejin artь. Ol kьpцilik cუმьsьna, partiya oquvьna vьsene qalьnasadsь. Sarsenop cолdas ta qalqoz vastьqьnьn orьnvьsasarsьqьna cоqarьlatьlьp dojьldь.

Sonь man qatar sajasь vilimin, cалpь vilimin, teqnikelik vilimin artьruvqa tьrьsprajьn kommunister de vьzde cоq emes. Mьjsalь, Dьjsenip, Navьzvajьp dejitin kommunister gazet alдыpьp oqьmajdь, aqьmdaqь sajasattan qavarьsьz. Partiya kandidatsь Bekcanop cолdas („Peodosop“ qalqozьnьn vastьqь) sajasь savatsьz. Cuvьrda Bekcanoptьn samootcotь tьndalqanda sajasь savatsazdьqь cөninde ezi kineli ekeni aпьqtaldь. Ol gazet, cөnalda dьr qurь cаздыpьp aloqanь volmasa, mьlde oqьmajdь eken Bekcanop cолdas samootcotьnda ec bir suravqa cavar vera almadь. Mine, Bekcanoptьn osьndaj sajasь savatsьzdьqьnьn, kereпavьlьqьnьn arqasьnda, ol vasqarqan „Peodosop“ qalqozь vabьq avlavдьn cарть cьldьq planьn 69 pur. qana orьndap oтьr.

Oц cаqa kuvьstьsьnda tilektesterdi tэrvijelev cუმьsь bir sьpьra cолqa dojьldь. Kэzir 4 vastavьcь partiya uьmьndaqь 28 tilektester tygeli men partiya oquvьna tartьldь. „Peodosop“ qalqozь cаpьndaqь vastavьcь partiya uьmьnda tilektester ycin acьlqan arnavь mекter var, munda 5 partiya kandidatsь, 12 tilektester oqьldь. I-II-toqsanda cоqarьqь 12 tilekterden 9 adamnьn samootcotь tьndaldь.

Tэlim-tэrbije cუმьsьn vьsendetip, aloqan partiya uьmьdarsь da cоq emes. Mьjsalь: „Qьzьl ezen“ partiya uьmьnda, I-toqsanqa cუმьsь planь cасalmaqandьqtan, qьluvat, revьral ajlarьnda birde bir partiya cьjьlьsь da, partiya oquvь da volmaqan. Partiya uьmьdastьruvсьsь Belonьja cолdas: „Kommunister avьlda volmadь, avpartkomnen nusqavсь kelgen cоq“ dьp qurqaq dэleldi soqadsь.

Sol sьjaqtь „Erэli“ vabьq zavьtьnьn partiya uьmьdastьruvсьsь Qozьvacaqьp pen propagandijs-Dьjseniptin calaqajьqьnьn partiya mьceleri Ajtqulьp, Amanepesip cолdastar эli sajasь savatьn cоja almaj cьr. Bular partijanьn ustap, progьrammasьn oqьqan men oqьna almaqan. Sonьn saldarьnьn 1-2 toqsanda oqьp ketken ustap, progьrammanь 3-toqsanda qajta oqьp cьr. „Erэli“ vabьq zavьtьnьn partiya uьmьnda kьpцilik cუმьsь da aqsavьlь, 36-cьl icinde эjelder cьjьlьsь tek bir qana etken. Bul uьmьnda komсомol cუმьsь da cоlqa dojьlmaj oтьr. Partiya uьmьdastьruvсьsь Qozьvacaqьp cолdas: „Komсомol uьmьdastьruvсьsь Tastemirip ajtqanьmьzdsь istemejdi, vaqьnvajdь“ degen kьke mьlсьn „dэlelge“ syjenedi. Qozьvacaqьp pen Dьjsenip cолdastardьn partiya, kьpцilik cუმьsьn qurьsь cьrgizvegendiginen „Erэli“ vabьq zavьtьnьn cарть cьldьq cosparsь orьndalmaj qalьp oтьr.

Qorьtьp ajtqanda partiya dokumentterin avьstьruvdan kejin partiya cუმьsьnda bir sьpьra kьpцikli cетistikter volьp oтьr. Biraq sonь men qatar cеke partiya uьmьdarsьnьn cუმьsь kemcilikten эli arьlьp kete almaj oтьr-qandьqь cоqarьqьp raktilderden acьq kьpinedi.

ВК (в) Р Ortabьq partiya komitetinin partiyaqa cаqa adam ala vastay

туғалы қавлысы өте-мөте тілектестер мен партия кандидаттары арасындағы тәлім-тәрбиәе жұмысын межеліне көтеріуді талап етеді. Біз ендігі жерде партия қатарын саяси жағынан да, қалпы білім жағынан да сағаты, соціалдық қиылы жұмысында өзін көрсеткен, коммунистік ісіне сын қана берілген алдыңғы қатарлы еңбекшілерден іріктер беруіміз керек.

Дәукеңор

(Қара—вұтақ МТС ның саясаттық жұмысын басқаратын директор орынбасары)

Әр бір коммунисті алды мен стақаньрысы болуы керек

Партия қауымымыз тексеріп, тәртіпке салуы жұмысы Қара-вұтақ МТС-нда көңілдегідей өтті. Бұл жұмыс коммунистің іс-ідеја саясаттық білімін қалпы білімін көтереді, белсенділігін арттырды.

Біз осы күні дакумент ағыстыруы кезінде асылған кемістіктерді жоюға жұмыс кірісіп отырмыз.

Қара—вұтақ МТС-ндағы бастауыс партия ұжымында не ғалы 10 коммунисті бар. Бұлардың 6 ны мүсе, 4 еві кандидат. Сол сыяқты МТС қарамағындағы серіктіктерде бір бастауыс партия ұжымы, 3 кандидаттар тоғы бар; бұларда 10 партия мүсесі, 14 партия кандидатты тұрады.

Міне осы коммунистің дакумент ағыстыруыдан бұрын, 3-еви сағатысыз, екеві саға сағаты еді. Дакумент ағыстыруыдан кейін МТС-тың өзіндегі сағатысыз қана саға сағаты коммунисті МТС қағынан асылған сағатысыздар мектебіне үнемі қатынастырып, сағатандырыды. Ал, арналы сағат асуы мектептері жоқ серіктіктерде сағатысыз қана саға сағаты коммунисті бірінсі басқыс ауыл мектептерінің мұғалымдарына бекітіп, солар арқылы қат танытыды.

Соны мен қатар коммунистің іс-ідеја саясаттық білімін көтеріуді қызуы қолға алды. Партия оқуы біздің ағдамын қергілікті қағдайына қарай ағында 5 рет, ұдайы мен өтіп отырады. Коммунистік білім дәрежесіне қарай екіге бөлініп оқыды. Кандидаттар үсіп асылған бір мектеп, бір партия тәртіп мектебі бар. Партия тәртіп мектебінде оқытып коммунистік оқуыға дайындап, конспекти қасап келеді. Бізде саяси оқуы қонінде кемсіліктер болмай қолған жоқ. Кей бір қолдастар оқуыға дайындамай келіп қырды; себерсіз оқуыға қатынаспавысыды болды. Міне мұндай тәртіпсіздік партия сыналысында талқыланп, жеке қолдастарға өзара сын арқылы кемсіліктері көрсетіліп отырды. Соны қ арқасында тәртіп жұмысы бір сырыға ауыстылды, коммунистік партия оқуына ынасын қағылы салатын болды.

Қазір бастауыс партия ұжымындағы коммунистің 22 сі өкілік, оғыстық-газетерді, 7 еві „Ауыл коммунисті“ қоғалып, 3 еві „Қазақстан болсевігі“ қоғалып қаздырып алып оқыды.

Қара—вұтақ МТС-тың өзінде қана оғын қарамағындағы 2 серіктіктердегі бұрыс бар, қавыға газеттері сығарылып тұрады.

Бастауыс партия ұжымында партияны қалпы сыналысы, план вождасы, ағына екі рет өкізіліп отырады, бұл сыналыстарда партияны қолғақты отыратынын мағылды қавылар талқыланады. Сол сыяқты партияны кезексіз сыналыстар да қағылып, ол сыналыстарда, белінен арналы адамдар арқылы партия отыратынын мағылды қавылар дағыстар оқуы жұмысы

волать. Съзнальстарға коммунистер тыгел қатынасады, бирли қарым келмей қалғандағына дереу кезекті съжылыста сара қолданылады. Съжылыста 1-2 мәседе қана қаралады, съжылыс вақыты 4-5 сақаттан узаққа созылмайды.

Ваставыс партија ијьмдарында 25 коммунистеке нагрыске берилди. Булар әжелдер арасындақы, комсомол арасындақы, тилектестер арасындақы қумьстарға басшылық етеди, қызы бурьс қумьсын басқарады, қавытқа газеттерин сьқарады, тилектестерге, сериктик муцелерине давьстар газет оқыр береди, мал сарувасылықын өркендетуьге көмектеседи. Партија съзнальстарында алқан нагрызкasin қалай орындар қыргендиги қөинде коммунистердин вајандамасы тындаыр отырады. Сол сыяқты ваставыс партија ијьмдарында жеке коммунистердин самootcottын тындау қумьсы кен өртіс алып отыр. Бул самootcottа көвине жеке коммунистер өздеринин қалпы билмин, ијдеја сајасаттық билмин көтерувге қандај сара қолданыр қыргені тексериледи.

МТС тақы қана серикликтердеги жеке коммунистердин бир улкен кемсиги—өз өндіріснин қумьс теқнијкасын қақсы билмейди. Өндіріс теқнијкасын қақсы биліп, қумьс нормьсын артқы мен орындақан 3-4 ақ коммунист бар. Биздин кезектеги міндетиміз—коммунистерден стақанырсыларды көр сьқарув болыр отыр. Сырында өндірісте, екпріндіктің улгисин ен алды мен коммунистер көрсетуви керек.

Партијаға қападан адам ала вастав қумьсы визге қаварты міндет артыр отыр, ВК(в)Р орталық комитетинин бул қөиндеги нусқавын мултисиз орындауымыз керек. Қалпы сериктик муцелеринин, тилектестер мен комсомолдардын ен тандамалыларын қана партија қатарына алуымыз керек. Партијаға адам алуыда науқансылыққа, қөні қаравылыққа қарсы қыресіп, революцісизалық қылақылықты мејлнсе қуысетуви керек.

Кемсигимизди тыгел қојыр, бар тағысты вајанды етув, қана міндетті ојдақыдай орындар сьқарув—мнн биздин алқа қојыр отырапымыз осы.

Сақарып

(Пасладар авдандық партија комитетиниң нусқавысы)

Негизги вувьн—ваставыс партија ијьмдары

Мен көвине ваставыс партија ијьмдары мен истесемін. Вақытымызды, қызметимнин көви өз увсәскемдеги ваставыс ијьмдарда волать. Менін увсәскемдеги 14 қалқозда 4 ваставыс партија ијьмы, 5-көндьјдәтат төвь, бир несе дара коммунистер бар. Бул ијьмдардақы қалпы коммунистер саны 50, онын ичинде муцеси 23, көндьјдәтәт 27, бул коммунистердин вәри де қалқоздарда өндіріс қумьстарында истейди. Коммунистердын арасындақы бирли-қарымды қат танымајтын Бердықосып, Сајқалыяр, Қажьмқаныр, Мустарып, Львғајыр сыяқты коммунистер партија велетин авьстырув устынде сауатсыздықтары мулде қојды. Қазірде увсәскеде сауатсыз коммунистис қоқ девге волать. Қалқоз өндіріс қумьсында истейтин коммунистердин қалпы билмдерин көтеруу, олардын өндірісте вәсенділігин арттырув мақсаты мен „Қызы-қоқам“, „Тилекте“, Толымбај“ қалқоздарында қалпы билм берити мектеп ијьмдасы. Бул мектептерге увсәскедеги барлық коммунистер тартылып савақ қыргизиліп отыр. Сајазы оқув қазір барлық қалқоздарда қыреді. Саваққа вурьн қатынасыр қырген коммунистердин тең қарымды қат танымајтын. Сондықтап олар сајазы оқувда лексја тындақаны болмаса

vetteri men kitaptan oqıj alımaıtında, sajasъ savaqqa daıyındıqsız keletin. Osъ sьjaqtъ etken cыlqъ sajasъ savaqta bolqan kemcilikterdin cоjıluvъ men ystimizdegi cыlqъ sajasъ savaq ete qъzьqtъ cыte bastađь. Savaqqa 42 kommunist, 9 komsomol, 3 partijada cоq adamdar ne varъ 65 adam qatъыр cыр. Sajasъ savaq ystinde kezdesip atьrqan kәzirgi bir kemcilik qazaq tilinde sajasъ oquv kitaptardьn azdьoъ sana keј bir Osranьp, Qulьvajьp sьjaqtъ propagandьsterimizdin sajasъ oquvoja daıyındьqsız kelyvleri voladъ.

Partija veletin avьstьruv ystinde tilektester tovbъ 5 cerden qurьlьp tilektesterdin cалpъ sanъ 30 qa cetti. Bulardьn arasьnda kәpcilik cумьstarъ cыrgizilip varide еđ aldъ men qat tanьmavcььqtarьn cоjıuv ycin sayatsьzdar mektevine oquvqa taftьldъ. Tilektester sajasъ savatъьzdьoъn cоjıuv ycin kommunistermen birge sajasъ savaqqa qatьnasadъ.

Sonqъ kezderde uvcәskedegi tilektester tovbьnъn ez-alđьna cьjьlьstarъ caqrьlьp partijanьn qavьl qararlarn talqьlandъ. Tilektester arasьnda cумьs istevgе belingen kommunister oјdaqđaj cумьs isteј alqan cоq. Sondьqtanda tilektester kәpcilik cумьsьna tygel tartьlьp, qalqoz әndirisinde velsendilikterin arьttьra alımaј keledi.

Bastavc partija uյımbъ, kondьjdattar tovbъ cоq bir nece qalqozdarda dara kommunister var. Bulardьn arasьnda partija kәpcilik cумьstarъ ete nasar, bul cәnde avđandьq partija komijtetinin еđ sonqъ bolqan plenymi kemcilikterdi atar korsetip olardьn arasьnda isteletin cумьstardъ ajьbьqca kәrsetken edi. Bul әli kunge deјin avđandaqъ qaj uvcәskede volsьn tolbьq cыzege azьp oьrqan cоq. Buqan menin uvcәskem dәlel vola aladъ. Ceke kommunister arasьnda birđi-ekili cьjьlьstar etkizilgeni volmasa, kәrnekti cумьs istelmeј keledi. Bul kemcilikterdi avđandьq partija komijtetinin plenymi kәrsetkendeј, etip, cоjıuvoja kyc salьndъ.

Uvcәskedegi qalqoz әndirisinde isteјtin kommunisterdin cумьsqa velsendiligi artьp, bir necevi vasъ qъzmetke cоqarьlatьlьp qоjьldъ. Cалtavaajьp, Ыvadьldьjьn, Erkimvajьp, Qulьvajьp, Boskenip, Ыsqaqьp, Nurqalьjьp, Әlcanьp sьjaqtъ kommunisterimiz avьldьq orьndaqъ qъzmetke ciberildi. Bul әrijne tәmengi orьndarda isteјtin kommunisterdin ilgergi qъzmetke cоqarьlatьlьp qоjьlulvarъ, olardьn eskendikterin kәrsetedi.

Uvcәskede partija cумьstarьnъn durъs cоlqa qоjьlьp, kommunisterdin sajasъ avьl carьvacььlq navqandarьna tolbьq qatьnasqandьoъ arqasьnda „Qъzьl-qоqam“, Tilektes „Karlmarkis“ sьjaatъ qalqozdarьmьz carьvacььlq caqrьnan пьqajьp, sajasъ carьvacььlq navqandarьdъ der kezinde orьndap keldi. Bul qalqozdar ondaqъ kommunister ylgili cумьs istegendikteri men vukil uvcәskedegi vьlajьq qalqozdarqa әnege vola bildi. Partija cумьsьnъn еđ negizgi buyьnъ da, cavarъ uvcәskesi de bastavc uյımdar. Bastavc uյımdarda vasъьlq cумьsъ ajьbьqca boluv керек.

QAZAQYSTANDA REVOLYTSIJA TARBIQB ÇÖNİNDE

Момынов Р.

Qalyq eri Amangeldi

Patsa ykimeti qazaq qalqyna k€rine zorlyq qylyp, ony saqsy €erin, tucsy suvyn, orman-toqajyn tartyp alyp, €zderin tay-tasqa, qum-€elge qamad€. Mal men kyn eltken qazaq eliniñ mal €risi tarald€. Pristor, €enevnikterdin ozvyllyqy, qyjanať sekten ast€. Qazaqtyn „malnan qutlyq, vasnan zlyq“ ketpedi. Zorlyq-zomvyllyq, para-zand€, €old€ is volyp sanald€.

XIX-qazyrdyn ajaqyndaqy salnyp volqan Sibir temir €ol€ men Orlyvor—T€cken temir €ol€ qazaq dalasynyn alde pese mly saqym €erin kesip €tkennen kejin qazaq dalasyn otarlay €umys kyn sanap kysseje tysti.

€alqyz 1899-€yldyn ezinde Qostanaj yjezinen (Torqaj ovyllysy) 500 mly desetijne €er alynqan. Tucsy—suvyn, qunarly-€urajly €erin aluvyn bul Torqaj ovyllysynda €yl sanap kysseje bergen. Ondaqy patsa ykimetiniñ sajasatly Torqaj ovyllysyna orly ren qazaq orlystyn qulaqtatyn ornalastyp, ezine tyjanaq €asamaq edi.

Resejdin €sker-peodallyq ymperjalizmynyn otarlay, €zip, qul-daluvyna €ydamaj qazaq dalasynnda da „€umysy qozqalys men vajlanys ul vostandy qozqalys k€terilgen“ (Lenin). Revolytsiysy partijanyñ €sir vara €atqan €reketi qazaq dalasynnda aralap ketti. Torqaj, Orlyvor, Admola ovyllystaryndaqy qalyq icindegi ygit-€ilerdin ygit €umysy €urlyñ sanasyn €jatyp, €j tavqyzdy 1905-€yly €ergilikti €kim-poliysiya orlyndary:—qazaq dalasly tym tyly€yzyda nyp ketti. Eger bulardyñ arasynnda dyrbelen vola qalsa ony vasuvqa €ajav €skerimiz qolajlyz, atty €sker yjmdastypuv kerek volady-€ep qazdy.

Bul kezdegi qazaqtyn €ana tuvyp kele €atqan bur€uvaziyasly men €yqandary t€nkerisil orly proletartjatyñly qozqalysly men de patsa ykimetiniñ otarlay sajasatlyna qarshlyq €asaqan qazaq buqarasy men de vajlanysa almad€. Olar patsa ykimetine qarshly vatyl qyjmyldavqa ajaqyn vasa almad€. €zderiniñ tartlyq mydesi buqara tilegine €at volqandyqtan bular men birgip, ol buqaranyñ t€nkerisil kysine sene almad€, €lar tek patsaqa, genral-gubirnatyrlarqa arly (petitsiya) €azyr, aqsa €yjnar, kisi €iverip €atty. T€ndikti t€nkerisilidik €ol men emes, €alylyp €alvanylyp, kelisim €asav €ol€ men, surap almaq volda.

Amangeldi bul kezde tolyq er €etken €igit. Orlystyn €enevnikteriniñ otarlavyna qarshly, qazaq vajlarynyñ zorlyq, zomvyllyqyna qarshly €sir, €rcip kele €atqan talas, tylystyn tuvyn k€tere, qalyñ buqaranyñ icinen €atyp €yqqan Amangeldi volda.

Amangeldi Torqaj yjezi, Qajdavyl vollysy, Qyrcaq icindegi €siz turyqm—Begimbet ruvynan, arqy atasly Byman Kenesarynyñ T€lengiti, 1836-1846-€yldardaqy Kenesary soqlysynda €lgen. Orly €skeri, Kenesary soqlysyn €engen son, soqlysqy qatnasqandary talap, €avyp—€aly€qanda Begimbet ruvyna istemegeni volmaqan.

Amangeldiniň öz äkesi Ýderbaj qara qasqa kedej, emir vojsy wajdyň waqtasyň bolyp kyn eltken. Amangeldi 1877-çyly tuvqan. Äkesi 7 çasynda ölgen. Kedejliktiň tyrlı qyjyň-qystav azawyň wasyňan tygel etkizgen. Amangeldiniň aqasy Bekleppergeren ustalyq pen kyn eltedi. Amangeldi 15 çasyňan wastap Tavvaj degen wajda çalsylyqta çyrdı, çasyňan aq rısyq, etkir, qasyly alysqannan alyp soqatyn, atqada taqymy myqtı elgezek bolady. Çojdyň sawyň ögip, aqylyň wasqanlyna ici rısyň uatrajdy. „Maldyň çamanly çoj, malınyň çamanly çojy“ deydi eken.

Amangeldiniň yç öyl çyrgen çal aqasyň Tavvaj çalqyz arlyq, çotly qozdy çojdy ägen beredi, Tavvajdyň bul çalylyna, awyry çyzymetine çydaj almaj ırsyň, tewelesip, wajdyň bir atyň minip, Amangeldi qasy ketip, yjge watsam Tavvaj ustap alady der, çotqy Oraz degen alystaq çam aqajylyna warady. Sonda walyň, tav eckisin aylap, ançylyq pen kesip etetin Kedelbaj balalaryň degen aqajynda yç çigitke qosylyp, ançylyq kösiwne kirisedi.

Tavvaj Amangeldiniň çecesi Qalamrızqa walyň kynde at ojnalyň, çamçylyň yjlyň, tyndigin sawap çamly wermegen son, aqasy Bekleppergeren Tavvajdyň tizesine çydaj almaj, inisin izder çyqyň, Orazada kelip, Amangeldilerge qosylady. An aylap çyrgeninde eldin Quspek, Tavvaj syjaqly wajlaryň men talaj reň ajqasyň, es çajıssyňan çenle çojmady. Kez kelgen çerde öctesken wajlaryňan kek alyp oırady. 20-25 çastar çamasyňa kelgende Amangeldi qasyly, myqtı, wetine çajırajly etkir, mergen oıly-sawyly çigit bolady. Patsa ykimetiniň, çergilikti wajlardyň, çenownikterdin çyuyınen, tepkisinen wolyň ıza kernegen, Amangeldi aculy teweles, ırs çançal woloqan çerde kedejlerdi ertip alyp, öcikkenin çalyň toptyň icinde masqaralar, mert çyň ketetin boldy, ete-mete Amangeldi wolyň-wijlerge çarsy bolady. Elden artly çamat, çylyň çyja kelgen awlyňajlardy, çay „bitirip“ çara alyp çyrgen wijlerdi, ögödnikterdi talaj sawap çuylyň, çiberetin, Amangeldiniň közin çojmasa, eldin myrzalalylynda, waj wolyňstarylyň da aldyňan çylyň, öcetine koldenen tura beretin boldy.

Amangeldi 1908-çyly 27-maj kyni säske waqly çarmenkege çara çatsa, Torqajdan çep alyň emes bir çalyňa ogorodlyň çasynda bir çazaqly ögli ogorod çarawlylylynyň wırewi ölime çylyň ıryň çatady. Sol çerde Amangeldiniň wastawlyň men çamlyndaqly çazaqtar Çijekop degen körestin, aqas çojmasyňa çaylyň, ijesin öltirip, çojmadan çoldaryňa tysken syrdawly dejsin we, çalke dejsin we weryň alyň ögli ykimet ogorodly çawady. Çarawly komandylyň ölime çylyň ırady, yjlerin çolajdy, çolap wolyňqan Koldırop degen bir muqalyndy öltiredi. Bularqa çarsy kele çatqan poliıtsiya öfretinlyň nasaligine ümıylady. Çamaly wolyň-wijlerdin çudajly des weryň Amangeldini ças çylyň, 40 çazaqly tutqylyň alady. Ög çajıssyňan ög stok pen kesedi. Amangeldini Tavvajly çar, Quspegi çar, çari çosylyň 3 çyly çyrymege çalady. Biraq, Amangeldiniň çigery wıqan çasyňajdy. 1912-çyly Torqaj öwlylyndaqly woloqan acarylyly çozinde öwlylystaqly çazaq enbekileri de, ölyň kresçijandary da çolqındana wastajdy.

El ösynda çylyň myjesylydanlyň, çolqındanlyň çozajly çatqan kezde Amangeldi syjaqly „Sotçar“ çan çergilikti ökimderdin de, wajlardyň da çutlylyly keledi. Torqaj, Qostanaj, Kekeretav sotçaryňa wijlerdin çoly çojlyqan „prijborlar“ lek-legi men tysedi. Sot çenownikteri men adwakattarqa çylyň çujelady.

Amangeldiniň soqly sotly Kekeretav yjezinde „Sawmal-köl“ çalasynda bolady. Amangeldi çylyň çyrymege çaldanly çaldanly Çeleni, Petırgatqa çarady. Sondaqly çylyň alyň çajıqan eskertkiçeriniň icinde „patsanyň bir ajqa alalyň, 20 myň som eken, çylyň 140

тың сом. Сонда Ресејде бидан артық вај варма екен сірә? Өзиниң уј-теринен басқа, әкесинен қалған уји 1040 екен. Мунса ујди қайтеди екен сиркин"-деп қазған.

Романыртың қайсысы қай сып ратсалық қылаптың, қай ратсантың ту-сында қазақтың қай сәри алыңандықтың, ол сәнде қай ратсантың не де-генін, қандай саясат қойданғаньр қазыр алған. I-Petir тувралы „орыс-тың қавқа сақалың кызер, кижиниң бәсамдаған адам екен. Petirборды салған осы екен“ деп қазған. Буртың қатты сала билетін Амангелди сәвдегерлердин пиркәсиктеринен еркине қоймай, сугар қазыр, ујреніп өз ојлағаньн қаза алатың болыр, қолына алқас темір қаламды сол Petirбор-да устайды. Елдегі вај мен вијлер: Амангелди енді келмеске кетти, тыр-медесирийди деп қатса, Амангелди ел аралар, сәг көрп, бсылыр бир сь-рыға мәлимет алыр елге қайтады.

* * *

1914-сылы басталған империялистик соқысы тусында қазақ елнің бу-тылық сәрин алыр сатуы, буртыңьр тамат, сәвдндар шылај турылы оның устине сәнадан тырты сәвдндар, соқыс сәвдны і.в. көвејіп кетти. Соқыс райдасына айнап, тырты сәвдны, „ерикти сәрдем“ мал, тері, кижиз ујсыяқ-тыларды еіксиз сәйнап, малдарды сив тегін алу әдетке айналды. 1915-сылы сәлқыс Вақсај воіырынап (Тогқай овылысы) 1000 нан артық ат алың-қан. 1916-сылдары оданда күсејіп кеткен. Осы авытрапықтың вері алыр мен қазақ кедәјлериниң мојнына тускен. Қазақ еңбекчилерине, әсіресе, ед авыт ијгені родвот болды. Алыр ауданнан сојыр сол војына қазына сугин тасу қазақ елн тыјтықтар, сарувасылықтың сүдетіп, әвден кы-зелтті.

„Сәна колониялар алу үсін, басқа ултырды қулдырға тусыру үсін империялистик соқысқа қатнасқан Ресеј ратсалық, онысы да сәктен тьс авыт воіыр отықан ул сәна колония қулдырғын он есе күсејтті.

Ратса үкіметі Қазақьстанда қазақ еңбекчилериниң сәрин уст-устине ала берди, қа-зақ еңбекчилерин қиможа, сәлге ајдар с-қарды, империялистик соқысқа байламыс алыр-салықты көвејтті, соқыс керегине айнап салық сәлатды, „тырты сәрдемдер“ сәй-пады. Қазақ еңбекчилериниң малың, тері-терсегін, кижиз, кижиз ујн қазнаға алыр. Соқыс нәтижесинде астық вақсаы 1915-сылы ақ 2-3 есе арты, сәј қантына вақсаы 5-6 есе арты, бир сьрыға азық-тылік онанда қымбаттады. Ақсаыны қаны кып сәнар ке-миди, туртысқа керек заттар бирден бирге қымбаттај берди. Бүкіл Ресејде, оның ісін-де Қазақьстанда азық-тылік спекулациясы күсејди.

Соқыстың варлық авытмалық сүмьсылар мен қара саруаларға тусты. Соқыс нәти-жесинде өнерлі кәсіп буылды, авыт сарувасылық пәсарлады, транспорт пәсарлады, астық күсејди. Бүкіл елде революциялық қозғалыс күсејди.

Толқай піскен ана соқыс нәтижесинде тез күсејген революциялық крйзе, езіл-ген ултыр еңбекчилері арасында ратса үкіметине қарсы паразылық күсејди. Бир сә-қылған езілген ултырдың сәданы ситті, екінсі сәқылған“ қалықтардың авықлысына“ есігіндегі киттин пәсарлағаны, қаттырақ қыжылдар күс сәлса, мунан бир сәла қы-луға долатын сезилди.“

(Қаз. М. Л. оылым зерттеу институтиниң 1916-с. көтеріліс тувралы тезисинен).

Қазақьстан мен Орта Азияда 1916-сылы ујн сарлық војылыса „вирга-таналарды“ қара сүмьсқа алу қаварынап кейін буртыңьр паразылық астық қыралды көтеріліске айналды.

Қазақ еңбекчилериниң қуралды көтеріліс сәсақан үлкен бир ордасы Тогқай болды. тоғқай овылысының генарал гуверанты Эверisman 1916-с. кызіне сәқы Тогқай овылысына келіп, соны сәқруына кеіе сәтқан қалық „сәнарал келсе сәп ала да“, әвел 19 вен 31 дн арасындағы қырыс сәсымызды алыр, содынап 31 мен 34 дн арасына алыр, елдин сә-ны алыр емес пе деп сүвласыр келди.

Тогқайдың воіыс-вијлері тилмас-тәрелері, байлар, қоса-молдалар ақ ратсантың буртыңьн отындауға кірісті. Сүртты сьјыр, Евартман қасына

он уо воһьсь, суз қаралы вји, молда ақсақалы бар, ујез вастықь Гагыр пен Қанаралдың қақықыс тилмасы Байқадан Қаралдың бар, вәри қалы тоқты көндіріп, қигит алмақ boldь. Eversman сөјлер, сөзин Қаралдың авдандь. Бірақ қурт қанарал, воһьс вилердин сөзине қулақ қойған соқ қайта қанаралға қарсы сөз айтқылар сықты.

Қалы тоқтың сүрегіндегі ојын, сол тоқтан қалып сықыр айтқан Амangeldi Ыманор boldь. Ол қанаралдың қақ алдына барып—...бірде адам бермејмиз! Керек болса ақ патса өзі соқыза берсин! Осы віз қорқақанда кимді, нәни қорқамақпыз? dedi Amangeldi, Қанарал;—патысь, сөрди дегенде—Байақьдан бергі алған сөримизді қайтарып берсе қорқар көрег едик...Ол сөрди алған патса өзін өзі қорқар алын деп тап-тап бергенде Amangeldi boldь. „Bermeјmiz“ деген ким? Бул қандај қалы сыққан, ер еді деп қалы қурт, Amangeldiнің атын лезде аспанға көтерді. Воһьс, вилер вьлај қалып қойды, қалық Amangeldiнің артына ерді. Осыдан вьлај қарай Amangeldi вастаған қалып вугара мен патса әкімдері қанарал, воһьс, вилердин, ақсақал, вайлардың арасы асыыр, тартыса, асық кетериліске айналды. Торқай далаһың, 16-сылық патсаға қарсы шы кетерилісі өрттеј қавлар, қалып аспанға кір ақ сықты.

Елдің өз вети мен қигит бермејтинін көрген ақсақал, воһьстар қуртқа виг ај кеңілік сұрап алдық, патсадан ізденеміз деп, қурттан ақса сыыр, сөм қылуға кірді. Торқай ујезіндегі қалқыз Қарқалы овьһьсһың өзінде 40 мың сом сынар алған, Ырыс ујезинің Вақсај воһьсһода тундік васы 10 сомнан сынаған. Тилмас Қарақыр, атқа минер—вайлар Котиватыр, Тоққосың, Токіңдер Ретірвортан ізденеміз деп, елді сөм қылады. Екінсі қақынан воһьстар тизім қасар, вайдың 25 деги валаһың 45 ке сықарып, кедейдің 15 қастақь валаһың 25 ке сықарып, параны сүв дай сарығыр, аз куннің ісінде воһьс-вйің де, тилмасы да вәри де мынды ајдаған вай воһьр сыға келді. 1928 сылық ірі конрескеге Ілген Торқайдың Қаралдығы, Омьһың Авдырақышыр Султан дегендері вайлықты осы рйіом сыы еркеклердің „көзіннің қасынан“ сынар алған еді.

Amangeldi, патса кеңілік берді, ізденеміз деген ақсақал, вайлардың сөзине қарасы сықты, бул өтірік алдав сөз, қур текке сөм волаһың деп қуртқа үгіт таратты. Алқасқы кезде „сүйіңіге“, „сақыһық“ қаварқа“, „кеңілік“ ке сенген қурт қолындақы ватын беріп, савыыр қалды. Бірақ бул савуыдан тук сақыһық волмағанһың қурт кейіннен көзі көрді. Amangeldiнің айтқанһына әвден-үжьды, воһьс, вилердин алдағанһың тусинді. Енді ајайтын қан қалмады, патсаға, оһың атарман-саварманһың воһьс вилерге, оһың тилкестері вайларға қарсы ыза-кегі қайнады. Қолға туссе кескілер өлтйууге сындар кірді. Осы қызған қалық толқыһың вастауыс қалықтың ватығы, ең сүйікті адаһың—Amangeldi boldь.

(қалқысы кетер санды)

Qazaqystan komsomolnyñ tarıjıq vırmalan- vasyñ

(Qajırnazarı çoldastıñ maqalasy turaly)

Çaqynda, Qazaqystan komsomolnyñ 15 çyldıqy men vajlanıstı, Sı-
Qajırnazarı çoldas „Ауыл коммунисті“ çornalnyñ basqarmasyna esikki
iretinde me, volmasa eskiden este çalqan әngime iretinde me, әjtevır vır
maqala çiveripti. Maqala çornaldıñ 9-10 sanyna vasylyr çyqtı.

Qajırnazarı çoldas ol öziniñ mundaı maqala çazıvyna ne sever
volqanly vılay vajandajdy; „Qazaqystan komsomol uıymnyñ irgesin qa-
lasqan komsomoldıñ eski çyzmetkeriniñ vırı volqandıqtan Qazaqystan
komsomol uıymnyñ tarıjıq çenindegi keı vır maselelerdi çazyr, çastardı-
tanıstırvıdy maqul kerdik“ deıdi.

Qajırnazarı çoldas maqalasyñ vıs çaqynda „Qazaqystan komsomolnyñ
Orta Resejdegi komsomol uıymnan ösyv çana ilgerilev çeninde көр әjrtımas vır,
yjitkeni, revolytsıjaqa dejin Qazaqystanda komsomol uıym vıolqan çoq
(astıñ sızqan vır—Ө. Ә.)“ deıdi.

Сында komsomol uıymnyñ uıym volıp атақ алаqan, vasyñ çıraqa-
лы өктөvır revolytsıjasynan kejin vıoldı. Ol çırtıñ vırine malım. Öктөvır
revolytsıjasynan vırıñdy çerde vıkil elimizde vıolsyn, оныñ vır çaqynda
Qazaqystanda vıolsyn tyrlı çerlerde çastardıñ revolytsıjalıq uıymdarı vol-
qan. Olardı volcevıktier uıymdastırtıp, volcevıktier basqarqan. Vıraq olar
vasılyqynda, ortalyqynda vır çerde volatıñ vırıkken-tıtas uıymqa әjnalma-
qan volatıñ.

Sondıqtan da Qajırnazarı çoldastıñ „revolytsıjadan vırıñ... volqan
çoq“ деп отыраqan komsomol uıym emes, ol әjrtıp отыраqan revolytsıja-
dan vırıñdy çana revolytsıja kezindegi revolytsıjasy çastardan çıralqan
odaq, top, yjimeler sıjaqtı revolytsıjasy uıymdar көrinedi. Qajırnazarı
çoldas, sıjıp, vırıñ qazaqystanda çastardıñ revolytsıjalıq uıym volqan
çoq деп отыр.

Bul pikirdiñ nege soqatıly, bul pikirdi сықартып отыраqan çyjsynnyñ
qajdan сықартып çana neñi negizge alatıly vırzge әjdan-алық. Bul partıja-
lyq pikir emes. Alda qasın astarı асылаqan pikir. Bul pikirdiñ typ tamırtı
konırevolytsıjasy alac-onda men ıltıydardıñ revolytsıjaqa çarıs çyjsy-
nyñ vırıñ сықарты.

Ал, сында ne volqan еді? volcevık partıjasy uıymdastırtıqan revolyt-
sıjasy çastar uıym qazaqystanda өктөvır revolytsıjasynan vırıñda vol-
qan. Tarıjıq dekyumentter mınıñ tolyq дәleldeıdi. Oндаı uıymdardıñ vırı,
revıral revolytsıjasynan kejin uıymdastırtıqan, Әvlıje-ataдаqь „revolyt-
sıjasy Qazaq çastatınyñ oдаqь“ degen uıym volqan. Ol uıymnyñ pro-
grammasıñ vırinci tarmaqь mınanь әjıadı. „Monarçıjanyñ qulatqan
revıral revolytsıjasy Әvlıje-ata yjezindegi ykimettiñ taqьda sol patsa çe-
nevıktier men çergilıktı оныñ sävdegerleriniñ qolyна vırıdi. Osındaı ele-
mentterden çıralqan vaqьtca ykimettiñ çergilıktı komısteti Qazaq çırtı-
na teñdik vırıvıdıñ онына, olardı ezyvıdi qazaq çırtıñ çoqaltıvıdy özde-
riniñ alдына mındei etip çoırtıp отыр“ deıdi.

Ol uymnyñ aldına qojqan mindeti: „... Patsanyñ volostnoj starciynalaryna, vajlarqa, sonь men qatar patsa qolyn saqtajtyñ qaldyqtarqa qarsь... varlyq kysti salyp kyresyñ... Qazaq qastarynyñ arasynda bul alqa qojyqan mindeti kim de kim vizatyñ bolsa, Qazaq qalqynyñ qyzyqyn satyp ketetin bolsa, solarqa qarsь aяnbaaj kyresyñ“ bolqan.

Qerilikli bolcevik uymdaranyñ bastavь men revolytsijadan birin qana oьktavir revolytsijasь kezinde, oьь kynji qazaqystannyñ jiri qalalarynyñ birinde derlik, revolytsijasь qastardyñ yjimeleeri, toptary, Odaqtary qurlyqan volatyñ (Oral, Semej, Aqmola, Orda, taqь vasqa qalalarda). Ol uymdardy bolcevikter uymdastyraqan. Oлар pomescikterge, qulaqtarqa, vajlarqa qana oьylardyñ ykimetine qarsь kyres cyrgizgen. Oлар „patsa qolyn saqtajtyñ qaldyqtarqa“—alac-ordaqа qarsь kyres cyrgizgen.

Oьь kezderde alac-orda partijasьda tyrlice: „qojqan“, „top“, „yjirme“ degen alaqtar berip birsuvalyq-ultcy qastar uymny qurqan. Bul uymdarda kəvine vajdyñ, qulaqtyñ balalary bolqan.

Revolytsijasь qastar uymь bolcevikterdiñ bastavьda arqasynda alac-ordasylarqa qarsь, olardyñ qastar arasynda qojqan kontrerevolycsijalyqь qralьna qarsь belsene kyresken. Alac-orda uymdastyraqan birsuvalyq-ultcy qastardyñ uymьna qarsь belsene kyresken. Oьь kyresi arqyь keь ceridegi alac-ordasy qastar uymny taratpа qibergen volatyñ (Bəkejde, Qyzyqarda taqь vasqa cerlerde).

Qumetti „tarlyqьsьmьz“ Qajьrnazarь qoldas „komsomol uymnyñ tarlyqь cəlindegi keь bir məseleledi“ teris qazьp, qastardy teris silteydi. Ol əzinin maqalasynda birin qana revolytsija kezinde bolqan bolcevikter uymdastyraqan revolytsijasь qastar uymь tuvralь, olardyñ revolytsija ycin cyrgizgen erlik kyresteri tuvralь... qumqan avzyñ asrajdь!

Munь otlyra ol vastan ajaq, alac-orda uymdastyraqan tyrlice birsuvalyq-ultcy qastar uymny termeler, solardyñ tarlyqьny mejlince cətkize qazady. Syjte oьtyr, əlgi əzderi dььqtan-acyq revolytsijaqa qarsь bolqan vajcy qastar uymny balaqattar, olar revolytsijaqa qarsь istedi degendi dəleldejin dep maьqara volady. „Bul uymdarda, deydi Qajьrnazarь qoldas—enbekiler tavьnan cyqqan men keь bir aldanqan qastarda alac-ordanyñ sonьnan keti... revolytsijaqa dejin alac-ordaqа qarsь taralyqьtaj komсомol uymь (taqь komсомol dep oьtyqanьny qarasy!) bolqan coq, tek keь bir cerlerde qana qazaqtyñ oьquvy qastaryny yjimeleci qana volds“ olardyñ əzide „kəvine missijoner mektepterinde volds“ deydi.

Syjtir Qajьrnazarьtyñ qorlyndьsь Ortalyq Resejde bolqan cymьs, ol əzince bolqan cymьs, al, „Qazaqystan artta qaldь. Berekesiz qara caruvasьlyqь qana volds. Əlevmettik, ekonomijke qatьnastary mejlince tomen volds. Ənerli kəsip, ulь proletarijatь bolqan coq“ degenge soqady, olaj bolsa Qazaqystanda alac-ordasy, ultcy uymdardan vasqa ec qandaj revolytsijasь qastar uymь bolqan coq, qazaqystandyq edbekci qastar arasynda ec qandaj revolytsijalyq cymьs bolqan coq, voluvь da mymkin emes edi, degenge kelip tireledi.

Bir kezde, ultcyldardyñ bastavьnyñ biri Smaqul Saduvaqasьp ta əzinin „Qana col“ degen kitabьnda birsuvalyq-ultcy qastar uymnyñ isin, təriviñ syvrettej kelip, bulardan vasqa qazaqystanda ec qandaj revolytsijasь qastar uymь bolqan coq deydi.

Olda Qazaqystannyñ artta qalqanьny, ezilgenin, əzgeceligin ajta kelip, birin oьь vitkenin vari aьpты degen. Oьylardy ajta oьtyr qazaqystanda vajcy, ultcy uymdardan vasqa ec qandaj uymьny voluvь mymkin emestigin dəleldeyge tyьsqan. Ol əlgi ultcydar qurqan qastar uymь kejin kele, zaman əzgergen sonь komсомolqa ajnaldь degen.

Контрреволюциясы алac-orda да осы сырды сылақан болатын. Олар өздеріне қазақ қалқынын революциялық-востандық қолындағы қозғалысында объективно-революциялық тәлкек болды деген атақты тақырып келген болатын. Бірақ олар қазіргі кезде бiлсiздiкпен революция қолында болып жатпайды. Олар Қазақстан елiмiзi қалқынын қас дұсрапын, Қазақ бұқарасының революциялық-востандық қозғалысын басқарып, патша үкiметiнiң, байлардың қарғысы төбетiнi болып келген.

Контрреволюциясы алac-orda мен ултсýдardың қозғалысы да көрсетiлген асыған-асық аятылған контрреволюциялық тезисi мен Қажырпазардың сықармасындағы мына бiр сөзiн тақыда салыстырып қарасақ, оның не аятыр отырғанын бiрiншiсiмен да гөри аяқьндала туседi. Қажырпазардың қолдас бiлiсi деждi:

„Алажда қазақ қастарының ес бiр революциялық традициясы болмады деуге болмайды. Революцияға дейiн қана революция түсында қазақ қастарының революциялық традициясы болмады деуiлiк қазақ қалқынын улт востандығы үсiн күресiн қозға сықаруымыз...”

Қозғалысы да көрсетiп өтiк қой, осы аятыр отырған пiкiрiн дәлелдеу үсiн Қажырпазардың қолдас революциялық традициясы бар, болсөвiктер ұжымдасынған ұжымның бiрiншiсiн де атын атамайды. Ес бiр асық, көнекiлi, пактi келтiрмеждi. Оның бар тақыды, өтiкiе ұстары мынау болады:

„Аятыр кетуге болмайды, бул үжiмелердiң қана ұжымдардың iсiнде (үжiмелер, ұжымдар деп отырғанын бiрiншiсiн ултсýл қастар ұжымдары — Ө. Ә.) Алac-ordaға қарсы күреске сыққан қеке адамдарда болды, мұндай адамдар... Сөкен Сейрауыллы тақы басқа қолдастар едi” деждi.

Мiне, „құрметтi” қарт комсомолс Қажырпазардың қолдас қастарды өзiндiк пәрселер мен таныстырады. Тағықы осы едi, деп қастарды бiрiншiсiн қалқының дұсрапын сығын, контрреволюциясы алac-orda, ултсýдар сығын қолға салысы келедi. Болсөвiктер сығын, олардың басшылығында iстер, солардың тәрбиелеуi мен өскен, кейiнiрек кәзiргi комсомол ұжымның аятылған — революциясы қастар ұжымдары сығын қолды көрсетiреждi. Оны қастардан қасырады.

Қажырпазардың қолдас алac-ordасындардың, ултсýдардың, қана есерлердiң атын атауға келгенде, олардың iсiн қазуға келгенде қазақ аямайды. Соларды санап, соларды тизу мен болады. Ал болсөвiктер тугалы сыдытыр өте сықады.

„Революцияға дейiн патша үкiметiне қарсы күресуу тугалы екi тугалы аятыр болды. Бiр қарғы революция болып күнде алac-orda қарғына сықыр. Бөкешiн аятыр аятыр едi (астың сызылған бiр — Ө. Ә.). Екiншiсi қарғы оны пролетариатының басшылығы мен байларға қарсы күреске сықуыды қолдады” деждi. Сыны алыр қарағанда тағықы деп „таныстыру” сөзiнде Қажырпазардың деп алac-ordасындардың, ултсýдардың арасында аятыр самалы қалыр отыр.

Қайта Қажырпазардың қолдас тек, алac-ordасындар мен олардың ұжымдарының „революция үсiн күрескender” деп қана қолмайды. Ол тақы бiр „саңалықты” асады. Оның аятырсы екi аятырның бiрi iретiнде „екiншiсi қайта” — оны пролетариатының басшылығын қарғағандарда алac-orda мен қол ұстасыр „патшаға қарсы күрес” сығынған деждi.

Мұнан аятыр прiнсiпсiз, сiлiк пiкiр болатын? Бул болсөвiктер ұжымдасынған, солардың басшылығында iстеген, революция дұсраптарының барлығы тугалы қарсы сығынған күресте қана бiрiншiсiн қалыр, бұқарасын бекiген — революциясы ұжымның тағықына қарған үлкен қала болып сықады.

Қажырпазардың қолдас комсомол тағықы „түзету” сөзiндегi терiс сөзiн мақаласының басынан аятырны дейiн тастамайды.

„Аятырда, — деждi Қажырпазар, — комсомол ұжымдарының қазуысы сөвет партия мектептерiнен, көнiстерiнен өткenderi... Қызыл өскелер, мұ-

oǵalımdır boldı. Ol uǵımdardıñ vaj balaları, alac—ordasılar qajladı, solar basqardı degeni aıtadı.

„Al, qalır bilim beretin mektepterde, qazaq pedagogıjka yniıetterinde, pedteqnikómderde oqıvıǵı qastardıñ nedáviri—25-ıylqa deǵın derlik alac orda ideologıjasınñ ıqralında boldı“ deıdi.

Al, bolıevik partıjası men onıñ basılyǵında istegen aǵıynda Lenin komsomolı qajda? ǵ. Qajırnazar bul cóninde qalırız avız sózde qazır kelmeıdi. Ol munı bilmeı qalır otırqan ǵoq. Ol álide bolsa, komsomoldıñ uǵımdasuv, ósyvi cóninde alac-ordandıñ „vastı rólde“ bolqan dálel demekci bolır otır.

Qajırnazar ǵoldastıñ maqalasında munan basqada savattı adam aıtraıtıñ sózder, zıjandıñ sózder, sajası ǵaǵınan cıjki pikirler kóp kezdesedi. Olardı tere bermeı aq qojamız. Bizdince, Qajırnazarıtıñ qandaj tarıjıqtı ǵazır otırqan ıyrattav ycin ósı keltirgen mısaldarımızda ǵetkilkti volar dep oılaıtız.

Qajırnazar ǵoldas qalır, onıñ ber ǵaǵında qazaqstandaǵı tarıkyresiniñ ǵana revolyutsıjası uǵımdardıñ tarıjıqı ǵazuvda—tarıjıqı ǵaǵınan dırıs—bolıeviktik prinsipti uıraqan. Ol óziniñ maqalasında komsomoldikin emes, alac-ordalıq ǵastar uǵımdardıñ tarıjıqı ǵazır otır. Syjtı, ol kontrrevolyutsıjası alac-orda men ultıylar sırlıvine tysip ketip otır. Solardıñ aıtıtıñ sózin aıtır otır. Ol qazaqstanda óktávır revolyutsıjasın uǵımdastıruvı ǵatarında bolqan, Lenin komsomolı men onıñ aldında bolqan revolyutsıjası ǵastar uǵımdardıñ basılyǵı ǵana uǵımdastıruvı bolqan bolıevik partıjasınñ isin ǵoqqa ǵıǵatır otır. Ol bolıevik partıjasınñ basılyǵı arǵasında Qazaqstanıñ revolyutsıjası ǵastar uǵımdardıñ, qalıñ enbekileriniñ, komsomoldıñ Qazaqstanda óktávır revolyutsıjasın ornativ ycin, sovet ykimetini,—proletarijat diktaturasınıñ ıyǵıtuıdaǵı erik kyresterin ǵoqqa ǵıǵatır otır. Bul cóninde ber ǵaǵıñ aıtır demej aq qojamız, 25-ıylqa deǵın bolqan kyrestı ǵoqqa ǵıǵatır otır.

Qazaqstandaǵı komsomol uǵımdı óktávır ycin kyrestı, azamat sóılysinıñ maıdanında ǵavdı ǵenir ǵıǵıv ycin kyrestı; Qazaqstandı sovettendirıv, proletarijat diktaturasınıñ ıyǵıtuv ycin kyrestı. Komsomol uǵımdı eıimizde sotsialdıq qırtılystıñ ǵenir ǵıǵıvı ycin aıanvaj kyrestı.

Qazaqstan komsomolınyñ tarıjıqı ósı kyrester. Munan basqa tarıjıqtı qazaqstan komsomolı bilmeıdi.

Komsomol ǵırtılyndaǵı en vastı másele, ǵacanda bolsa, bolıevik partıjasınñ nusqavın óındav boldı. Komsomol uǵımdı bolıevik partıjasınñ vasqa partıjasınñ ǵolına tysip, onıñ partıjalardıñ nusqavın men ǵırtı kergen emes. Komsomol, ǵacanda bolsa, bolıevik partıjasınñ basılyǵı men ister, sonıñ ǵolı ycin kyrestı. Komsomol apparıvıstırdin, uvkionıstırdin varlıq tyrlıne ǵarsı aıanvaj kyrestı. Alac ordaqa, onıñ uǵımdardıñ ǵarsı kyrestı. Ulı óırsılydıq pen ǵergilikti ultılydıqqa ǵarsı aıanvaj kyresip keldi. Proletarijatıq internatsionalizm tavıqı, ǵacanda bolsa, komsomoldıñ aldında turdı. Komsomol ósı kyreste uǵımdı bolır, ósı kyreste ósip, ósı kyreste erkendedi.

Komsomol tarıjıqındaǵı en vastı másele—mıne, ósı voladı.

Qajırnazar ǵoldas „Qazaqstan komsomolı ǵastardıñ tarıjeleıtin (!?) mektepke áli aınala aıqan ǵoq“ degen bir narseni taqı ǵoırsıyadı. Munıñ da ǵala! Qazaqstan komsomol uǵımdınyñ ǵırtılynda áli kemcilikter kóp ekeni ıras. Ol kemciliktin vastılyñ mınav volar otır: uǵımdınyñ kórciligi álide bolsa. X-sıjezdin ǵavlysin óındav máselesin, Stalin ǵoldastıñ ǵastar men balalardı kommıvınsce tarıjelev cónindegi nusqavın óındavdı is ǵyzinde, mıqtar ǵolqa ala almaı keledi. Biraq bul ǵaǵıdajqa syjenip, Qazaqstan komsomolı áli ǵastardıñ tarıjeleıtin mektepke aınalma-

дә деп ашувға ес кимни қақыс соқ. Қазақстан комсомоль қасанда
болса қас болсевик—кадрлер тәрбиелејтін, солардә өсіріп отықан пақыз
mekteptin өзі болыр келді.

Комсомолдә тәрбиесінде болқан, осы күні Қазақстандә басқары
болыр истејтін қас болсевиктер, қылым қызметкерлері, оқытуылар, інсепер-
лер, трактористтер, зотсикалдық дала мен өндірістерде Стақаньреслар қозқа-
лысындә инсикаторлар болыр сурген қастар—букіл ишмәндә мақтань, көркі
болыр отыр.

Қазақстандә комсомол ишмә БК(В)Р нәд Өлкелик комитетини,
оның васында отықан Қазақстан болсевиктерини ашмәндә васысы Мір-
зожан қолдасын васысың арқасында вурьнәдәнда артық сиег мен қана
қардајдақь партианьдә алдына қойыр отықан қана қана аса маңыздә
mindatterin—қастар мен балалардә коммунисте тәрбиелев mindetia оты-
давға ишмәлуға, отындар тә сьрады.

LENİNİZM MƏSELELERİ

J. STALIN.

LENİNİZM NEGİZDERİ TUVRALB*)

*1924-cı il apreldin başında Sverdlov
universitetində oqulğan leksiyələr*

LENİN PRİZƏBƏNDƏ PARTİJA QATARBNA
ALBNOJANDARQJA ARNAJMBN

J. STALIN

Leninizm negizderi—yiken taqrıp. Onı tygel, sarqa vajandav ycin bir kitap qazuv kerek; tipti bir kitap emes, alde necə kitap qazuv kerek. Sondıqtan menin oqıjın leksiyelerim Leninizmı sarqa vajandajın leksije volıp sıraqıq emes. Bul, en eri ketkende, Leninizm negizderinin qısqaca konspekti qana volar. Syjtse de, Leninizmı oqıdajı yjrenyvge keı bir negizgi siltevic berıv ycin, bul konspektni vajandar sıquvdı rajdaly der tavamen.

Leninizm negizderin vajandav—Leninin dınyjege kez qarashın negizderin vajandav volıp sıqa almajdı eli. Leninin dınyjege kez qarash men Leninizm negizderi—kelem saqıbnan birdej nerse emes. Lenin-Markis, onın dınyjege kez qarashın negizi de, erijne, markisizm. Biraq, osıqan qarap Leninizmı vajandav—markisizm negizderin vajandavdan bastaladı eken der ojlavqa mylde volmajdı. Leninizmı vajandav degen söz—Lenin enıekterinen markisizm qazınashna qandaj qanaıq, qandaj özgecelikter qosılqan qana Leninin atı men tabıjqı vajalalytı nerer varen vajandav degen söz. Menin leninizm negizderi degen leksiyemde ajtatının osı maqalada qana volmaq.

Sonı men, leninizm degenimiz ne?

Keı birerler, leninizm—Resej saqıdajın erikke carttarına qaraj qoldanılqan markisizm desedi. Munın icinde bir az durıstıq ta nar, biraq narlıq saqıqat munı men tipti sarqılmajdı. Ras, Lenin markisizmı Resej saqıdajında qoldandı, qana ete sever qoldandı. Biraq, leninizm tek Resejdin erikke saqıdajına qaraj qoldanılqan markisizm volsa, ol vaqıtta leninizm taza ultıq, tek qana ultıq, taza orıstıq, tek qana orıstıq nerse volqan volar edi. Al sıqında, leninizminin tek orıstıq qana nerse emes, vykil ser sızilik damıvqa tamır qajqan

*)Bir qatar partiya ijbndarı men oquvcılatımyzın sıravın qana qazaq ilinde Marksizm-Leninizm klassikterinin sıqarmaları cıtkıllıksızdigin eske alıp, corıalıtımyzın osı neminen bastap Leninizm meseleleri volimin acıp otırmız. Corıaldın bul volimine munın vılaıqı cırdı Leninin tandamalı sıqarmaları, Stalinin „Leninizm meseleleri“ nen sıı volıp yzveı vasıp otıramız.

Corıaloqa basılqan Lenin, Stalin enıekterinin qazaqcası. Ökkelik partiya komiteti saıındaorı markisizm-Leninizm ilim-zırttev ijbıstıytında avcarlıp qaralıp otken.

Redaksiya

Internatsionaldın nərse ekenin bilimiz. Leninijzme bulaj dep maqana beriyvdiñ bir qaqlıq bar devimniñ sebevi de osı.

Kej birevler, leninijzimdi, olardıñ ojnca kejingi qıldardıñ icinde revolytsiası bolmaj, vajavlap ketken marksizmnen ezgece, XIX qasırdıñ 40-qıldarındaq marksizmniñ revolytsiası elementteriniñ qajta keterilüvi degendi ajtadı. Egerde Marks qıymıñ revolytsiası qana vajavlaqan kezi dep ekige belgen aqmaqıq pen soradıqtı belaj qoja tursaq, osı tipti qetkiliksiz, tipte qanaqattandımajtıñ köz qarastıñ özinde de azdar sındıq barıñ mojnıdavıñız kerek. Bul sındıqtıñ az qana qırnaqıñ mıñav, marksizmniñ II Internatsional oppor-tunisteri qavır tastaqan revolytsialıq mazmunıñ Lenin, sıñında da, qajta tuvozdı. Biraq, bul, sındıqtıñ tek qırnaqıñ qana. Leninijzm marksizmdi qajta tuvozdı qana qojqan soq, ol marksizmdi kapitalizmiñ qana proletarijat tar kuresiniñ qana qajdaında damıtır, taqı bir adım ilgeri vastı. Mine, leninijzm qajındaq tolıq sındıq osı.

Al, ajaqtar kelgende leninijzm degen ne?

Leninijzm imperializm zamanı men proletarijat revolytsiası zamanındaq marksizm. Dälrek ajtqanda: leninijzm degenimiz qalır proletarijat revolytsiasıñ teorijası men taktikası, esirese proletarijat diktatuvrasıñ teorijası men taktikası. Marks pen Engilis revolytsiasıñ (proletarijat revolytsiasıñ ajtamız) aldındaq devirde, esejgen imperializmiñ soq kezinde, proletarijat revolytsiasıñ qajında devirinde, proletarijat revolytsiasıñ tuvradan tuvra is qızinde bolmaj qojmajtıñ kezine qetpegen devirde qızmet etti. Al, Marks pen Engilistiñ qekiriti—Lenin, esejgen imperializm devirinde, proletarijat revolytsiasıñ tasqındaq devirde, bir elde proletarijat revolytsiasıñ qenir, burçuvazija demokratiasıñ qavsatır, proletarijat demokratiasıñ erasıñ, sovetter erasıñ aqan devirde qızmet etti.

Leninijzm-Markisizmiñ odan eri damıvı volır tabıluvıñ sebevi mine osı.

Qdette, Leninijzmiñ erekse revolytsiası, erekse ajvıñdı sıjratıñ soz qılır qyredi. Bul avden durıs, Leninijzmiñ bul ezgecelikterine eki sever var: birinci, Leninijzm proletarijat revolytsiasıñ tuvı, onıñ qalır pıcininde proletarijat revolytsiasıñ izi bolmavıñ mümkin emes; ekinci, leninijzm II Internatsionaldın oppor-tunizmdı men qaqalasuvda esir, nıqajdı; II Internatsionaldın oppor-tunizmi men kuresiv kapitalizm men ojqadıqaj kuresivdiñ en kerkti aldın ala qatı volır tabıdı qana solaj volır tabıladı da. Marks qana Engilis deviri men Lenin deviriniñ arasıñda II internatsional oppor-tunizmdı qıñdı emin, erkin ystemdik etken tutas bir deviri qatqanıñ imıtravıñız kerek. Solaj volqasın, osı oppor-tunizm men ajavsız kuresiv leninijzmiñ en negizgi bir mindeti bolmasqa bolmadı.

I

Leninijzmiñ tarıjqı tamırları

Leninijzm, imperializm qajdaında, kapitalizmiñ qajıqlıqtarı en aqıqıñ esjine qetken kezde, proletarijat revolytsiası, tuvra praktijka meselesi bolqan kezde, qıymıñ tabıñ revolytsiasıñ qajında dalatıñ eski deviri kapitalizme tuvra savıvı casav devirine-qana devirge kelip tirelip, soqan ajnalqan kezde esir qalıptandı.

Lenin imperializmdi „elir vara qatqan kapitalizm“ dep atadı. Sebevi ne? Sebevi, imperializm kapitalizmiñ qajıqlıqtarı asqındı.

гьр, ең ақырғы сөзине четкизеді, бул сектен әрі революцсия vastalady. Kapijtalizm qajсылыqtарының ең vastь-vastьлары усеv деп esepтеv керек.

Birinci qajсылыq—Енбек пен kapijtal arasyндағы qajсылыq Imperija-lijzm-enerli kәsipti elderdegi monopolijaly trestер мен sendijkattардың, bankiler мен pьjnansь olijgarqьjасының ceksiz kyctiligi. Cymьcь tavьның propsojuyzdar мен koperetipter, parlament partijalary мен parlament kyresi syjaqtь daqдыь әdisteri bul ceksiz kyctilik пен kyresyvge myldem cетkiliksiz boldь. Ne kapijtaldьң aйтqанына кенip, аjдавьна cыт, vьrьң qь taz көvinde tьs, төмендеj бер, ne cана qaryнды qoьна аl, imderija-lijzm proletariatтың миллиондаqал vьqарасының аldьндаa мәseleni mine oьылаj qojady. Imperialijalizm cymьcь tavьны revolytsijaqa әkeledi.

Ekinci qajсылыq—bul әr tьrli pьjnansь toptарының arasyндағы, empe-rijalistik memleketter arasyндағы cьjki zattar көzine, betenni cө-rine talasьp kyresyv qajсылыq. Imderijalizm—cьjki zattar көzine ka-pijtal cьqaruv, sol cerdі emin-erkin ijemdenyvge cан talasьp kyresyv, vөlingen, ylesilingen cerdі qajta vөlisyv ycin kyresyv, vьrьңqь ijem-дengen cerden аjьrьlmastaj vөльp cавьcьp oььrqaп eski toptar мен memleketterge qarьsь „кyn astьnan oььн“ izder oььrqaп cана pьjnansь toptарь мен memleketterdin cандарьн аjamaј өte qattь cьrgizetin kyresi. Tьrli kapijtalister toptарының bul cанталasqaп kyrestерiniң tama-ca bir cөri sol, ol kyres amalsьz imperijalistik soqьsqa, betenni cө-riñ olealay soqьcьна әkelip soqady. Bul cаqьdajдың өз аldьна tamaca cөri sol, ol imperijalisterdi өз ара әlsiretyvge, cалpь kapijtalizmniң tavаның таjqanaqtatuvqa, proletarijat revolytsijasьның kezenni cаqьн—datuvqa, proletarijat revolytsijasьn is cьzinde cасәv kerectigine әker soqady.

Ycini qajсылыq—bul, ystem, „mөdenijetti“ аз qana ult пен koloni-jasyндағы cана cөr cьzindegi necе cьz миллиондаqал төveldi qalyqtар-дың arasyндағы qajсылыq. Imperijalizm-vasь vajtaq kolonijalардың cа-на төveldi elderdin әide necе cьz миллиондаqал qalyqtарьн vагьp тьr-qaп adam aйтqьcьz qana, adamgercilikke cатpajтың naqьz meјirimsiz tьrde ezyv. Bul qanavдың, bul ezyvdin maqsatь—aqьl-tegil pajda әndi-ryv. Biraq, imperijalizm bul elderdi qanaј oььrьp ol elderdin icinde temir cөk, zavьt-pavirik cана vasqa enerli kәsip, savda oььahьqtарьн cа-savqa dilgir volady. Onda proletarijat tavь tavьp, cөrgilikti intellegentcija cьqар, ultыq sezim ojanьp, ult azattьqьн көzdegen qozqalystar kycejedі. Bul „sajazattың“ qacьp qutьqьcьz пәtijcesi oьь volady. Kolo-nija мен төveldi elderdin vөrinde de revolytsija qozqalystarьның ky-cejyvi vьqan toььq dәlel. Bul cаqьdajдың proletarijat ycin маңьzды volatьн sevevi—bul kolonija мен төveldi elderdi imperijalizmniң rezер-vinen cьqарьp, proletarijat revolytsijasьның rezervine аjnaldьradь da, kapijtalizmniң pozitsijalaryн mьqtар әlsiretedi.

„Gyldenegen“ eski kapijtalizmди әlip vара cатqan kapijtalizmge аj-naldьгьp oььrqaп imperijalizm qajсылыqtарының ең vastьлары, cалpь аj-tqanda, oььлар.

Budan оң cьl vьrьңqь vөльp өtken imperijalizm соqьының bir маңь-zь-ol, oьь qajсылыqtардың vөrinin vасын qosьp, tartьs tarazьcьның ta-vaqьна salды da, proletarijatтың revolytsijalyq tartьcьн tezdetti, ce-niddetti.

Vasqaca аjтqанда, imperijalizm revolytsijаны is cьzinde cасamas-qa volmajтың kyjge таjар qana qojqan cөq. Kapijtalizmniң irgesin talqandavqa qolajы cаqьdajды da cасady.

Leninizmди тьvqьzqan qalyq aralyq cаqьdaj oььндаj.

Munьn пәri cаqьь-aq. Biraq, Resejdin vьqan qandaј qatьcь var, bul

imperijalizminin ylgili çeri emes edi qoj, bola almajtın da edi qoj? Bu al-
dı men Resejde çana resej ycin is istegen Leninin bul çerde ne qat-
tıması var? Leninizminin ordası, proletarijat revolyutsiyasınıñ teori-
jası men taktikasınıñ tuvqan çeri nelikten Resej boldı?—devciler vo-
lar.

Munıñ sebevi, Resej imperijalizminin osı varlıq qajılyqtarınıñ
suyıñdi pynkiti boldı.

Munıñ sebevi, vasqa qaj elderden bolsa da Resejdin revolyutsiya
tolqaqı kucı boldı. Sondıqtan bul—qajılyqtardı-revolyutsiya çobı men
cesyuv çalqız Resejdin çana qolınan kele alatın boldı.

Mınadan bastalıq: patsa tusındaq Resej varlıq tyrdegi kapitalis-
tik, kolonyalıq, soqıscılıq, adamgercilikke sıjmaıtın varvarlıq ezyv-
din ordası boldı. Resejde kapitaldin çojqın kucı patsacılıqtıñ despo-
tizmi men uctasqandıq, orıs ultılığınıñ agressiveligi orıstan vöten
ultıraqa çendetik çasavı men uctasqandıq,—Tyrkija, Persija, Qıtaj
sıjaqtı ajmaqtardı çana-vul ajmaqtardı patsacılıqtıñ vasır aluv
ycin çasaqan soqıscı men uctasqandıq kimgе melim emes? Leninin
patsacılıqtı „soqıscı-pıjodalıq imperijalizm“ degeni dup-durıs. Pat-
sacılıq imperijalizminin varır, turqan soqılyqtarınıñ, çamañ çaq-
tarınıñ vası qosılqan kindigi boldı.

Onan son, Resej kün batıs imperijalizminin mıqtı rezervi boldı. Re-
zervi bolqanda metal, otın sıjaqtı, Resej qalıq çaruvacılığınıñ ne-
gizgi cesyuci salaların qolına alqan çet el kapitalınıñ epyvine emin
erkin çol beruv çaqılın çana rezervi bolqan çoq, batıs imperijalis-
teri pajdasına milijondaqan soldat vere alatındıq çaqılın da rezerv-
vi boldı. Imperijalizm soqıscında Anglija men Fransija kapitalisteri-
nin çalqıqan pajdasın çantamasız etyv ycin imperijalistik majdan-
darında çan tükken 12 miljon orıs armijasın eske tısirinder.

Onan son, patsacılıq—imperijalizminin Evropa çobıscındaq kuzet-
ci teveti çana emes, Parije, London, Berlin, Bryvssel qalalarınan ve-
rilgen çarızdardıñ eyz milijondaqan esimderin qalıqtan әndirip otı-
ratın batıs imperijalizminin agenti de boldı.

Aqırında, patsacılıq, batıs imperijalizminin Tyrkija, Persija, Qı-
taj taqı vasqa elderdi vellsir aluv çımьscındaq әr senimdi serigi vol-
dı. Patsacılıq Antanta imperijalesteri men odaqtasır, imperijalistik
soqıscı çurgizgendigi, sol soqısta Resejdin kәrnekti orın alqan kimgе
belgisiz?

Batıs imperijalizmi men patsacılıqtıñ mıddesi ajqasır varır,
ajaqında imperijalizminin tutasqan mıddesine ajnalqan sebevi osı. Ba-
tıс imperijalizmi patsacılıqtı aracalar, aman alır çaluv ycin Resej-
degi revolyutsiya men ajanvaj alısır, var kucin sımsaj tıtır eski pat-
sacılıq, pırcıvalıq Resej sıjaqtı çobıstaqtı mıqtı tajanvöten çana kuc,
çaracatı moı qordan ajırır çaluvqa kәne aldı ma? Әrине, kәne al-
madı!

Bulaı bolqan son, kimde-kim patsacılıqtı urqıscı kelse, ol impe-
rijalizmge amalsız çol çımsajdı; kimde-kim patsacılıqqa çarsı ke-
terilis çasasa-ol imperijalizmge de çarsı keterilis çasavqa tıjis edi,
yjskeni, egerde, kimde-kim patsacılıqtı çıratır çana tıvıaj, onıñ
tamıqın qaldırqıscı kelse, ol patsacılıqtı çulatuv men birge impe-
rijalizmi de çulatuvı tıjis edi. Sonı men, patsacılıqqa çarsı revoly-
utsiya imperijalizmge çarsı, proletarijat revolyutsiyasınıñ ajnaluvqa tıjis
edi.

Onıñ ber çaqında, Resejde asa ulı qalıq revolyutsijası keterilip ke-
le çattı. Çer çuzindegi ең revolyutsiası proletarijat vöqan vası boldı.
Bul proletarijatın Resejde revolyutsiası çara çaruvalar sındı, kыr-

deli odatasъ voldsъ. Mundaј revolytsiyanъ orta çolda turъp qala almajtynъ, çolъ vola çalsa; imperijalizimge çarsъ koterilis tuvъn koterilp, ilgeri çaraj attaj veretinin dœlelder otъruvdъ çaçettiđi volar ma eken?

Resejdi imperalizim çajçalyqtarynъ tujisken çeri voluvça tijis voçan sevevi-sol çajçalyqtardъn Resejde tym ogeskel, tym adam çydamastyqtaj volçasyn sol çajçalyqtardъ acuv oçaj volçandyqtan çana emes, çana Resejdi kyn batъs imperalizimniñ piçmansъ kapitalin çotystaçy koloniasъ men çalçastъr otъratъn ate bir manъzdy tajalyçy volçandyqtan çana da emes, Resejde imperalizimniñ bul çajçalyqtarynъ revolytsija çolъ men çece alatyñ çyl. kystin volçandyçynan.

Solaj volçasyn, Resejdegi revolytsija proleterijat revolytsiasъ volmaj çala almady. Bul revolytsija eziniñ çamyvynъn alçacçy kynderinen-aç çer çyzilik revolytsija syratyn almaj çojmajtyn voldsъ, çolъ men çer çyzilik imperalizim negiziniñ ezin çajçamaj çojmajtyn voldsъ.

Istin çajъ osundaј volъp turçanda orъs kommunistleri ezderiniñ çumьstarynda orъs revolytsiasynъn tarulttyn çenberinen çyça almaj çala alar ma edi? Ərijne, çoç. Çajta varlyç içki çaqdaјda (revolytsiyanъn teren çaqdarasъ), sirtçy çaqdaјda (soçasъ) bulardъn çumьstaryn Resej ulynъn çenberinen çyçaruvça, kyrest çer çyzilik majdançy çyçarduvça çeteleđi, imperijalizimniñ merezin acuvça kapitalizmniñ kyjrevi sezisiz ekendigin çspattavça, sotsijal-çovijnizm men sotsijal-paisijizmni çyçratavça çeteledi, ajaçynda ez elindegi kapitalizmni çulatъp varlyç elderdiñ proletarijatyña kapitalizmni çulatuvdy onajlatatyn proletarijat kyresiniñ çana çaruvyn proletarijat revolytsiasynъn teoriyasъ men taktikasyn çyndap aluvça çeteledi. Orъs kommunisterine buldan vasça tyrde əreket isteuge volmajtyn da edi, yjtkeni, tek osъ çolda çana, Resejde burçuvalyç çalyrtyn çajta ornavyn voldsъmajtyn çer çyzilik çaqdaјçy belgli bir ezgeris kiryvin kytyuge volatyn edi.

Resej—leninizimniñ ordasъ volçandyçynъ, al orъs kommunisteriniñ kœsemi—Lenin, onъ çyçaruvçy voluvynъn sevevi mine osъ.

Ətken çasardъn 40 - çydarъnda Germanija men Marks—Engelistin arasъnda „ne volçan volsa“, Resej men Leninin arasъnda da „sol voldsъ“ devge volady. XX-çasardъn vas kezindegi Resej syçatъ, ol kezerde Germanijada da burçuvalyç revolytsiyanъn çenip kelgen kezi edi. Sol kezde Marks „Kommunistik manifeste“ vylaj çep çazdy:

„Kommunisterdiñ Germanijaçy kenilin vasa avdaryp otъroçan sevevi, Germanija burçuvalyç revolytsiyanъn çarçayynda tur; yjtkeni Germanija bul çenkeris ti çalrъ Evropa sivilizatsiasynъn alça vasъp, er çenip kele çatçan çaqdaјda, XVII-çasardъn Angiljanyñ, XVIII-çasardъn Pransijanyñ proletarijatyñan çeri eçejgen proletarijat men çasajdy. Solaj volçan sol nemistin burçuvalyç revolytsiasъ proletarijat revolytsiasynъn ikeden-ike vet acar çana çolъ voldsъ“.

Vasçasa ajtçanda, revolytsija çozçalyksynъn ortalyçy Germanijaçy avrysçan.

Markstin bul sezindegi ajtylçan dœl osъ çaqdaј, Germaniyanъn çylmъj sotsijalizimniñ tuvçan çeri voluvçyna, al Germanija proletarijatyñyn kœsemi—Marks pen Engelistin bul çylmъdy çyçaruvçylar voluvçyna sevep volçandyçyna çydamaldanuvça volar ma eken.

XX-çasardъn vas kezindegi Resej tuvçaly da osynъ ajtuvça kerек, ajtçanda tipti buldan çeri de artçyçyraq dœreçede ajtuvça kerек. Bul dœvirde Resej burçuvalyç revolytsiyanъn çarçayynda edi. Resej bul revolytsiyanъn Evropanyñ edevir ilgerlegen çaqdaјynda çana Germanijaçy çarçayynda (Angilija men Pransijanyñ çoja turçanda) eçejgen proletarijat pen çasavça tijisti voldsъ; onyn ver çaqynda, sol vaçattaq çarlyç dœlelder bul revolytsija proletarijat revolytsiasynъn ujtçyçy vet acar voluvça tijis ekenin çspattajtyn edi. 1902-çyldъn ezinde aç orъs revolytsiasъ çana çana çandanъp kele çatçan kezde, Lenin ezi-

nin „Ne istev kerək?“ degen kitapçasında bolcap ajtqan mına sözde-riñ kezdeñ soq çaza salqan devge bolmajdı; Lenin onda vıaj dep çazqan:

„Tarıjıq sizdiñ aldımızğa (jaqıñ) osı marksisteriniñ aldına J. Stalin) kezgen çaqın turqan mindetimizdi qojır otır. Bul mindet, ezge qaj eidin proletarjatıñ bolsada *tajavdağı* mindetleriniñ varıqında *revolytsiyaaldığı artıqtaq* mindet bolır tabıladı“... „bul mindetti otırdav, tek Evropanıq qana emes, Azıjalıq reaksiyanı da en kycıi qatılın qyratuv, osı proletarjatın çer çuzınıñ revolytsiyaçı proletarjatıñ avangartı eter edi“ (IV-tom, 382-бет).

Basqaca ajtqanda, revolytsijaıq qozqalıstın ortalıq Resejge avı-ıuvqa tijis boldı.

Resejdegi revolytsijaıñ varıñ Leninin bul bolcavın artıq men rastadı.

Bulaı bolcañ soñ, mundaı revolytsijaıñ çasaqan el mundaı prole-tarjatı var el-proletarjat revolytsijaıñ teorijañ men taktijka-sıñ tuvqan çeri boluvı tañ va?

Munı men qavat, bul proletarjatın kösemi-Lenin, osı teorija men taktijkanıñ sıqaruıñ çana çer çuzı proletarjatın kösemi boluvı tañ va?

(Çalqası keles sandarda başladı).

ÇER ÇERDİN QATYNAN

Myvsin Sadyv

(Qızıl qum avpartkomnıñ etatı propagandısı).

Sajasıj savaqtı sapalı ötkizyvimiz kerek

On tıstık Qazaqstan obılsın Qızıl-qum avdanında ne varı 163 kommunis var. Bulardıñ partıjaqa mıcesı 72, kandıdatı 91, avdan kelemindegi partıjanıñ mıce-kandıdatıtarı ıcin, tilektester ıcin 20 çerden partıja mektevi aсылр, olarqa 132 kommunis tartıldı. Partıja tarıjqı savaqın oqıtatın 7 mektepte 39 kommunis, 13 komsamol mıcesı oqıldı. Kandıdatıtar ıcin aсылqan 13 mektepte 156 adam oqıldı. Bulardıñ kommunisleri 83, tilektesteri 19, komsamoldarı 35 adam.

Partıja oquvınıñ sapı men sapası saj kelyvi propagandisterdin çaqısa daıyındalıvına, öz mindetin atqaruvqa cındap kirisyvine baılanıstı. Sonı men qavat çeke kommunisterimizdin ezderi bilimni keteryvge var çigerin çalsa oquvdıñ netıçeli cıquvı kımansız. Sajasıj oquvqa cın ıntası men kirisip savaqtı çaqısa bilimni kommunisterimiz de var, mısalı: MTS çapındaqı partıja mektevinde oqıtın bısajı çoldas vırın partıja mektevinde, ne volmasa qısqa syıktı kıristerde oqıtın adam emes. Syjtse de part dokyument avıstıruv kezinde obılsıtar partıja komıjtetiniñ sekretarı Slıvcak çoldastıñ, partıjanıñ uvstar programması çajında bergen vır nece suraqtarına irkilmeı çavar verdi. Mine, bul bısajı çoldastıñ partıja oquvın cın keni veli oqıtının kersetedi.

Avdanımızda tek öziniñ ister otıqan negizgi qızmetinen vasqa, ijdeja saıasattıq bilimni keteryvge ınta salmattıñ kommunister de çoq emes. Mısalı: sol MTS çapındaqı partıja mektevinde oqıtın Aıtçanır çoldas partıja oquvına çaqısa mañız vermeıdi, oquvdı pasat oqıldı. Bizdin ezge kommunisterimiz bısajı saıasatı partıja oquvındaqı ekrindi kommunisten ylı alıv kerek. Al, Aıtçanır çoldas saıasatı savaqqa salqın qarattıñ kommunisterdin kemiliklerin çıyılıstarda öz ara cın arqıñ kezine kersetip onıñ saıasıj bilimni esyvine çerdemesyvimiz kerek.

Marks, Engels, Lenin, Stalin oqıtın men qarıvılanıv ıcin et vır kommunis bilim alıv çimısına cın çiger men kirisıv çart. Bul çende çajvaraqattıqqa, vajavlıqqa ic vır otın volmasıñ tıjs. Avıl kommunisteri saıasıj bilim men qarıvılanqan cın kommunis volıv ıcin saıasıj oquvqa nem qarattıñ, çavarsız qaravcılıqtan vır çolata qıtıluv kerek. Sajasıj oquvdıñ ne severti çırgıziletinidigin, onıñ tereñ mañızın et vır kommunis itıquvı kerek. Mine, oñaj etken künde çana bilim alıvqa voladı.

Qızıl-qum avdanıñ partıja komıjteti avdan keleminde partıja oquvın etisteyv çonıde tıjisi mümkindikterdi tuvıqızıp otır. Partıja oquvı kunderinde kommunisterdi vasqa çimıstarqa çekrev çonıde de avdanıñ partıja komıjteti qavlı cıqardı. Qız kuni çalır alqanda kommunisterdin oquvqa ıntası çaman emes, savaqtarqa mezgili men qatısp otıradı. Oquvqa daıyındalıp keledi. Belgilengen kunderde partıja oquvınıñ savaqtı etip otıradı. Mısalı: Qızıl-tıv qalqozındaqı kandıdatıtar mektevinde

de 4 aýdyň içinde ötkizilyvge tijisti 20 savaqyň 18-ötkizilgen. Kommunisterdin wari oquvynan qalmaj qatysyp otýrady. Partija oquvnyndaqy bir kemcilik — oquv kitaplar çetispejdi. Inqulyp, Knortyn çoldastardyn kitaplar, esirese Stalin çoldastyn Leninizim meseleleri qazaq tilinde çoglyň qaslynda. Avdandyq basçy otýdnarymyz oquv kitaplar men qamtamasyz etyvge çendi keñil belmej oty. Mine bul kemcilikti tez arada çojnymyz kerek.

Endi partiyaqa çanadan adam ala bastav meselesi barlyq partiya ujymdaryna orasan ykken mindet artady. Partija qatarlyna sajasy savatly çumbysta özin kersetilgen çyn belsendi adamlardan qana aluv ycin öte-möte tilektester men komsomoldardyn çana partiya kandidattarynyň arasynda telim-tarbiye çumbysyn çogary satyqa köteriyimiz kerek. Sondyqtan, kəzirgi bar partiya mektepterinin oquv çumbysynyň sapasyn mejilince artytuv ed tajavdaqy itgeli mindetimizdin biri.

Төлөбайр Оразбай

(Qaz avdandyq partiya komitetinin nusqavodçysy)

Тәҗирібе җумбысь кең өрис алды

Menin qaramaqymda 3 bastavçe partiya ujymy, bir kandidattar tovy, bir çerde dara kommunister var. Bulardaqy partiya mycesini 14, partiya kandidattar 10, tilektester 12 adam.

Part dokument avystyruvdyň qarashynda ovy partiya ujymdarynda ar bir 10 kün sajn kuvstovoj çylybstar ötkizip otýrdyq. Sonyn arqasynda kommunisterimizdin belsendiligi eçeptavit artty; olar ezderinin ister çyrgen endiris çumbystarynyň sapasyn köterdi.

Biz kommunisterge nagryzkeni çamasyna qaraj berip otýrmyz, olar ezderine çyktelgen mindetti bulçytraj otýndap turady. Menin qaramaqymdaqy çeti mal serikliklerinde sajasij bilimi çaqçy adamlardan 6 — partiya mycesini, 2 partiya kandidattar, 2 tilektes, 8 komsamol seriklik myceleri arasyndaqy ygitcilik qyzmetin atqaryp çyt. Bul ygiteller seriklik mycelerinin arasynda partiya men ykimettin manlydy qavlylaryn oqyp, talqylap tysindiredi. Ovy ygitellerdin qalqozçylar arasynda çumby çyrgizyvinin arqasynda partiya ujymdary partiyada çog qalqozçylar men bajlanlysyn orasan kycejitti. Bastavçe partiya ujymdary ygitellerdin öz mindetin qalaj otýndap çyrgendigin, çyrkin-çyrkin tekserip olardyn çumbyyna kemektesip turady.

Partiya ujymdarynyň çumby belgeli plan men çyredi. Partiya çylybstarlynda qaralalyň meseleler kommunisterge kün buryn çavariandylylyp çojlyady, sonyn arqasynda olar aytatyn sözderin, kirgizetin usynlystaryn kün buryn oclar, çylybstarly tolyq dajlyndalyr keledi.

Çazqy partiya oquvyna tijisti çortlyndy çyqaryp, qvçy partiya oquvyn 7-sentevirden bastadyq. Menin nyçaskemde ajyna 3 ret ötkizilyvge tijisti partiya tarajlylyny oquvyn eki bastavçe partiya ujymynda ujymdastardyn. Ovy keristen partiya mektepterinde 11 partiya mycesini, bir partiya kandidattar, bir tilektes, eki komsamol oqujdy. Sonyn men birge 4 çerden kandidattar mektebin ujymdastardyn. Olarda savaqly 7-sentevirden bastap çyrgizdik. Kandidattar mektebinde savaqly ajynda 3 ret otyr otýrady. Kandidattar mektebinde 3 partiya mycesini, 9 partiya kandidattar, 9 tilektes, 20 komsamol oqujdy. Kəzirgi mekteptede partiya oquvynyň sapasyn çaqçy, oquvçylardyn keçelligi oquvqa çyn çylyas pen.

дажындады, көніспекті қасап келеді. Коммунистердин саясий билімі көтерілуі арқасында көрсілік қимыс оңертөвир қолаға қойыды. Партияға адам алу қимысына қақсы дажындадыр отырмаз. „Қана негіз,“ Көсірсілік „Ажыры“ серіктеринің қасындағы баставыс партия ұймдарында 2 партия кандидатна мүселікке етувге, 4 тілектес 11 комсомл партия кандидаттарына өзлілік істер сур. Баставыс партия ұймдары міне осылардың арасында тәлім—тәрбије қимысын сургизип тіјісті көмек беріп отыр. Партия ұймы виларды әліде тәрбијелеп, әліде іс сюзінде сыламақ. Сүйтіп, вилардың ең қақсылары қана партия қатарына алынады.

Әлімбајыр

(Авдандық партия комитетинің пропогандисі)

Әр бір коммунистердин қақдажы мен санаса білу керек

Авдандадығы барлық коммунистерди қысық саясий оқуға тығел тартып үейн олардың қалпы қақдажы мен санасыр, авдандық партия комитеті қақында саясий савақ—қимысын негізінен қайта құрды. Әткен сәлдарадығы саясий оқу қимысындағы болған барлық кемсіліктер еске алынды. Әте-мәте коммунистердин орталық саясий оқуы болатын орындарға келетін серлеринің салқайлықынан саясий оқуға тығел қатынаса алмай келген еді. Кей бір коммунистер орталық саясий оқуы болатын серден 10-15-келеметір сер салқай тұратын. Сондықтанда олар саясий оқуы болатын күні кесігіп, не болмаса келік болмай мүлде келмей қалатын. Ондай орталық саясий оқуы болатын серден салқай тұратын коммунистер үейн саясий оқуға қажав қалпы қызуу нағқан кезінде ажына теріт ірет келуі қыжында соқатын. Осы сәјақты партия қимысындағы саясий оқуыда болып келген үйкен бір кемсіліктерди қойып үейн дара коммунистердин қақдажы мен санасыр, вилар саясий оқуыды өзгесе ұймдасырды.

Бүрліл бүкіл авдандағы саясий оқуы ажында теріт ірет болатын болса кезір авдан орталығында саясий оқуы ажына бес ірет, қалқоздарда секе коммунистердин сер салқайлықына қарај ажына екі-үс ірет болып отырады. Қалқоздарда болатын саясий оқуы ажына екі-үс ірет болған мен ажына сургизілетін саясий оқуыдың қалпы сақатын кемітпейді.

Саясий оқуы тәртібинің өзбәјсе секе коммунистердин қақдажына қарај қайта қиғықандықтан оқуға коммунистердин қатынасы вилардың қадағанда ана қиғықандықтан. Мұны мен қават авдан орталығына вилар, салқай тұратын ұймдарға савақ беретін пропандистердин де сургип-түсінуіне, бес уақыттарында дажындалуына қолылы қақдажы түнды. Партия оқуымен вилар етіп, коммунистердин қақдажы мен санасыр қайта қиғында. Созақ авдандық партия комитеті қимысын бір аз қалтырды.

Аjqышваjыр

(Сьццэстав авданьдаq партија
комитетиниң нусқауысьсь)

Әр бир коммунист пен иштей биливимиз керек

Сьццэстав авданьдаq партија уjьмдарь партија документин авьсьтув устінде партија сьмьстарьн аjта қалқандаj қолға қоjды. Бир қатар партија уjьмдарьнда волюн партија пропагандь сьмьстарьндаq кемчилликтер қол ма-қол қоjылды. Коммунистер арасьнда көпчилик партија, пропаганда сьмьстарь өрiстетилip, әр çерден тилектестер товь уjьмдасьт. Көзiрде бүкил авдан көлемiнде не варь 30 тилектес вар. Булардьн арасьнда талим-тәрбије сьмьстарь сьргизиле вастады. Тилектестердиң араларьнда қат тапымавсьльқть, саясий саватсьздьқть қоjув уcin олардьн вәри де оқувға тартылды.

Орталық партија комитетиниң ВК(б)Р қатарьна қақадан адам ала вастав түврәли қавльсь варьлық уjьмдарьда да талқьландь. Орталық партија комитетиниң бул қавльсьн вульсәраj ис сьзине асьтув уcin ән алды мен партија мүсәлерине кандидаттар, тилектестер, комсомолдар арасьнда аjьрьқса партија тәрбије сьмьстарьн күсәjтув мен қанат, олардьн савотсәотьн уjьмдасьтды. Олардьн саясий билимдерин көтерув, партијаьн тәрсьроқан сьмьстарьньн орьндәлувьна вақьлавды күсәjтув сьмьстарь тьқьз қолға аьнды. Авдан көлемiндеgi кандидат, тилектес, партијаға кирувге дәjьндьқь вар комсомолдар саясьй қана қалрь билимдерин көтерувге уjьмелерде оқьды. Ось сьмьстардьн нәтижесинде партија мүсәсине кандидат дара коммунист Базарваjыр, саватсьздьқьн қоjьр, қьзы-отав вастьқь вольр иштейди. Ось сьjақты Қурманваjыр, Темирip сьjақты кандидаттарьмыз қалрь қана саясий билим сәнинде едәвир өстi.

Ауыл саруvasьльқьнда, қалқоз өндирисинде иштейтин коммунистердин қалрь қана саясьй билимдерин көтерув уcin 17 çерден партија оқувьн, 1 çерден партија мектебин уjьмдасьтды. Бул кроқоктерде сьргизилетин саватьн негизи партија тәрьқьн уjьренув. Уjьмелерге сават вәретин пропагандијстер авданьда орьндарьда иштейтин саясьй билим вар қьзметкерлер. Партија оқувь сьргизилер алдында еки рет пропагандијстер уcin сәмијнар өткизиледи. Пропагандијстердин саватқа дәjьндьқьтарь тексериледи. Саясьй билим төмен пропагандијстер уcin он күндик күрiс уjьмдасьтрьльр отьрады. Партија оқувь әли күнге дәjьн тольқ сьргизилмеј келе қатқан „Қаңа-әнбек“, „Сарқал“ сьjақты қалқоздаq ваставьсәуjьмдарьнда көр кемчилликтер орьн алып отьр.

Бизде өте-өте көңил вәлип отьрған мәсәле қьзметтеgi коммунистердин сьмьстаqь iскерлигин көтерув, өндиристе вәсәндиллигин артьтув iс. Ол уcin олардь саясьй билим қақьнан партијаьн күнве-күнгi мацьзды қавль қарарларьн тьсiндирув қақьнан өсьвине тольқ қақдаj қасар отьрувьмыз керек. Раjкомьн нусқауьсь, тарақты пропагандијси вуқан өрексе көңил вәлип, кирiсувди ауратком қатты тәрсьльр отьр. Әр бир коммунист пен иштей билув партија қьзметкерлеminиң сьмьс әдисина ед вәсьсь.

